REVISTA ISTORICĂ

Anul al XIV-lea, N-le 4-6. April-Iunie 1928.

DĂRI DE SAMĂ
DOCUMENTE ȘI
NOTIȚE
PUBLICATE
DE

N. IORGA
cu concursul
mai multor specialiști

SUMARIUL:

L. Baidaf: Uciderea lui Grigore Ghica (Octombre 1777)— ecouri din presa contemporană.
General Radu Rosetti: Cîteva impresiuni ale unui Romîn în timpul războiului din 1877-78.
Ioan C. Filitti: Arhondologia Munteniei la 1822-28.
Sever Zotta: O colecție veche de spițe de neam (sfîrșit).
Aurelian Sacerdoțeanu: Un document slavo-romîn.
Valeriu Papahagi: Cărți nouă de istorie universală.
T. G. Bulat: Un pamflet austriac din 1799 îndreptat contra Francesilor.
Documente de *N. Iorga* și *Aurel Sacerdoțeanu.*
Dări de samă și **Cronică** de *N. Iorga.*

1928
TIPOGRAFIA „DATINA ROMÂNEASCĂ", VĂLENII-DE-MUNTE (PRAHOVA)

Prețul **35 Lei.**

www.dacoromanica.ro

REVISTA ISTORICĂ

— DĂRI DE SAMA. DOCUMENTE ŞI NOTIŢE —

PUBLICATĂ de N. IORGA, CU CONCURSUL MAI MULTOR SPECIALIŞTI

Anul al XIV-lea, n-le 4-6. April-Iunie 1928.

Uciderea lui Grigore Ghica (Octombre 1777)

— Ecouri din presa contemporană —

In mijlocul preocupărilor grave care agitau spiritele în a doua jumătate a anului 1777: înărmări în Germania, Spania şi Portugalia; pregătiri de războiu în Franţa; afacerile anglo-americane, etc., o ştire sensaţională, sosită prin canalul Varşoviei, ecoul căreia se va prelungi îndelungată vreme în coloanele gazetelor, se răspîndise în Europa Centrală şi Apuseană între 15-şi, 25 Novembre, lovind puternic imaginaţia mulţimii: Capul lui Grigore Ghica, Domnul Moldovei, căzuse la Iaşi, din ordinul Sultanului.

Memoria trădătoare a cetitorilor puţinelor foi ale epocei aşternuse, firește, praful uitării peste acest nume, căruia, cu doi ani în urmă, supt mantia retoricei oficiale, a lui „Wiener Zeitung", organ al Curţii austriace, o reţea de alusii străvezii şi tăioase îi crease o notorietate momentană, pe cît de înjositoare, pe atît de nedreaptă.

Domnul acesta, al cărui glas slab şi neputincios, unit cu acela al boierilor ţerii, încercase în deşert să protesteze la Poartă împotriva truncherii Moldovei de teritoriul Bucovinei, scump prin amintirile unui trecut de glorie, va fi, timp de două luni, ţinta răsbunării laşe şi veninoase a presei vienese, dornice să creeze cu orice chip, din frînturi de legende privitoare la captivitatea lui la Petersburg, un adevăr istoric.

Şi, printr'o crudă şi amară hotărîre a soartei, în aceiaşi zi în care gazetele apusene publicau scrisoarea-clişeu din Viena cu darea de samă oficială a serbărilor din 12 Octombre de la Cernăuţi, consfinţind desrădăcinarea politică, dacă nu sufletească, a Bucovinei, se înregistra în coloanele aceloraşi foi sfîrşitul dramatic al acestui prinţ, nevoit, prin decretul neîmblînzit al fatalităţii, să întindă peste amintirile surîzătoare ale Bucovinei de ieri zăbranicul zilelor îndoliate de faţă.

www.dacoromanica.ro

Supt imperiul emoţiei pricinuite de această tragică noutate, corespondenţii principalelor ziare din Occident la Varşovia — focar de unde, mai ales vor roi amănunte numeroase, în relatarea evenimentelor din Moldova —, vor sări peste multe verigi din lanţul faptelor care au servit de prefaţă morţii violente a lui Grigore Ghica.

Din totalul acestor ştiri şi amănunte culese din ziarele contemporane, bi- sau trisăptămînale, publicate în cursul lunilor Novembre şi Decembre 1777, se desprind următoarele trăsături generale:

1) Cu tot caracterul strict informativ al acestor gazete, o unitate de impresie, justă şi simpatică nefericitului Domn al Moldovei se reflectă din comunicările ce le fac despre drama din piaţa Beilicului. O notă de sinceritate, împinsă une ori pănă la emoţie, vibrează în toate scrisorile vremii, relative la acest eveniment.

2) De la cele d'intăiu ştiri venite în Apus despre asasinarea Domnului Moldovei, presa indică, într'o luminoasă unanimitate, pricina adevărată care a smuls Sultanului ordinul sângeros dat lui Ahmed-beiu; politica ruso-filă şi sentimentele pentru Moscova pe care nu ştiuse în de ajuns să le tăinuiască Grigore Ghica.

3) Credinţa generală, al cării interpret se face această presă, că un apropiat războiu ruso-turc va fi fatal consecinţa acestei crime.

4) In fine, în timp ce amănunte mai palide sau mai pitoreşti, episoade fantesiste ori vijelioase privitoare la moartea tragică a Domnului sosesc gazetelor apusene din unghiurile cele mai răsfirate ale Europei: din Berlin, Geneva, Stockholm, Hamburg, Constantinopol, Veneţia, Frankfurt, etc., Viena singură păstrează o tăcere cu tîlc: din ordinul lui Kaunitz, îndemănatec mînuitor de conştiinţe, în amintirile căruia dormita încă nepolită ura împotriva „rebelului" Ghica, nicio scrisoare care va trece frontierele Monarhiei nu va avea îngăduirea să sufle un singur cuvînt cu privire la sfîrşitul meritat al acestui prinţ „îndărătnic şi imprudent", fără voia prealabilă a censurei.

Coborînd la izvoarele adînci ale uitării, vom desprinde din paginile ofilite ale acestor gazete acel mănunchiu de judecăţi aproape omogene ale cronicarilor anonimi, din care scapără

www.dacoromanica.ro

o fuMgară scînteie de înduioşare, documente care alcătuiesc, „la petite histoire", fără tradiţie şi fără mîndrie, opaiţ modest, la lumina căruia, totuşi, Istoria propriu-zisă îşi aprinde, din timp în timp, făclia adevărului şi a seninei sale nepărteniri.

* * *

In numărul său de Marţi, 11 Novembre 1777, „Gazette d'Utrecht", foaie care se tipăria de două ori pe săptămînă în 4 pagini format in-4°, publica în supliment, înecată într'un potop de ştiri din Europa şi America, următoarea laconică şi banală notiţă din Constantinopol, cu data de 3 Octombre:

> „Ahmed-beiu, şambelan al Impăratului, prim-comandant de cavalerie, a plecat de aici, însărcinat să inspecteze toate magazinele aflătoare în lungul Dunării şi să le aprovisioneze cu tot felul de muniţiuni de războiu şi hrană pentru trupe. Acest ofiţer e purtător de 14 brevete de comandant şi de 3 hatişerife sau ordine positive ale Sultanului, de care, precum se spune, va face trebuinţă pentru scopuri importante, după instrucţiile ce i s'au dat în această privinţă.
>
> „Astfel de ordine spulberă orice speranţă pentru continuarea păcii; se nădăjduieşte totuşi că războiul nu va începe înainte de a se cunoaşte răspunsul Rusiei."

Aceiaşi scrisoare se întîlneşte — cu mici schimbări de redactare — în „Nouvelles extraordinaires de Leyde" din 14 Novembre 1777, şi, patru zile mai tărziu, în „Courrier de l'Europe" din Londra, jurnal apărînd Marţi şi Vineri, în 8 pagini format in-4°, politic, literar şi critic.

Unul din aceste „scopuri importante", închise în taina nepătrunsă a hatişerifelor, era uciderea lui Grigore Ghica, a cărui soartă fusese sigilată de Sultan în mod definitiv încă din a doua jumătate a lunei Septembre. Iar, zece zile după expedierea acestei făţarnice notiţe din capitala Turciei, litera rece a ordinului va fi riguros respectată: Grigore Ghica va plăti cu capul său uşurătatea cu care introdusese în tainele politicei sale pe unii din sfetnicii săi, a căror mlădioşie fisică şi morală o cunoştea în de ajuns.

www.dacoromanica.ro

Primele ecouri ale crimei din Iaşi vor veni în Apus o lună după săvîrşirea ei. Cel d'intăiu document care relatează evenimentul sîngeros de la 13 Octombre e o scrisoare anonimă din capitala Moldovei trimisă, două zile după asasinarea lui Grigore Ghica, unei publicaţii bi-lunare din Luxemburg, "Journal Historique et littéraire". Revista aceasta, redactată de Feller, tipărită în stabilimentele André Chevalier, e unul din puţinele periodice din veacul al XVIII-lea care păstrează, nu se ştie cum, legături directe cu cele două capitale româneşti. De şi prima în ordinea cronologică, scrisoarea aceasta, silit ă ocoli capitala austriacă, va împrumuta calea mai lungă, dar mai sigură prin Cameniţa, Tarnow, Liov, Zamosc şi Varşovia, de unde va fi îndreptată spre destinaţie, şi va fi publicată în nl. din 1-iu Decembre 1777, tomul 148, paginele 503-505, al numitei gazete, dată cînd se va cunoaşte din alte centre noutatea zguduitoare.

Iată acest document:

Iaşi, 15 Octombre 1777.

„Grigore Ghica, prinţ al Moldovei, şi-a sfîrşit zilele într'un chip foarte tragic. Implinindu-se terminul de trei ani, după care acest Hospodar trebuia să ceară Porţii confirmarea sa în acest post, el trimise pe al doilea fiu al său la Constantinopol. Tînărul prinţ fu foarte bine primit şi obţinu firmanul pe care venise să-l ceară în numele părintelui său, şi pe care i-l dădu, făcîndu-i în acelaşi timp şi un raport despre izbînda fericită a misiunii sale.

„Intre timp, Poarta fusese informată despre legăturile pe care prinţul Ghica le întreţinea cu Ruşii, precum şi despre vorbele ce le spusese privitoare la protecţia Rusiei de care se credea asigurat. Fiindcă el luase măsuri de a se refugia, la nevoie, în Rusia, Poarta întrebuinţă vicleania pentru a se cotorosi de el; ea trimise la Hotin un ofiţer însărcinat să facă, după cît se spunea, mai multe întocmiri relative la trupele de la graniţa Moldovei. Ofiţerul acesta, însoţit de 40 de ieniceri, înaintă pănă la Iaşi şi acolo se prefăcu bolnav. Prinţul, care nu bănuia că secretul său ar putea fi cumva cunoscut, se duse să-l

www.dacoromanica.ro

visiteze întovărăşit de medicul său. El fu foarte bine primit, şi, după obiceiu, i se servi cafeaua şi dulceaţa. Prinţul începu să se întreţină despre afacerile politice. Ministrul Porţii porunci atunci celor de faţă să se retragă, pentru a rămînea în libertate cu prinţul. Toată lumea ieşi, cu excepţia cîtorva servitori ai ofiţerului turc cari se aruncară asupra prinţului şi-l gîtuiră.

„Medicul, bănuind după zgomotul ce auzia cele întîmplate, se retrase răpede pentru a pune la adăpost pe fiul mai mare al prinţului, care în felul acesta putuse să scape cu fuga. După această executare, ministrul Porţii convocă pe boieri, li ceti firmanul care cuprindea sentinţa de moarte contra Hospodarului, formă o regenţă alcătuită din patru dintre ei pentru a cîrmui ţara până la noi ordine şi se întoarse la Hotin, lăsînd corpul prinţului boierilor, prin a căror îngrijire i se făcură slujbe religioase în biserici."

Ştirea morţii lui Grigore Ghica, sosită la Constantinopol două zile după acest eveniment, va fi imediat comunicată presei occidentale. Şi, în timp ce Poarta, printr'o sfidare a logicei cele imai simple, va încerca să se pună de-a curmezişul adevărului, născocind cu o îndemănare bizantină pricini străine care i-au dictat condamnarea prinţului Moldovei, corespondenţii europeni din Stambul vor dărîma din primul moment şchelele minciunilor oficiale, şi vor pune într'o lumină desăvîrşită causa adevărată a crimei de la Iaşi.

Iată prima scrisoare din Constantinopol, datată din 15 Octombre 1777, pe care o găsim în gazeta celebrului avocat şi publicist Linguet, „Journal de Politique et de Littérature" din Bruxelles, tomul III, 15 Decembre 1777, p. 421:

„Vestea morţii prinţului Moldovei, care trebuie atribuită numai legăturilor sale cu Rusia şi încrederii ce o avea în protecţia ei, face mult zgomot în această capitală. Poarta a numit ca succesor al lui pe Costachi sau Constantin Moruzi, primul ei interpret, înlocuit, la rîndul său, de Nicolae Caragea, care mai ocupase, în timpul războiului, din urmă, această slujbă, *par interim*.

www.dacoromanica.ro

„Evenimentul acesta va produce, firește, multă amărăciune Curții din Petersburg, și va grăbi ruptura care putuse fi înlăturată până acum. Azi, însă, guvernul e hotărît la aceasta."

La Cernăuți știrea, venită pe cale particulară, Miercuri, 15 Octombre, după amiază, căzu în atmosfera de reculegere pe care o cer durerile mari ca și marile îngenuncheri. Trimisă a doua zi, prin Polonia, în Olanda, ea fu publicată de „Nouvelles extraordinaires de Leyde" la 25 Novembre 1777:

„Frontiera Bucovinei, 16 Octombre 1777.

„Am aflat un eveniment dintre cele mai funeste: Hospodarul Moldovei, care-și are reședința la Iași, a fost arestat alaltăieri pe neașteptate de un Capigi-Başa în fruntea unui mic detașament de ieniceri, care, zece ceasuri mai tărziu, porunci să-l decapiteze și trimise capul său la Constantinopol.

„Acest prinț e foarte regretat; el avea multe cunoștiințî, iubia științile și vorbia limbile francesă și italiană. Patrimoniul său se urca la mai mult de două milioane piaștri, pe cari avuse prevederea să-i plaseze în Statele republicei veneției. In timpul ultimului războiu fusese prisonier la Petersburg, unde-și dobîndise stima Curții. Fiind restabilit, după încheierea păcii, în Principatul său, el se străduia, la rîndul său, să-și păstreze bunăvoința Impărătesei, și aceste legături cu Rusia au atras asupră-i mînia Porții și ordinele crude executate împotrivă-i."

Din cele două documente pe care le publicăm alăturat, trimise în Olanda din Constantinopol la 17 Octombre, deci cu două zile în urma scrisorii din același oraș, pe care o văzurăm mai sus și care vorbia de „zgomotul" produs în capitala Turciei de crima de la Iași, ar reieși că numai cei inițiați cunoșteau, la 15 Octombre, executarea misiunii lui Ahmed-beiu, și că, la acea dată, „zgomotul" era mai puțin general decît îl afirma corespondentul gazetei lui Linguet.

www.dacoromanica.ro

Iată primul document, pe care-l găsim în suplimentul de la 25 Novembre 1777 al „Gazetei" din Utrecht:

Constantinopol, 17 Octombre 1777.

„Am fost foarte suprinşi aici, aflînd pe neaşteptate, Sîmbăta trecută (11 Octombre), că Hospodarul Moldovei, prinţul Grigore Ghica, a fost detronat de Poartă, care a pus în capul acestei ţeri pe Costachi Moruzi, înlocuit în calitate de Dragoman al Porţii de Nicolae Carageà.

„Sîntem nerăbdători să cunoaştem pricinile acestei disgraţii, care e socotită aici ca o urmare a ordinelor secrete cu care a fost însărcinat Ahmet-beiu, mare comandant de cavalerie al Sultanului, şi pe care trebuia să le execute în lungul Dunării."

Aceiaşi scrisoare, cu mici variante, o publică, la 28 Novembre, „Nouvelles extraordinaires de Leyde":

Constantinopol, 17 Octombre 1777,

„Un eveniment care, în împrejurările de faţă, va contribui negreşit să învenineze şi mai mult duşmănia dintre cele două Împărăţii, s'a petrecut deunăzi: Cititorii n'au uitat încă plecarea lui Ahmed-beiu, mare cavaler al Sultanului, purtător de trei ordine ale Înălţimii Sale privitoare la scopuri foarte importante. Cuprinsul acestor hatişerife, care atunci era o taină, s'a desvăluit în parte, cînd s'a aflat, la 11 ale acestei luni, detronarea prinţului Grigore Ghica, Hospodar al Moldovei. Constantin Moruzi, primul Dragoman al Porţii, numit în locul său, a fost îmbrăcat în aceiaşi zi cu veşmîntul de onoare în noua sa calitate."

In sfîrşit, la 18 Octombre, asasinarea lui Grigore Ghica e cunoscută în păturile largi ale populaţiei la Constantinopol, după cum dovedeşte scrisoarea următoare pe care o publică „Journal historique et politique des principaux événements des différentes Cours de l'Europe", tipărit la Geneva, în no. 33 din 30 Novembre 1777, pp. 304-306:

www.dacoromanica.ro

„Constantinopol, 18 Octombre 1777.

„Iată în ce fel se povesteşte aici evenimentul asasinatului Hospodarului Moldovei:

„După cum e obiceiul, Prinţul Moldovei trebuie să ceară Porţii, la fiecare trei ani, confirmarea lui în această demnitate. Grigore Gika *(sic)*, văzînd că terminul prescris Domniei sale se apropie de sfîrşit, trimise aici pe al doilea fiu al său, pentru a cere reînoirea. Cu toate că Poarta avea bănuieli că acest prinţ e în legături tainice cu Rusia, Înălţimea Sa făcu totuşi tînărului prinţ primirea cea mai binevoitoare, şi-i dădu firmanul destinat tatălui său. Insă, bănuielile devenind mai temeinice, Sultanul trimise la Hotin un ofiţer însărcinat, în aparenţă, cu diferite orînduieli privitoare la trupele turceşti de la Dunăre şi, în acelaşi timp, să caute să obţină lămuriri asupra purtării prinţului Moldovei. Ofiţerul acesta, întovărăşit de patruzeci de ieniceri, se duse pănă la Iaşi, unde se prefăcu că-i indispus.

„Prinţul, nebănuind nicio primejdie, crezu de datoria lui să-l visiteze, şi, pentru a nu călca eticheta, se duse *incognito*. La domiciliul ofiţerului turc, unde venise însoţit de medicul său pentru a da ajutoare bolnavului, i se presintă, după obiceiu, cafeaua şi dulceaţa. După ce vorbiră câtva timp despre chestiuni de mică însemnătate, Prinţul începu să discute afacerile politice. Ministrul Porţii se folosi de această împrejurare şi porunci celor de faţă să-l lase singur cu prinţul. Toată lumea se retrase; numai cîţiva ofiţeri rămaseră şi, la un semnal convenit, tăbărîră asupra prinţului şi-i tăiară capul. Medicul care, după zgomot, bănuia ce se întîmplase, fugi pentru a pune la adăpost pe fiul mai mare al lui Ghica.

„După executare, ofiţerul Porţii convocă pe boieri, li ceti firmanul care-l împuternicia să pedepsească cu moartea pe prinţul lor, dovedit necredincios, formă o regenţă dintre aceştia, şi se întoarse liniştit la Hotin. Această sîngeroasă catastrofă se atribuie faptului că Hospodarul refusase să se supună unui ordin care-l chema la Constantinopol şi că răspunsese în mod imprudent:

www.dacoromanica.ro

„Fiind pus pe tron de Rusia, nu sînt ţinut a recunoaşte poruncile Saltanului."

Sentimentele inspirate mulţimii, în capitala Turciei, de moartea dramatică a lui Grigore Ghica sînt exteriorisate cu mult cinism în rîndurile următoare, desprinse din „Journal Historique et Littéraire" din Luxemburg, tomul 148, 15 Decembre 1777, pp. 579-580:

„Constantinopol, 26 Octombre 1777.

Constantin Murizi *(sic)* a fost numit Hospodar al Moldovei în locul prinţului strangulat la Iaşi. Acest Constantin fusese tălmaciu al Porţii. Alte zvonuri spun că Nicolachi Caragea, care mai ocupase altă dată postul de Hospodar al Moldovei, a fost urcat din nou pe tronul acestui Principat. Fiindcă avem dovezi convingătoare ale trădării predecesorului său şi ale făgăduielilor ce făcuse Rusiei, în cas de ruptură între ea şi ţara noastră, moartea tragică a lui Ghica n'a stîrnit aici niciun sentiment de milă.

„In casul unui războiu, era cu atît mai preţios pentru Poartă să se asigure de Moldova, cu cît se ştie că o armată duşmană îşi poate procura hrana mai ales din această provincie. Un Hospodar al Moldovei a fost acela care, în 1711, a scăpat din mari greutăţi pe Petru-cel-Mare, furnisînd armatelor sale provisiunile de care aveau trebuinţă la Prut. Hospodarul şi Vizirul din acea vreme, cari lăsaseră pe Ţar să scape, periră ca şi Grigore Ghica, pentru că fuseseră bănuiţi de a întreţinea legături ascunse cu Ruşii."

Printr'o dureroasă apropiere a contrastelor, rîndurile care urmează, trimise din Iaşi în aceiaşi zi de 26 Octombre, oglindesc în laconismul lor sufletul altei capitale, aceia a lui Grigore Ghica, şi din sobrietatea lor — silită poate — ţîşneşte adevărul, inundînd de lumină conştiinţile cele mai rebele. Ele sînt publicate de „Gazette des Deux Ponts" din Zweibrücken în Palatinat, la 27 Novembre 1777:

www.dacoromanica.ro

Iaşi, 26 Octombre 1777.

„Acest oraş e în cea mai mare consternare. Felul în care Hospodarul a fost ucis pune în deplină lumină planurile războinice ale Porţii. Aproape toţi credincioşii Prinţului Hospodar au fost ridicaţi şi conduşi la Constantinopol; e uşor de prevăzut ce soartă îi aşteaptă. Duşmanii Curţii ruseşti au ponegrit pe Hospodar la Poartă pentru a-l ucide. Se aşteaptă aici ştiri de cea mai mare importanţă."

La 28 Octombre se trimit din Transilvania ziarului „Nouvelles extraordinaires de Leyde" amănunte asupra crimei, cunoscute din scrisorile precedente. Inedite sînt următoarele rînduri:

„După asasinarea Hospodarului, ienicerii duseră la Constantinopol în lanţuri pe Mitropolitul ţerii. Doctorul Hospodarului a sosit la Cernăuţi ca să anunţe comandanţilor austriaci nenorocirea întîmplată stăpînului său."

Curierul care pleca regulat de la Cameniţa (în Podolia) la Varşovia de două ori pe săptămînă întrebuinţa dese ori drumul Hotinului pentru a lua ştiri din Moldova. Vestea morţii lui Grigore Ghica va fi adusă în capitala Poloniei de acest curier în dimineaţa zilei de Marţi, 28 Octombre 1777. De şi întîmpinată cu multă neîncredere, ea va fi totuşi trimisă în Apus de numeroşii corespondenţi ai gazetelor din Occident în acest oraş, chiar a doua zi. Iar în cursul lunilor următoare, Novembre şi Decembre, vor porni, mai ales din Varşovia, amănunte, izvorîte adesea din inima şi imaginaţia scriitorilor anonimi, care vor avea, însă, darul de a mişca simpatia publică.

„Courrier d'Avignon", organ de informaţie bisăptămînal, publică în numărul său din 25 Novembre 1777 cea dîntăiu scrisoare din capitala Poloniei relativă la evenimentul dramatic din Moldova:

Varşovia, 29 Octombre 1777.

„Ieri aflarăm prin poşta din Kamieniec un eveniment ale cărui urmări pot grăbi războiul. Poarta trimisese Hos-

www.dacoromanica.ro

podarului Moldovei, numit Ghica, un ordin de a veni la Constantinopol. Acest Prinţ, crezîndu-se în siguranţă în reşedinţa sa din Iaşi, şi văzînd că Ruşii cari blocau Crimeia nu erau departe de principatul său, nu voi să se supună poruncii; însă, silit să explice pricina acestui refus, el avu imprudenţa de a răspunde că, fiind aşezat pe tron de către Ruşi, nu se credea obligat să recunoască ordinele Sultanului. Cîteva zile în urmă sosi la Iaşi un detaşament turcesc şi-l zugrumă în palatul său. Timpul ni va arăta care pot fi urmările acestui tragic eveniment."

Tot din Varşovia, şi tot în acea zi, se scrie foii lui Renaudot, care împlinise de mult anii patriarhali ai presei, rîndurile de mai jos, pe care „Gazette de France" din Paris le publică în numărul ei din 28 Novembre, p. 477:

Varşovia, 29 Octombre 1777.

„Un expres sosit aici la 28 aduce ştirea că Ghica, prinţ al Moldovei, a fost condamnat la moarte din ordinul Porţii. Capigiul, trimis la Iaşi, pentru a aduce la Constantinopol, viu sau mort, pe acest prinţ, invitîndu-l să vină la el, Hospodarul nu se supuse decît după oarecare resistenţă. Capigiul îi aduse la cunoştinţă că Poarta îi ordonă să plece la Constantinopol, unde va da socoteală de conduita sa; însă prinţul, refusînd să se supună, răspunse că locul ce-l ocupă îl deţine prin protecţia şi graţia Impărătesei Rusiei şi că n'are de dat socoteli decît numai Suveranei sale.

„Iritat de acest răspuns fără ocol, Capigiul îi împlîntă imediat pumnalul în inimă şi, poruncind să i se taie capul, îl trimise Sultanului. Se mai spune că prinţul Valahiei, Mavrocordat, a fugit, fie că, simţindu-se tot atît de vinovat ca Ghica, s'a temut de o soartă la fel, fie pentru pricini care se vor cunoaşte mai tîrziu."

Corespondentul din Varşovia al publicaţiei din Geneva, „Journal historique et politique des principaux événements", relatînd, cu mici modificări, faptele cunoscute, aduce amă-

www.dacoromanica.ro

nunte inedite, pe care numita gazetă le publică în numărul 34, din 10 Decembre 1777:

Varşovia, 29 Octombre 1777.

„Nu se cunoaşte încă soarta familiei nefericitului Ghica. Unii pretind că Turcii au trimis la Constantinopol pe văduva şi pe toţi copiii săi, cu excepţia fiului mai mare, care a avut norocul să li scape, şi că toţi aceia cari avuseră legături cu el sînt ameninţaţi de o moarte tot atît de deplorabilă. Ba s'a răspîndit chiar zvonul că şi curtenii săi au fost arestaţi; însă, se presupune că, Poarta neurmărind alt scop decît acela de-a pune mîna pe averile lui şi de a ridica pe tronul Moldovei un prinţ în care să poată avea deplină încredere, aceşti boieri au fost ponegriţi în ochii ei de către duşmanii Rusiei. Alţii, din potrivă, asigură că, la primul zvon despre moartea lui Ghica, trupe ruseşti au întrat în Iaşi, luînd supt ocrotirea lor familia acestui prinţ şi izgonind pe boierii cărora Turcii li încredinţaseră, *par interim*, ocîrmuirea provinciei.

„Oricum, această moarte ale cării adevărate motive nu se cunosc încă, va pricinui fără îndoială o mare revoluţie. Germanii, la cari acest prinţ ţinea mult şi pe cari îi angajase cu mari cheltuieli să vină în Statele sale, punîndu-i în capul manufacturilor pe care le încuraja, nu se mai gîndesc, ca mulţi alţi locuitori ai Moldovei, decît la plecarea lor din această ţară. Unii dintre ei, pentru a-şi procura aiurea aşezăminte, şi-au vîndut bunurile ce le aveau în această provincie. Teamă e că vor dispare şcolile clădite acolo de răposatul prinţ şi că ignoranţa pe care el o izgonise va lua locul ştiinţelor pe cari le întrodusese, afară doar dacă folosul unor astfel de aşezăminte va fi recunoscut de urmaşii săi."

Vestea morţii lui Grigore Ghica adusă din Polonia în capitala Suediei e comunicată, cu mici variante, publicaţiei olandese „Gazette d'Utrecht", suplimentul din 18 Novembre 1777:

www.dacoromanica.ro

„Stockholm, 31 Octombre 1777.

„Toate ştirile din Moldova confirmă moartea Hospodarului acestui principat, din ordinul Porţii, însă se variază asupra împrejurărilor acestui tragic eveniment. Iată ce se spune azi despre aceasta:

„Un Ceauş al Porţii, sosind la Iaşi, ceru să vorbească Hospodarului, şi, imediat ce fu întrodus la prinţ, îi porunci din partea Sultanului să vină la Constantinopol. Prinţul refusă, pretextînd vrîsta înaintată şi infirmităţile sale. Ceaşul, care se aştepta la acest refus şi care era prevăzut cu ordine în consecinţă, arestă pe nefericitul prinţ, care fu decapitat chiar în aceiaşi zi. Ofiţerii Curţii au fost de asemenea arestaţi, însă nu se ştie pănă azi dacă vre-unul din ei şi-a pierdut viaţa. Acest eveniment pe cît de tragic pe atît de neprevăzut a pricinuit cea mai vie consternare în tot Iaşul."

„Gazette d'Utrecht", cea mai răpede informată din toată presa Occidentului, va aduce cea d'intăiu în Europa Apuseană şi Meridională vestea asasinării lui Grigore Ghica, după cum cea d'intăiu anunţase plecarea din Constantinopol a lui Ahmed-beiu pentru a-şi împlini funesta misiune. Cetim în suplimentul din 14 Novembre 1777 al acestei foi următoarea scrisoare din capitala Poloniei:

Varşovia, 1 Novembre 1777.

„Evenimentul petrecut de curînd în Moldova ar putea, fireşte, să fie pricina unui nou războiu. Iată cum ni-a fost anunţat el Marţea trecută prin curierul ordinar care soseşte din Kamienec:

„Poarta ordonase lui Grigore Ghica, Hospodarul Moldovei, — nu se ştie din ce pricină, — să vină la Constantinopol. Prinţul, temîndu-se să-şi pună soarta în mînile Porţii, care avea, pare-se, motive să creadă că el inclina prea mult de partea Rusiei, şi crezîndu-se în siguranţă la Iaşi, refusă în mai multe rînduri să se supună poruncilor Sultanului. Poarta cerîndu-i să explice această purtare, el avu imprudenţa să declare făţiş:

www.dacoromanica.ro

„Fiind pus pe tron de Rusia, nu se credea obligat să asculte de ordinele Sultanului, şi prin urmare să se ducă la Constantinopol".

„Un răspuns atît de indiscret i-a pricinuit moartea, căci, puţin mai tîrziu, o bandă de Turci întră pe neaşteptate în palatul Hospodarului şi străpunse cu mii de lovituri pe acest nefericit prinţ, al cărui Principat se va sfîrşi, poate, cu el. Sîntem nerăbdători să primim amănunte asupra acestui tragic eveniment şi să cunoaştem rolul pe care l'a jucat la Varşovia Neumanbeiu."

Iată supt ce formă se comunică din Capitala Poloniei, şi supt aceiaşi dată, răspînditei gazete „Nouvelles extraordinaires de Leyde" vestea morţei neaşteptate a lui Grigore Ghica, pe care o cetim în suplimentul ei la No. 102 de Marţi, 18 Novembre 1777:

Varşovia, 1 Novembre 1777.

„Astăzi se cunoaşte conţinutul depeşilor pe care contele Stackelberg, ambasadorul Rusiei, le primi la 23 ale luni trecute din partea generalului Sierpov, comandantul trupelor ruseşti la Dubno."

Această foaie publicase în suplimentul ei din 14 Novembre următoarea notiţă din Polonia, datată din 29 Octombre:

„Curtea a primit zilele trecute un expres din Kamieniec cu depeşi probabil cu acelaşi cuprins ca acelea primite în acelaşi timp de contele Stackelberg din partea generalului Sierpov."

„Ele i-au adus — se zice — la cunoştinţă sfîrşitul funest al lui Grigore Ghica, Hospodarul Moldovei, despre care se dau amănuntele următoare: Acest prinţ, care adusese mari servicii Porţii, îi devenise de cîtva timp foarte suspect, şi nişte scrisori interceptate întăriră bănuielile Porţii privitoare la legăturile lui Ghica cu Rusia, foarte dăunătoare intereselor Înălţimii Sale. In consecinţă, el a fost chemat la Constantinopol, însă se

www.dacoromanica.ro

scusase că vrîsta lui înaintată nu-i îngăduia să întreprindă o asemenea călătorie. Crezîndu-se în siguranţă din causa vecinătăţii trupelor ruseşti, supt a căror ocrotire se pusese, el rămase la Iaşi. Poarta trimise de îndată acolo un ceauş cu o escortă de ieniceri însărcinat să aducă pe Hospodar, şi, în cas de refus, să-l ucidă.

„Ghica, urmînd să pretexteze fel de fel de motive, pentru a se sustrage poruncii Sultanului, şi amintind Ceauşului protecţia de care se bucură din partea Rusiei, acesta, înfuriat, execută misiunea cu care fusese însărcinat şi ordonă să i se taie capul. Persoanele notabile de la Curtea prinţului au fost arestate. Evenimentul acesta a produs o jale generală la Iaşi.

„E adevărat că, prin ultimul tratat de pace, Principatele Moldovei şi Valahiei n'au fost eliberate de supt puterea Sultanului, dar nici puse supt ocrotirea imediată a Impărătesei. § 10 al articolului 16 spune numai că: „Poarta consimte ca miniştrii Rusiei acreditaţi pe lîngă ea să se intereseze de aceste provincii, dar să aibă în consideraţie şi Puterile aliate."

„Se prevede totuşi că, în împrejurările de faţă, incidentul acesta va grăbi ostilităţile."

După o săptămînă de la sosirea ştirii funeste la Varşovia, opinia publică nu se poate încă obişnui cu adevărul acesta, confirmat de gazeta oficială a Regatului. Ecoul acestei stări de spirit îl redă „Gazetta di Parma", foaie săptămînală în 8 pagini, în numărul ei din 2 Decembre 1777:

Varşovia, 3 Novembre 1777.

„Cu toate că ştirile sosite din Moldova au fost confirmate din două izvoare, mulţi nu voiau încă să le creadă. După ce, însă, Curtea noastră făcuse să se publice, Duminecа trecută, în gazeta ei ştirea primită de la Hotin prin Kamieniec, anunţînd moartea subită, neaşteptată şi violentă a lui Grigore Ghica, îndoielile au dispărut.

„Ca motive ale acestui sfîrşit tragic se dau plîngerile primite la Poartă despre stoarcerile imense pe care prinţul le săvîrşise în ţara lui."

www.dacoromanica.ro

Reua credinţă a informatorilor presei apusene la Constantinopol reiese în chip strălucit din documentul pe care-l publicăm mai jos. In timp ce corespondentul revistei lui Linguet în Capitala Turciei scria la *15 Octombre:* „Ştirea morţii prinţului Moldovei face mult zgomot aici", printr'o scrisoare-clişeu răspîndită *douăzeci de zile mai tîrziu* în Occident, biuroul presei turceşti va exprima, cu mîna pe conştiinţă, surprinderea pricinuită acolo de sfîrşitul violent al Domnului Moldovei. Desprindem din „Gazette d'Utrecht" din 16 Decembre 1777 următoarea informaţie:

Constantinopol, 4 Novembre 1777.

„Aflînd luna trecută ştirea detronării Hospodarului Moldovei, s'a crezut că acest prinţ nu şi-a pierdut decît demnitatea şi că va veni aici, după cum se spunea, cu toată familia sa; însă, am fost foarte surprinşi, la 22 Octombre, de a vedea capul său expus de-asupra Seraiului, în vederea publicului. Sentinţa afişată alături cuprindea următoarele (text reprodus aiurea):

„Poarta afirmă cu multă sinceritate că Ahmed-beiu, executorul acestui prinţ, n'avea altă însărcinare decît aceia de a sili pe Hospodar să se supună poruncilor guvernului, însă, fiindcă acesta refusase cu încăpăţînare să respecte ordinul dat, Ahmed-beiu a fost constrîns să recurgă la această extremitate."

Din Varşovia, — unde motivele adevărate ale crimei sînt cunoscute din primul moment,— vor porni desmînţiri curagioase ale inscripţiei oficiale afişată alături de capul lui Grigore Ghica. „Nouvelles extraordinaires de Leyde" publică în numărul lor de Vineri, 21 Novembre 1777, următorul document din Capitala Poloniei:

Varşovia, 5 Novembre 1777.

„Capigi-Başa pe care Poarta-l expediase la Iaşi pentru misiunea sîngeroasă ce se cunoaşte, a trimis, se zice, capul nefericitului prinţ la Constantinopol pentru a fi expus, după cum e obiceiul, la poarta Seraiului. Se

www.dacoromanica.ro

crede aici că moartea lui Grigore Ghica va fi preludiul mai multor alte executări, atît printre persoanele notabile de la Curtea Moldovei, cît şi de la Curtea Sultanului, unde Hospodarul avea multe legături. Cît priveşte motivul indicat de guvernul otoman, consternarea de nedescris pe care ordinele sale le-au stîrnit în toată Moldova, e cea mai vie desminţire. Nenorocitul Ghica se străduise să mărească bună-starea Principatului, înfiinţînd acolo şcoli publice, manufacturi şi felurite fabrici. In acest scop el adusese nu de mult în Moldova mai multe familii nemţeşti, cărora li dăduse mijloace numeroase pentru ridicarea industriei în această provincie. Toate speranţele acestora s'au năruit cu moartea binefăcătorului lor. Mulţi dintre aceştia se pregătesc să părăsească ţara pentru a se aşeza aiurea.

„Astfel Moldova, lipsită de pătura muncitoare a locuitorilor ei, va înfăţişa din nou, ca şi vecina ei Valahia, tabloul jalnic al efectelor unui guvern despotic, unde, la cel d'intăiu capriciu al unui singur individ, cetăţeanul cel mai meritos e ameninţat în fiecare clipă să-şi piarză bunurile, viaţa şi onoarea.

„Ghica-şi cîştigase stima mai multor prinţi din Europa. M. S. Regele Prusiei îi trimisese nu de mult măreţul orologiu de care s'a vorbit în mai multe gazete, dar căruia acest monarh îi mai adăugase încă un foarte frumos serviciu de porţelană de la fabrica din Berlin, precum şi numeroase stofe de o execuţie măiastră.

„Procedeul violent al Porţii faţă de Hospodarul Moldovei, care se bucura de o mare consideraţie la Curtea din Petersburg, va înăcri mult spiritele în acest moment destul de critic şi poate provoca, dintr'o clipă în alta, un războiu."

Darurile pe care Frederic-cel-Mare le trimisese nefericitului Prinţ şi care nu trebuiau să ajungă niciodată la destinaţie sînt menţionate de mai multe gazete ale vremii. Printr'o macabră ironie a întîmplării, prima notiţă care pomeneşte de orologiul regal e datată din Berlin, 12 Octombre 1777, şi publicată de „Journal historique et politique des principaux événements" de la Geneva, la 10 Novembre 1777, p. 197:

www.dacoromanica.ro

„Un artist îndemânatec a construit din ordinul Regelui un orologiu care execută concertele cele mai strălucite şi cele mai complicate. Această piesă unică în felul ei e un cadou pe care Maiestatea Sa îl destină Hospodarului Moldovei, căruia i-l va trimite în curînd, supt escorta unui detaşament de husari."

Darul plecase din capitala Germaniei douăsprezece zile după rea prinţului Moldovei. La 14 Novembre 1777 se scrie din Berlin, cu privire la aceasta, ziarului din Zweibrücken notiţa următoare, pe care-o găsim în numărul din 27 Novembre 1777 al acestei foi:

„Ştirea asasinatului Hospodarului Moldovei face mult zgomot în această capitală. Regele care-l stima mult îi trimisese, acum cîtva timp, un ceas splendid în valoare de 2.000 de risdaleri, o masă superbă şi un serviciu de porţelană foarte preţios, de la fabrica de aici, de asemeni multe stofe bogate şi alte numeroase obiecte de mare valoare."

Acelaşi ziar, „Gazette des Deux Ponts", publică, relativ la aceste daruri, la 4 Decembre 1777, următoarele rînduri trimise la 29 Novembre din Francfur-pe-Main:

„Darurile pe care Regele Prusiei le destinase Hospodarului Moldovei au putut fi contramandate la timp, după cum aflăm din Breslau, şi, în acest cas, vor fi readuse la Berlin prin Silesia."

Tot cu privire la soarta acestor daruri se scrie la 27 Novembre ziarului „Gazzetta di Parma", numărul din 23 Decembre, următoarele:

„In urma ştirilor sigure primite, darurile regale prusiene care erau destinate prinţului decapitat al Moldovei s'au întors din Polonia la Jarnawitz, punct de frontieră în Silesia, dar n'au fost readuse la Berlin. Ele se găsesc încă la Jarnawitz, şi nu se cunoaşte destinaţia ce li s'a dat."

www.dacoromanica.ro

In fine, altă scrisoare din Berlin, de la 23 Decembre 1777, pe care o publică „Nouvelles extraordinaires de Leyde" la 2 Ianuar 1778 ni aduce o ultimă ştire despre soarta definitivă a acestor cadouri:

„Darurile pe care Monarhul nostru le trimisese fostului Hospodar al Moldovei s'au întors aici. Porţelana care făcea parte din ele a fost depusă la Manufactura Regală."

Povestind pentru întâia oară evenimentul sîngeros de la Iaşi, în numărul ei de Luni, 24 Novembre 1777, „Gazette des Deux Ponts", motorul opiniei publice apusene în ultimul deceniul al domniei lui Frederic al II-lea, va înfiera cu o ironie tăioasă crima comisă din ordinul Porţii:

Varşovia, 5 Novembre 1777.

„Un despotism absolut nu cunoaşte nicio lege. Pornind de la acest principiu, Divanul a chemat la Constantinopol pe Hospodarul Moldovei, care se numeşte Grigore Ghica. Iată ce aflăm cu privire la aceasta, din ultimele ştiri aduse de expresul din Kamieniec la 31 Octombre. Faptele au fost povestite cu amănunte care le denaturează în întregime. Credem nemerit să le redăm fără nicio schimbare:

„Poarta, alarmată de a vedea trupele ruseşti desfăşurate de-a lungul graniţelor Moldovei, s'a temut ca Moldova, imitînd exemplul Crimeii, să nu pretindă cumva la independenţa ei. Prinţul Ghica se afla la Iaşi, reşedinţa sa, când primi ordinul să vină la Constantinopol. El crezu nemerit să întîrzie executarea poruncii, şi ar fi trebuit să se mulţumească cu atîta; însă, silit din nou a se supune ordinului, îşi pierdu presenţa de spirit şi dădu răspunsul următor: „Rusia, care m'a pus pe tron, va şti să mă menţină pe el. Mă sprijin pe ajutorul acestei Curţi şi nu mă mai simt dator a mă supune ordinelor Porţii."

„Cîteva zile mai tîrziu o trupă de Turci năvăli în Palatul Hospodarului şi-l străpunse de mii de lovituri. Nou-

www.dacoromanica.ro

tatea aceasta a fost dusă la Petersburg de un expres, şi această violenţă e în general considerată ca o călcare a ultimului tratat de pace, care poate servi de pretext unui nou război.

„Zece ieniceri comandaţi de un Capigi-Başa au fost ucigaşii săi; ei n'au găsit demn să-i facă măcar cinstea unui şireang de mătase. După trei oare i se tăia capul pentru a-l trimite, după obiceiu, la Constantinopol. Prinţul acesta, care fusese cîtva timp prisonier la Petersburg, îşi cîştigase acolo stima curtenilor şi respectul poporului."

La Londra, unde ştirile alarmante din Statele-Unite enervau de luni de zile şi aţîţau mulţimea, vestea morţii tragice a lui Grigore Ghica va găsi un răsunet adînc în păturile populare. Ziarul „Courrier de l'Europe" care se tipăria în capitala Britaniei, Marţi şi Vineri, publică în numărul din 2 Decembre 1777 următoarea corespondenţă din Varşovia, precedată de o notiţă redacţională:

„Cu toate că pachebotul din Olanda, sosit cu mare întîrziere, ni-a adus un curier voluminos, singură scrisoarea pe care o publicăm mai jos ni se pare proprie a satisface curiositatea publicului:

Varşovia, 5 Novembre 1777.

„La 28 ale lunii trecute am primit aici scrisori din Kamieniec, care relatau un fapt atît de uimitor, atît de surprinzător, că, după oarecare reflecţie, el a părut tuturora foarte nesigur: se spunea, fără a se aduce vre-o dovadă sau a se da vre-un amănunt, că din ordinul Porţii, Hospodarul Moldovei fusese masacrat, în palatul său din Iaşi. Insă din darea de seamă pe care „Gazeta Polska" din 1 Novembre o face asupra sfîrşitului tragic al acestui nefericit prinţ..."

(Urmează reproducerea scrisorii din gazeta oficială polonesă, care se cunoaşte.)

„O scrisoare din Liov, 21 Octombre, confirmă acest eveniment. Capul nefericitului Grigore Ghica, după cîte

www.dacoromanica.ro

se zice, a fost trimis imediat la Constantinopol şi expus de-asupra porţii Seraiului. Cît priveşte motivele crimei pe care această gazetă le dă, ele se par a fi fost dictate de Neuman-beiu.

„Nicicînd vre-un prinţ n'a dat supuşilor săi mai puţin prilej să se plîngă ca venerabilul Ghica, şi ceia ce dovedeşte că nu din pricina unor asemenea plîngeri Poarta a fost silită să recurgă la această extremitate faţă de Hospodar, sînt lacrimile şi doliul în care sfîrşitul tragic al Domnului au cufundat Moldova. Motivele acestei procedări barbare sînt mai uşor de găsit în politica sanguinară a Porţii care, în raporturile de faţă cu Rusia, e geloasă de toţi prinţii pe cari-i ştie că întreţin legături cu această din urmă Curte. Ghica era cu deosebire stimat şi iubit de Impărăteasa, şi aceasta a fost de-ajuns pentru a i se hotărî perderea. Lovitura îndrăzneaţă a Porţii poate fi socotită ca o declaraţie de război."

Scrisoarea de mai sus, cu mici schimbări, e publicată şi de „Journal encyclopédique ou universel" din Bouillon (Belgia), numărul din 15 Decembre 1777, tomul VIII, pp. 553-555.

In fine, primul document trimis din capitala Turciei de către corespondentul particular al periodicului lui Linguet, „Journal de Politique et de Littérature" din Bruxelles, care se găseşte la extremitatea opusă a opiniei oficiale, conţine pricinile adevărate ale asasinării Domnului Moldovei. Cetim în publicaţia menţionată mai sus, tomul I, No. 1, din 5 Ianuar 1778, pp. 13-14:

Constantinopol, 5 Novembre 1777.

„Nu ne-am aşteptat de loc la moartea prinţului Moldovei, se anunţase numai mazilirea lui. Misiunea lui Ahmed-beiu se mărgenia la aducerea prinţului în această capitală. Numai resistenţa lui — aşa ni se spune — a silit pe comandant să ordone decapitarea sa. Răspunsul pe care Poarta îl va da Puterilor va fi, fără îndoială, că a fost nevoită să poruncească uciderea lui Ghica din causa asupririi poporului moldovean. Adevăratul mo-

www.dacoromanica.ro

tiv trebuieşte însă căutat în legăturile acestui prinţ cu Rusia. Se ştie că el fusese însărcinat să reconducă la Petersburg pe prisonierii de război retrimişi în această capitală. Achitîndu-se de această misiune, el avuse prilejul să-şi cîştige bunele graţii ale Impărătesei şi să-i inspire un interes foarte puternic, încît această Suverană făcuse din restabilirea lui Ghica în demnitatea sa şi pe viaţă un articol al tratatului de pace. Sfîrşitul pe care Poarta i l-a destinat şi împrejurările în care s'a făptuit ne împuternicesc să credem că Sultanul e hotărît să rupă cu Curtea de la Petersburg."

Curioasă e povestirea evenimentului pe care o face cronicarul lui „Gazette des Deux Ponts", prin mijlocirea diformantă a imaginaţiei. Numărul din 27 Novembre.1777 al acestei publicaţii cuprinde, la pp. 759-760, la rubrica „Variété" următoarele:

„Toată lumea a vorbit de moartea Prinţului Hospodar al Moldovei. Aceasta a fost povestită, însă, în chip atît de diferit, că nu sîntem de acord decît asupra unui singur punct, anume că a fost asasinat într'un mod crud. Iată adevăratele împrejurări ale acestei tragedii:

„La 12 Octombre, un comandant turc, însoţit de cîţiva oameni, sosi la Iaşi, întră în oraş fără cortegiu, descinse la han, se prefăcu foarte bolnav şi se puse în pat. Puţin mai tîrziu trimise după medicul Prinţului care în adevăr nu întîrzie să vină şi, după ce dăduse cîteva sfaturi bolnavului (care-şi ascunsese adevăratul său nume), plecă fără să bănuiască nimic.

„A doua zi Hospodarul Moldovei se duse la rîndul său să visiteze pe bolnav; însă, abia călcase pragul camerei în care zăcea bolnavul străin, că acesta din nou ceru să i se cheme doctorul.

—„Dacă nu-i aici în oraş—observă prinţul—, s'a dus probabil la vre-un alt pacient, ba poate chiar la ţară, unde e foarte ocupat."

„Spunînd acestea, Hospodarul se aşează într'un jeţ, Bolnavul, care un moment se ridicase, se prefăcu din nou că se culcă, caută o hîrtie în măsuţa de noapte, se

www.dacoromanica.ro

sculă din nou, cu faţa întoarsă spre prinţ. După ce mai vorbi cîtva timp despre boala sa, începu să se întreţină despre afaceri.

—„Înălţimea Sa — zise de-odată pretinsul bolnav, arătînd prinţului un ordin semnat de Sultan — Vă mulţumeşte pentru serviciile aduse." Hospodarul, foarte mişcat, se pregăti să răspunză, cînd, printr'un gest brusc, comandantul chemă oamenii săi, cari se găsiau într'o cameră vecină. Scoţînd apoi răpede din sîn o altă hîrtie, se adresă prinţului:

— Sultanul mi-a poruncit să-i aduc acest cap" (indicînd cu degetul capul Hospodarului.) Acesta se pregăti să se apere, însă fu doborît de mulţime şi străpuns de nouă lovituri de cuţit, fără însă a fi zugrumat. După obiceiu, capul său, care mai respira încă, a fost tăiat. După decapitare, hainele sale fură scotocite cu multă luare aminte, pentru a i se lua banii şi hîrtiile. Turcii ridicară după aceia pe arhiepiscop, îi legară mînile şi picioarele pentru a-l duce la Constantinopol şi plecară în cea mai mare grabă."

Dintre rarele scrisori care sosesc din Capitala Austriei privitoare la drama din Iaşi, prima în ordinea cronologică e aceia pe care o publică „Gazette des Deux-Ponts" la 1 Decembre 1777:

Viena, 12 Novembre 1777.

„Se zice că asasinii prinţului Ghica au găsit în buzunarele sale numeroase scrisori de-ale generalilor ruşi. Acest prinţ fusese prevenit să fie cu multă băgare de samă, căci Turcii, cari aveau motive să-l urască, îi pregătesc o soartă tristă; ba chiar e uimitor că nu se hotărîse să fugă şi că s'a lăsat prins în cursa pe care i-o întinsese perfidia otomană.

„Soţia Hospodarului şi copiii săi au fost arestaţi, cu excepţia fiului mai mare, pe care medicul-secretar al prinţului l-a luat cu el. In aşteptare ca noul prinţ, care-i căsătorit cu sora nefericitului Ghica, să vină pentru a ocupa tronul pe care-l deţine prin sîngele cumnatului

www.dacoromanica.ro

său, un sfat de boieri a fost alcătuit pentru administrarea țerii. Pe de altă parte, însă, se asigură că Poarta nu va culege niciun folos din expediția sîngeroasă făcută din ordinele sale: două regimente de cavalerie rusească au sosit la Iași cîteva minute după moartea Hospodarului și au ridicat din mîinile răpitorilor lor pe soția și copiii săi, precum și o sumă de aproape un milion, care se găsia în caseta acestui prinț. Aceste două regimente vor fi urmate în curînd de 40.000 de trupe ruseşti, cărora, se zice, Poarta li va opune 60.000 de oameni, cari se așteaptă dintr'un moment într'altul în Moldova; această știre, însă, are nevoie de confirmare, precum și celalt zvon, că prințul Valahiei ar fi suferit aceiași soartă ca acela al Moldovei, dacă nu s'ar fi retras la Brașov, în Transilvania, de îndată ce primise înștiințare despre intențiile sanguinare ale Porții."

Știrile precedente sînt complectate cu amănunte inedite, pe care le desprindem din „Gazzetta di Parma" din 9 Decembre 1777:

Varșovia, 12 Novembre 1777.

„O soartă tot atît de crudă ca acea a lui Grigore Ghica era hărăzită prințului Valahiei; însă, prevenit din vreme de cîțiva amici, a reușit să fugă și să se pună în siguranță în Statele Austriei.

„Poarta a numit pe Constantin Moruzi, fostul ei interpret, ca să succedeze nenorocitului Ghica, Hospodarul Moldovei. După decapitarea acestuia s'a făcut la Iași o riguroasă perchisiție în toate apartamentele sale, hainele, dulapurile, etc. Toate hîrtiile și toți banii lui au fost duși la Constantinopol. Nu s'a făcut — după cum se afirmase — niciun rău Mitropolitului. Boierii au răscumpărat pentru 4.000 de piaștri cadavrul nefericitului lor prinț și l-au înmormîntat în biserică cu ceremonie funebră."

Prima versiune a morții lui Grigore Ghica ca o consecință a politicei sale dușmănoase Austriei, în urma răpirii Bucovinei, o întîlnim în documentul următor, publicat de „Journal Histori-

www.dacoromanica.ro

que et Littéraire" din Luxemburg, numărul din 15 Ianuar 1778, pp. 112-113:

Constantinopol, 19 Novembre 1777.

„Pădurea sau mai bine zis districtul Bucovinei sau Bukreina este principala causă a morţii Prinţului Ghica. Se pretinde că o mare Putere din Europa a influenţat mult asupra dispoziţiilor paşnice ale Rusiei cu privire la Poartă, şi de aceia nu va surprinde anecdota care circulă aici referitoare la moartea lui Ghica:

„Acest Hospodar nu voia cu niciun preţ să consimtă la cesiunea Bucovinei în favoarea Austriei; el se conduse ca un suveran independent şi, aţîţat, după cum se crede, de o Putere vecină, ajunse la ameninţări şi la violenţe, în timp ce luase măsuri pentru a se face stăpînul absolut al ţerii. Cu toate aceste împotriviri, acest act de cesiune a fost consfinţit şi, la 11 Octombre, baronul de Spleny, din ordinul Curţii de la Viena, primi omagiul de credinţă din partea întregului popor al acestei ţeri, care trimisese, spre acest sfîrşit, deputaţi la Cernăuţi, capitala Bucovinei. Sultanul crezu necesar să scape de Hospodar. De aceia, a doua zi după această ceremonie, Ghica a fost ucis."

Urmaşul lui Grigore Ghica e întîmpinat de presa apuseană cu multă ostilitate. Gazeta lui Linguet desvăluie cea d'intăiu un colţ din caracterul despotic al noului Domn, în inima căruia stăpîneşte sentimentul celui mai răpareţ egoism. „Journal de Politique et de Littérature" din Bruxelles publică la 15 Ianuar 1778 următoarea scrisoare a corespondentului său din capitala Turciei:

Constantinopol, 20 Novembre 1777.

„Noul prinţ al Moldovei a fost primit în audienţă de către Sultan, şi, după ce i s'au dat aici toate onorurile cuvenite demnităţii sale, a plecat la 11 ale acestei luni pentru a lua în stăpînire ţara sa. E puţină speranţă că va putea păstra multă vreme tronul său; sfaturilor sale se atribuie hotărîrea violentă luată de Poartă împo-

www.dacoromanica.ro

triva predecesorului său; grijei sale particulare se datorește captivitatea domnului Saul, confident al nefericitului Ghica și acea a fiului mai mare al acestui prinț, arestat în timpul fugii sale. El a socotit ca autorul diferendului care separă astăzi Rusia și Poarta. Dacă, împotriva tuturor aparențelor, ele se împacă, Rusia va cere fără îndoială detronarea lui. Dacă războiul izbucnește, el va fi considerat ca unul din autorii lui, și, la prima înfrîngere a armatei otomane, poate fi sacrificat."

In capitala Poloniei — ca și la Sibiiu și la Hamburg, de altfel—, persistă cu îndărătnicie, în a doua jumătate a lui Novembre 1777, zvonul despre întrarea trupelor rusești la Iași pentru a răsbuna moartea odioasă a prințului Moldovei, credincios amic al Impărăției moscovite. Documentele fiind aproape identice, vom reproduce pe acela publicat de „Courier d'Avignon" la 16 Decembre 1777:

Varșovia, 20 Novembre 1777.

„Se pare că adevărata causă a asasinării prințului Moldovei ar fi bănuielile ce le avea Poarta despre înțelegerile Hospodarului cu Rusia. După moartea sa, Turcii au numit mai întăiu un Sfat de boieri pentru a guverna țara; Divanul a indicat după aceia ca succesor al Domnului decapitat pe un oarecare Morosi *(sic)*, fost prim-interpret al Porții; mai tîrziu, însă, două regimente rusești întrară în Iași, alungară Sfatul turcesc (?) și numiră ca guvernator pe un creștin rus.

„Evenimentul acesta anunță pentru cele dintăiu zile ale primăverii viitoare o încăierare sigură între cele două Puteri."

Surprinzătoare sînt amănuntele de mai jos — ținînd samă de izvoarele de unde ele emană — pe care le găsim în „Journal de Politique et de Littérature" din Bruxelles, tomul III, 15 Decembre 1777, pp. 447-448:

Hamburg, 20 Novembre 1777,

„Moartea violentă a Hospodarului Moldovei și urmările pe care le-a produs sînt aici subiectul tuturor dis-

www.dacoromanica.ro

cuţiilor zilei; dacă trebuie să credem zvonurile publice, averea sa se urca la 15 milioane (piaştri), parte în bani şi bijuterii, parte în hîrtii de valoare. E greu de închipuit cum putuse el aduna o astfel de sumă într'o provincie pustiită de războiu şi care plăteşte Sultanului biruri atît de exorbitante şi numeroase daruri înalţilor demnitari ai Porţii.

„La începutul perioadei sale tributare, Moldova plătia 100.000 de florini; în urmă, din causa concurenţei pretendenţilor la Scaunul acestui principat, tributul se urcă progresiv, ajungînd astăzi la 800.000.

„Oricum ar fi privite lucrurile, moartea sa e în de obşte socotită ca împlinirea unei părţi a misiunii cu care fusese însărcinat marele comandant al cavaleriei, Ahmed-beiu, la Dunăre. Se ştie că el era purtătorul a trei ordine supreme: iată unul din acestea executat; se crede că al doilea ameninţa cu aceiaşi soartă pe Hospodarul Valahiei, care a scăpat refugiindu-se în Statele împărăţiei austriace; cît priveşte al treilea ordin, nu se cunoaşte obiectul lui.

„Ştirile relative la soarta familiei lui Ghica sînt foarte variate; după unele, fiul acestui nefericit prinţ în fruntea a cîtorva credincioşi s'ar fi pus în urmărirea Capigiului şi a celor 40 de ieniceri cari duceau la Constantinopol pe mama şi fraţii săi, precum şi comorile răposatului Hospodar! După altele, Rusia ar fi luat supt ocrotirea sa această familie. Alte ştiri susţin că un corp de trupe ruseşti ar fi întrat în Iaşi de îndată ce se răspîndise zvonul morţii lui Ghica.

„Dacă părerile se deosebesc cu privire la urmările pe care acest eveniment le va produce, toată lumea e de acord că el va grăbi fatal războiul; ba, mai mult chiar, unele scrisori susţin că acesta ar fi fost declarat şi că trupe ruseşti se îngrămădesc la frontiera Moldovei, avînd ordin de a întra neîntîrziat în acţiune. Admiţînd chiar ca un astfel de ordin ar fi fost dat, el nu trebuie privit ca o urmare a morţii prinţului Moldovei, despre care Curtea Rusiei n'a putut încă fi informată."

Dintre foarte rarile scrisori sosite în Apus din capitala Mol-

www.dacoromanica.ro

dovei, documentul de mai jos, publicat de „Gazette des Deux Ponts", No. 104, de Luni, 29 Decembre 1777, p. 826, produsese o puternică şi durabilă impresie. Prin bărbăţia tonului, a sinceritătii cu care se traduce durerea reală a ţerii, autorul anonim va spulbera calomniile oficiale turceşti. Iată această scrisoare, ajunsă, nu se ştie pe ce cale, la Zweibrücken în Palatinat:

Iaşi, 27 Novembre 1777.

„Nu scopurile sanguinare, nici ordinele despotice ale Curţii din Constantinopol, ci numai sentimentele noastre pentru marele şi veneratul prinţ, pe care cea mai atroce nedreptate ni l-a răpit, ni inspiră regretele pe care le aducem memoriei sale. Ca şi cînd n'am fi pătrunşi de-o adîncă durere de nefericita soartă a lui Grigore Ghica, ni se mai scrie din Constantinopol că la 22 ale acestei luni capul acestui bun suveran a fost expus deasupra porţii exterioare a Seraiului. Alături de acest cap, de o mie de ori mai respectabil decît acela al despotului din ordinul căruia a căzut, se cetia această nedreaptă sentinţă:

„Cu toate că îndurarea Porţii iertase lui Grigore Ghica mai multe crime de care se făcuse vinovat în ultimul războiu, acest prinţ îndrăznise să calce ordinul stăpînului său, care scutia pe Moldoveni timp de doi ani de orice dări; dim potrivă, el ceruse de la supuşii săi biruri de două ori mai mari ca acelea obişnuite; el neglijase să aprovisioneze magasinele aflătoare la frontieră; el refusase să se supună poruncii supreme a Porţii de a veni neîntîrziat cu toată familia lui la Constantinopol.

„E adevărat că Sublima Poartă nu poruncise lui Ahmed-beiu decît a sili pe Hospodar să se supună ordinelor sale; însă Ghica, prin criminala lui îndrăzneală, a încercat să li resiste; el singur şi a pricinuit aşa dar nenorocirea, iar moartea lui nu trebuie imputată credinciosului Ahmed-beiu, ci numai îndărătniciei Hospodarului.

www.dacoromanica.ro

„E uşor de gîcit din această revoltătoare inscripţie, adevăratele intenţii ale Porţii, care ţine să rupă definitiv cu Curtea rusească, protectoarea declarată a Hospodarului Moldovei."

In primele zile ale lui Decembre 1777, zvonuri anonime se răspîndesc în Europa Centrală şi Apuseană despre o intervenţie a unor Puteri prielnice Hospodarului decapitat la Constantinopol, pentru a cunoaşte motivele care au smuls Porţii funesta sentinţă. Iată un ecou al acestor zvonuri, culeş în „Journal de Politique et de Littérature" din Bruxelles, numărul din 25 Decembre 1777, p. 449:

Hamburg, 5 Decembre 1777.

„Războiul între Rusia şi Turcia pare inevitabil; el va începe în primăvara viitoare. Mai multe Curţi străine după cîte se afirmă, favorisau pe nefericitul prinţ al Moldovei. Ele sînt hotărîte să ceară. Porţii să li indice pricinile care au determinat-o să-l ucidă. Se crede că ea n'a avut altele decît neîncrederea pe care i-o inspiraseră legăturile lui Ghica cu Rusia."

Tonul agresiv la adresa Porţii al celor două documente care urmează, trimise din Viena publicaţiei din Zweibrücken, „Gazette des Deux Ponts" nu va impresiona, firește, pe cei iniţiaţi în tainele diplomaţiei austriace. Singur „Le Courrier de l'Europe", publicat la Londra, va desvălui cu mult curaj un colţ al acestor „miserii de cancelarie", care au dictat corespondentului anonim aceste scrisori.

Desprindem din „Gazette des Deux Ponts" de Joi, 11 Decembre 1777, următoarea corespondenţă din capitala Austriei:

Viena, 6 Decembre 1777.

„Cîteva persoane bine informate pretind că Curţile europene, într'un sentiment comun de ură faţă de Poartă, au hotărît să ceară acesteia arătarea motivelor care i-au dictat cruda sentinţă împotriva nefericitului Grigore Ghica. Curtea noastră — după cîte se spune — e aceia care stăruie mai puternic pentru a obţinea cît mai multă lumină cu privire la această crimă.

www.dacoromanica.ro

„Am povestit în gazeta noastră în ce chip s'a petrecut această scenă de oroare, însă n'am spus atunci care a fost adevărata causă a disgraţiei Hospodarului Moldovei. Cetitorii noştri nu vor putea înţelege aceste pricini înainte de a cunoaşte cît de puţin administraţia principatului Moldovei, care va fi, după cîte se poate prevedea, peste cîteva luni, teatrul celor mai violente ostilităţi."

(Urmează o sumară recapitulare a istoriei Moldovei, de la Ştefan-cel-Mare, pănă la domnia Fanarioţilor.)

Articolul se continuă în numărul din 25 Decembre 1777, prin o nouă scrisoare din Viena, cu data de 14 Decembre:

„Acei cari cunosc politica otomană şi inclinările lui Grigore Ghica pentru Rusia; acei cari ştiu că în Moldova şi Valahia Sultanul exercită autoritatea supremă; acei cari au cetit în istoria celor două Suveranităţi — sau mai bine zis a celor două fiefuri dependente de Poartă — actele samavolnice săvîrşite acolo în dese rînduri de Impăratul Turcilor, aceia nu vor fi de loc surprinşi de asasinatul feroce al Hospodarului Moldovei."

(Urmează o descriere fisică a Bucovinei.)

„Ruptura între Poartă şi Curtea Rusiei nu se produsese încă; Sultanul, care ţinea să trăiască în bună înţelegere cu Rusia, crezu nemerit să scape de Hospodar, care manifesta făţiş nemulţumirea sa pentru tratatul încheiat între Austria şi Poartă. De aceia, a doua zi după ceremonia alipirii Bucovinei la Imperiu, Ghica fu condamnat la moarte într'un chip neomenos şi executat la Iaşi, locul reşedinţei sale, şi nu la Hotin, după cum se anunţase din greşală.

„E inutil să spunem că noul prinţ al Moldovei, sclav laş, ridicat de Curtea otomană la demnitatea de Hospodar, a găsit dreaptă şi nici de cum atroce asasinarea predecesorului său."

O publicaţie bilunară tipărită la Bouillon (Belgia), „Journal Encyclopédique ou Universel", tomul I, Ianuar 1778, p. 173,

www.dacoromanica.ro

aduce la cunoştinţa cetitorilor ei drama din Iaşi prin cîteva rînduri de-o sobrietate usturătoare şi reticenţe acide:

„Sultanul, hotărînd moartea lui Grigore Ghica, Hospodarul Moldovei, ordinele Înălţimii Sale au fost executate de un Capigi-Başa, trimis la Iaşi pentru a împlini această onorabilă misiune. Se aşteaptă la Constantinopol capul acestui nefericit prinţ, pe care poporul îl va contempla cu plăcere, pentru că i s'a picurat în suflet convingerea că Ghica era duşmanul Semilunei."

Iar în partea a doua a aceluiaşi număr gazeta complectează notiţa precedentă cu noi informaţii (pp. 361-362):

„Vulgul din Constantinopol contemplă în tihnă şi după plac capul lui Grigore Ghica expus în această capitală. O mare tăbliţă lămureşte curioşilor pricinile care au determinat pe Sultan să ordone moartea acestui prinţ.

„Se ştia dinainte la Constantinopol că această executare nu va fi pe placul Curţii din Petersburg, care întreţinea legături cu Grigore Ghica; Poarta, însă, care nu cunoaşte prefăcătoria, a crezut de cuviinţă să nu mai întîrzie cu efectele mîniei sale, şi se pare că ea-i hotărîtă să fie fără cruţare faţă de Ruşi."

Printr'un sentiment rafinat al contrastelor, corespondentul din Varşovia al publicaţiei „Gazette des Deux Ponts" apropie, în paginile aceluiaşi număr, cu forţă şi relief sobru, caracterele opuse ale lui Grigore Ghica şi al succesorului său. Cetim în numita gazetă, din 5 Ianuar 1778, următoarea scrisoare din capitala Poloniei:

Varşovia, 19 Decembre 1777.

„Actualul Hospodar al Moldovei pare a fi un om foarte înţelept şi cu mult spirit. Inainte de numirea lui în această demnitate, mult mai primejdioasă decît onorabilă, fusese interpret al Sultanului, şi dobîndise în acest post o cunoştinţă pătrunzătoare a afacerilor politice. Totuşi, de şi se bucură de încrederea Porţii, mulţi se îndoiesc că acest prinţ va domni vreme îndelungată, fie că războiul ruso-turc va avea loc sau nu. Sentimen-

www.dacoromanica.ro

tele sale, foarte defavorabile Rusiei, şi pe care n'a avut dibăcia să le tăinuiască, au pricinuit la Constantinopol desbateri înveninate între ofiţerii Divanului şi miniştrii Rusiei; ele deveniseră atît de vii, încît discuţiile fură curmate din ambele părţi, pentru a se înlătura încurcături diplomatice. Noul Hospodar e bănuit de a fi fost pricina capitală a morţii predecesorului său; se asigură că el a sfătuit pe Sultan să aducă la Constantinopol pe copiii lui Ghica, precum şi pe domnul de Saul, sfetnicul intim al acestuia, însărcinat cu conducerea departamentului Afacerilor Străine. S'a zis, mare parte din gazete au publicat chiar acest lucru, că domnul de Saul fugise cu fiul mai mare al nefericitului Ghica; nimic nu-i adevărat. Azi se asigură că, datorită supravegherii actualului Hospodar, acest consilier intim a căzut în mînile Turcilor, cari l-au condus la Constantinopol; se mai spune că trimisul Poloniei l-a însoţit cu o gardă pănă la graniţă.

„Cu cîţiva ani în urmă, Grigore Ghica trimisese pe domnul de Saul în Germania, Franţa şi Italia, cu ordin de a cumpăra în aceste ţeri tot ce va crede de cuviinţă pentru a contribui la propăşirea ştiinţelor, literelor şi artelor în Moldova. Domnul de Saul cumpără pentru mai mult de 1.000 de florini cărţi, pe care le trimise imediat stăpînului său, a cărui încredere o merita cu atît mai mult, cu cît el însuşi e foarte instruit, se exprimă cu o egală uşurinţă în greceşte, latineşte, franţuzeşte şi italieneşte."

După zvonuri diferite — unele răutăcioase — pornite mai ales din Hamburg, cu privire la soarta foastei princese a Moldovei, se va cunoaşte în sfîrşit adevărul din „Journal de Politique et de Littérature" din Bruxelles, numărul din 5 Martie 1778, p. 282:

Constantinopol, 5 Ianuar 1778.

„Văduva nefericitului Ghica, fost Hospodar al Moldovei, a sosit în acest oraş; ea a fost primită în audienţă de Sultan, căruia i-a descris în chip foarte miş-

www.dacoromanica.ro

cător starea îngrozitoare în care se găseşte, împreună cu copiii ei, prin moartea soţului şi confiscarea bunurilor sale, evaluate la două milioane de piaştri. Se crede că Înălţimea Sa e dispusă a da un sprijin oarecare acestei nefericite familii."

In numărul din 27 Ianuar 1778 al ziarului „Courrier d'Avignon" se întîlneşte un epitet sever la adresa noului Domn al Moldovei, pe care corespondentul din Hamburg i-l aruncă în faţă ca un brevet de înjosire:

Hamburg, 8 Ianuar 1778.

„Prinţul asasinat al Moldovei a fost înlocuit cu o *creatură* a Muftiului, care, cu sînge rece, va lua locul predecesorului său, fără a se gîndi la primejdiile de care e încunjurat."

Aceiaşi gazetă publică, la 3 Martie 1778, o lungă confesiune politică din Constantinopol, din care extragem pasagiul de mai jos privitor la Grigore Ghica, judecată inspirată autorului anonim de codul moralei orientale, frica:

Constantinopol, 15 Ianuar 1778.

„Curtea Rusiei a cerut Impăratului nostru să-i indice motivele asasinării Hospodarului Moldovei; el a răspuns laconic că acest prinţ era un rebel.

„Răspunsul acesta, scumpul meu Ibbi, îmi pare sublim; în adevăr, neînvinsul nostru Sultan are oare de dat vre-o socoteală de opinia şi de întrebuinţarea ce-o face de puterea sa? Tot ce-i desplace, şi oriunde il poate atinge, trebuie şters din rîndul celor vii. Acesta e unul din adevărurile asiatice care cu multă greutate pot întra în capetele Europenilor. Nu pot sfîrşi această scrisoare fără a-ţi pune supt ochi o trăsătură înduioşătoare a generosităţii Sultanului nostru: Soţia Hospodarului Moldovei va obţinea o pensie pentru ea şi familia ei din bunurile bărbatului său, preţuite la două milioane de piaştri."

www.dacoromanica.ro

In sfîrşit, un ultim ecou al dramei din Iaşi, în coloanele publicaţiei din Bruxelles, „Journal de Politique et de Littérature", numărul din 15 Martie 1778, p. 328:

Constantinopol, 20 Februar 1778.

„Văduva lui Ghica mai e încă în această capitală. Cererea pe care ea a adresat-o Sultanului e sprijinită de Rusia; acest lucru îi va fi de sigur mai funest decît folositor. Pănă azi, ea n'a obţinut nimic.

„Celor cinci întrebări puse de ministrul Rusiei în numele Curţii asupra causelor morţii lui Ghica li s'a răspuns în mod laconic că a meritat-o pentru că era un rebel."

* * *

Zgomotul altor evenimente va acoperi, încetul cu încetul, crima din piaţa Beilicului. Uitarea, care mătură nemiloasă oamenii şi faptele, va şterge din memoria publicului apusean numele prinţului martir. Gazetele, nevoite să ţină pas cu cerinţile momentului, vor pipăi, din timp în timp, răni dureroase din Moldova lui Constantin Moruzi, urmaşul Domnului ucis.

Iar, cînd, după cîţiva ani, acesta va fi mazilit, cîteva ziare vor desgropa pentru o clipă din paginile ofilite şi învechite de actualitate figura lui Grigore Ghica, cu care se stînsese flacăra unei minţi mari şi cinstite.

Paris, Novembre 1927. **L. Baidaf.**

Cîteva impresiuni ale unui Romîn în timpul războiului din 1877-78.

Dacă documentaţia războiului din 1877-78, din îndoitul punct de vedere al acţiunii politice şi al acţiunii militare, începe a se completa, din ce în ce mai mult, în schimb s'au publicat prea puţine documente şi nu s'a scris aproape nimic despre vfaţa populaţiei de pe acele vremuri.

Socotind că orice se va publica pentru a ne documenta în această privinţă nu poate fi decît folositor, dau mai jos ex-

www.dacoromanica.ro

tracte şi resumate ale unor note luate de D. Butculescu [1], în acea vreme, note aflate astăzi în posesiunea fiicei sale, d-na Maria I. Glogoveanu, care a binevoit a mi le încredinţa spre a le studia şi căreia îi exprim, aici, mulţumirile mele.

Manuscrisul nu este un memoriu redactat, ci note zilnice aruncate pe hîrtie, în fuga condeiului. Ele sînt scrise pe şferturi de coli de hîrtie format ministerial, îndoite în două, necusute împreună şi cuprind mai ales însemnări de ordin pur familiar. De aceia nu le public *in extenso*, ci numai în extrase şi în resumate.

* * *

Avînd afaceri la Turnu-Măgurele, D. Butculescu pleacă din Bucureşti la 8 April 1877 [2], cu trenul, la Giurgiu, iar de acolo cu vaporul la Turnu-Măgurele, unde găseşte cu greutate loc la otelul Zotu, fiind venită multă lume în vederea alegerilor senatoriale [3].

A doua zi, pe la oara 18, soseşte ştirea declarării războiului ruso-turc şi avisul de a pregăti fabricarea a 30.000 de pîni zilnic. „Prefectul Chiriţescu face cunoscut la cîţiva orăşeni: că bine „ar fi să-şi facă bagajele, să se retragă pentru scăparea vieţii lor. „Ordin la tribunal şi prefectură spre a strînge arhivele [4]. Spaima „de resbel, multă lume fuge [5]. Lăzile de marfă se vînd cîte un „napoleon şi o liră, în lipsa acestora putinele şi butiile servesc „de cufere şi geamantane. Proiectele mele în cas de resbel . . . „Locul de retragere în perspectivă: Mănăstirea de Argeş".

La 10 Aprilie, notează: „Alegerile libere [6]. Sosirea unei de„peşe din partea guvernului ca lumea să fie liniştită".

[1] D. Butculescu, iniţiatorul mişcării cooperative în România, născut în Bucureşti în Octombre 1845, decedat la 3 Iunie 19.6. În 1877 făcea parte din legiunea gărzii naţionale din coloarea de verde (Bucureşti).

[2] Toate datele stil vechiu.

[3] Senatul fusese disolvat la 24 Martie, prin I. D. No. 693 şi alegerile fuseseră fixate pentru 21-26 Aprilie. Situaţiunea politică întunecîndu-se, guvernul cere, şi Domnitorul semnează la 4 Aprilie, un decret, fixînd pentru alegeri zilele de 9 şi 13 Aprilie (I. C. Brătianu. *Discursuri, Scrieri, Acte şi Documente*, II, partea II, pp. 575, 576).

[4] Comunicatul guvernului, publicat în *Monitorul Oficial*, din 13 Aprilie, sfătuia populaţia a se retrage mai departe de ţermul Dunării.

[5] „Emoţiunea în Bucureşti, şi nu numai aici, dar în toată ţara, e colosală", *(Memoriile Regelui Carol I*, 4 Aprilie 1877).

[6] La 1 Aprilie 1877, I. C. Brătianu trimite o circulară prefecţilor ca să nu se amestece în alegeri, astfel ca „Senatul să fie expresiunea adevăratei voinţi a alegătorilor" (I. C. Brătianu, *o. c.*, II, pp. 580-581).

www.dacoromanica.ro

În ziua de 12 Aprilie, trece prin Alexandria, unde aude «nu-«vele despre războiu, foarte alarmante», şi de unde pleacă apoi la Giurgiu. Acolo un împiegat al gării îi spune: «Dimineaţa vine «trenul de la Frăteşti, că guvernul a dat ordin să nu mai stea «în gară nicio locomobilă *(sic)*, avînd teamă ca nu Turcii să «dărime maşinele, dacă vor trece în ţara noastră. Lumea mai «toată fuge din Giurgiu», mai adaugă împiegatul: «căci a plecat «mai toată armata şi mîne o să mai plece şi cei 100 oameni «ce mai sînt aici.[1]

«*Miercuri, 13 Aprilie*. Pe la 6 dimineaţa o gălăgie şi un tre-«pădat mă deşteptară şi, observînd că lume, mai mult femei cu «copii decît bărbaţi, intrînd *(sic)* năvală în sala de aşteptare, «ne adunarăm bagajele. Şi toţi aşteptau trenul să sosească. «Gara gemea de lume şi bagaj. Dulapuri, mese, scaune, oale cu «flori, hîrdaie, leandri, cuşti cu găini. Cînii lătrau, găinile clon-«căniau, copiii plîngeau, femeile dau ordine pe la slugile ră-«mase, să păzească căminele lor. Un tapagiu, o îmbulzeală, o «mişcare febrilă, strigăte, toate în fine veniau a doborî cel mai «forte om. Toţi fugiau». Soseşte în Bucureşti: «aci rechisiţie «de cai»[2].

Vineri 22 Aprilie. «După scrisoarea lui Ioniţă Mihăescu aflu «că toţi mărginaşii de la Dunăre fug în Alexandria şi nu mai «se află locuri (de găzduit) pe acolo; cei din Turnu, din Zim-«nicea (fug şi ei)».

Două zile în urmă, întorcîndu-se de la Grădinari[3] la Bucu-reşti, notează următoarele: «Pe drum, pe la toate cîrciumele «ţăranii şi ţărancele, costumaţi de Duminecă, jucau hora şi erau «foarte veseli. Femeile aveau pe cap mărgăritărele şi brebenei

---

[1] Prin sus citatul comunicat *(Monitorul Oficial*, 13 Aprilie) Guvernul anunţa: „Spre a evita orice conflict care ar putea angaja naţiunea înainte ca vo-„cea ei să se rostească prin legiuitele sale organe (Parlamentul fusese con-„vocat pentru ziua de 14 Aprilie), trupele romîne situate la fruntarie au primit „ordin de a se retrage înlăuntrul ţării, ca astfel să se evite din parte-li orice „conflicte care ar putea să atragă războiul în lăuntrul ţării".

[2] Armata fusese mobilisată prin decretul domnesc publicat în *Monitorul Oficial* din 8 Aprilie. În acelaşi număr al *Monitorului* a fost publicat şi „*Regulamentul asapra rechisiţiilor militare*".

[3] Proprietatea Butculeştilor în comuna Grădinarii-Fălcoiana, plasa Sabaru, judeţul Ilfov.

www.dacoromanica.ro

«şi flori artificiale. Erau toţi veseli, ca şi cînd n'ar fi vorba în «ţară despre resbel. Romînul este indiferent.»

În ziua de 25 Aprilie, vorbeşte prelung despre un consiliu de familie şi adaugă, scurt: «Mişu Roşianu, plecarea lui. Le-«şinul măsii. La gară îmbarcarea trupelor călăraşi —, idem a «tunurilor[1]. Seara plecarea lor la Slatina... Azi seară s'a pro-«clamat de către Cameră Independenţa»[2].

În zilele următoare înseamnă disciplină şi bună purtare (aparentă) a Ruşilor[3], dar adaugă că un ţăran i-a spus în gara Vida: «blestemaţii ne-au stins puii de găină şi altele».

La 27 Aprilie, fiind în Giurgiu, i se spune: «Cîţiva Bulgari, «cari au venit din Rusciug, spuneau că Turcii nu sînt de loc «supăraţi pe Romîni, ci numai pe Ruşi. Alaltăieri s'a luat, din «Zimnicea, cîteva şlepuri, încărcate cu grîu de-al nostru, de «către Turci. Ahmed-Effendi, un negustor turc bogat şi fost «căpitan, a despăgubit pe Zimnicari *(sic)* de acest furtişag, «cedîndu-le, în locul grîului încărcat, grîul ce-l avea în magazii. «Se zice că acest Ahmet ar fi sustras aceste vase înainte de «a începe resbelul. eri Ahmet Effendi a fost avisat prin 6 sol-«daţi turci, veniţi în barcă la portul Zimnicei, ca să treacă din-«colo. Ahmet, care avea cunoştinţi legate cu mulţi Zimnicari, şi «nu a plecat pînă ce nu i-a îmbrăţişat[4].» Soseşte la Ţigăneşti[5] şi înseamnă următoarele: «Podvada din timpii trecuţi, cunos-«cută în termenii franţoziţi, de azi, de *rechisiţiune*, a început «prin Teleorman. Se ieau oamenii cu carele şi cu vitele lor spre «a face transporturi de grîu, orz, ovăs, porumb, de la moşiile «Statului la Slatina. Pe alţii administraţia îi scoate la facerea

[1] Aproape tot oraşiul asistă la plecarea Regimentului 3 Călăraşi. Şi Domnul era de faţă *(Memorii*, 25 Aprilie; I. Lahovary, *Souvenirs d'un volontaire de l'armée roumaine*, pp. 47-59).

[2] Eroare. S'a hotărît numai, într'o întrunire a deputaţilor şi senatorilor, în acea zi, de a o proclama. Proclamarea s'a făcut odată cu declararea de războiu la 29 Aprilie (Ion C. Brătianu, *o. c.*, p. 655; Iorga, *Correspondance diplomatique roumaine sous le Roi Charles I-er*, p. 204).

[3] La început Ruşii s'au purtat foarte bine; o adeveresc toţi martorii, între cari Domnitorul Carol (în Memoriile sale) şi corespondenţii de ziare englezeşti, de altfel hostili Ruşilor.

[4] Asupre raidurilor turceşti pe malul românesc, vezi *Memoriile războiului din 1877-78*, de mai mulţi ofiţeri, p. 111.

[5] Proprietate a Butcuieştilor, pe Vedea, în judeţul Teleorman.

www.dacoromanica.ro

«şoselelor. Ţăranul este desnădăjduit ; pe copii îi iea la armată, «caii le iea de rechisiţie; braţele lui i le iea împreună cu vitele «ce mai are, de podvadă; astfel că nu mai are timpul de a-şi «pune porumbul[1].»

În ziua de 28 Aprilie, la tribunalul din Turnu-Măgurele: «Aci «era un talmeş-balmeş. O mulţime de care încărcate cu arhiva «tribunalului», apoi la casierie: «aci asemenea se încarcă arhiva «şi registrele... Ieri s'a transportat arhiva prefecturii la Ro- «şiorii-de-Vede. După oarecari informaţiuni sigure, se va tran- «sporta în Alexandria, în localul actual al Primăriei. O mulţime «de notabili din Roşiori protestez lui *(sic)* I. C. Brătianu, prim- «ministru, pentru a lăsa instalarea provisorie a prefecturei, tri- «bunalului şi casieriei la Roşiori... Aci se află concentraţi «vre-o 300 miliţieni şi vre-o 120 călăraşi... Azi s'a prins de «către grănicerii noştri 6 Bulgari, muncitori în Turnu, ca spioni. «Au pretextat că-şi spălau picioarele în apă[2]. Orăşenii sînt «foarte speriaţi de başibuzuci, de vre-o patru zile, zi şi noapte «(sur)veghiez. Noaptea sînt adunaţi cu toţii la casinul din «hotel Zotto, joc cărţi şi astfel îşi petrec noaptea nedormiţi, ca «la cel mai mic semnal de alarmă, să poată fugi spre Roşiorii- «de-Vede. Teama lor că başibuzucii vor sosi din partea Oltului[3]. «Paznicii sînt stabiliţi prin toate părţile. Armata cu arma în «mînă, spre defensivă. Productele (grînele) n'au niciun amator. «Se aşteaptă din zi în zi sosirea armatei ruse, vre-o 15 000. «Toate damele *(sic)* fugite la Roşiori sau la Alexandria, casele «rămase pe seama servitorilor. O damă este lucru greu de vă-

[1] Populaţia de pe malul Dunării a avut, în adevăr, multe de îndurat din causa nevoilor războiului. În documentele Brătianu se află în această privinţă un interesant raport (No. 6496, din 7 Maiu 1877) al prefectului de Dolj, Titulescu, către I. C. Brătianu. De asemenea din publicaţia lui Al. Pencovici *(Requisiţiunile şi ofrandele pentru trebuinţele armatei romîne în războiul din 1877-78)*, se vede (p. 39), că s'au rechisiţionat în total 264.394 cară, care au parcurs 26.143.697 chilometri.

[2] Teama de, şi goana după, spioni, nu a fost, cum se vede din aceste note şi din corespondenţele de război engleze şti *(The war correspondance of the Daily News*, I, pp. 224-5) un ce caracteristic numai anului 1916.

[3] „Notre (al Regimentului 3 Călăraşi) présence sur les bords du Danube avait „eu pour effet de rassurer et de ramener dans leurs foyers les populations de „la rive roumaine que la crainte des bachi-bouzouks (irréguliers de l'armée „turque) avait fait fuire au début des hostilités" (I. Lahovary, *o. c.*, p. 82).

www.dacoromanica.ro

«zut aci. Bărbaţii singuri stau la postul lor şi toţi înarmaţi cu «revolvere.» Doarme îmbrăcat ... „Două caice încărcate cu grîu «al unui negustor din Turnu, anume Foscolo, au fost avisate «ca, în termen de 24 ore, să se predea Turcilor; la cas contrar, «atît caicele, cît şi productele vor fi bombardate. Foscolo se află «în greaua alternativă acum că n'are cu cine trimite caicele pe «ţărmul turc, fiindu-li la toţi frică că, ducîndu-le dincolo, să «nu fie spînzuraţi. Toate magaziile din Turnu sînt pline cu «producte; mulţi din arendaşi îşi transportez grînele pe la moşii, «fie din frica unei năvăliri turceşti, fie chiar că nu este loc». Vasele fiind supt pavilion engles, s'a telegrafiat consulului engles (din Brăila[1]).

În dimineaţa zilei de 29 pleacă la Roşiori, unde găseşte nemulţămire pentru că, de şi ordinul era ca autorităţile să se mute la Roşiori, prefectul Chiriţescu dăduse contra-ordine, dispunînd să se mute la Alexandria. Telegramă de protestare, către I. C. Brătianu.

La 2 Maiu, trecînd prin Giurgiu, află că: «pe la miezul nopţii «(noaptea de 1/2 Maiu), lumea din Giurgiu, căreia i se dăduse «alarma, fugise speriată în spre gara Frăteşti».

Butculescu îşi petrece ziua de 20 Maiu în oborul de la Bucureşti spre a cumpăra fîn pentru generalul Vişcovatov, cantonat la Grădinari, unde nu e fîn. Iar în zilele următoare umblă cu generalul rus pe la caretaşi şi prin obor, pentru ca acesta, care rugase pe Butculescu a-i primi nevasta în gazdă, să-şi cumpere o trăsură nouă (pe care o plăteşte 117 galbeni) şi cai.

De la 13 Iunie se află în judeţul Teleorman şi e martor a marilor mişcări de trupe ruseşti, în vederea trecerii de la Zimnicea. Aceste mişcări fac ca preţurile să se urce: „în Alexan„dria pînea 60 bani ocaua, lumea se bate ca să apuce... Toate „productele, precum grîu, orz, ovăs, se vînd cu preţuri mari. „Grîul însă după greutatea lui. Fînul foarte scump... Îmi spunea „Ioniţă Popescu, băcanul de aci (Alexandria), că a vîndut mai „tot din prăvălie Ruşilor şi că n'are cine-l înlocui ca să meargă „la Bucureşti spre a aduce marfă proaspătă. Între altele a

[1] În Cartea Verde românească (*Documente oficiale*, Bucureşti 1878) se găsesc citate numeroase casuri de fapte asemenea (pp. 100, 103, 109, 128, 129 şi 130).

www.dacoromanica.ro

„vîndut vre-o 2.000-3.000 cozoroace, care le avea în pod de la „1854 cînd cu venirea Ruşilor atunci în ţara noastră; ceaiu „vechiu de nu ştiu cîţi ani, care sta în prăvălie lepădat într'un „colţ. În fine birturi s'au deschis vre-o patru şi toţi fac bani. „Însă puţini dintre neguţătorii din Alexandria sînt oneşti în vîn- „zarea mărfii lor; mai cu seamă cîrciumarii, rachieri, cofetarii „şi brutarii. Am văzut pîinea care o vînd ei; ei bine! este ceva „scîrbos — grîul îl torn la moară fără să-l mai spele, apoi a- „daogă în el meiu, mălaiu şi cu toate murdăricurile *(sic)*, precum „baligă, etc.: toate întru în pîne, astfel că lumea ţipă." Notează apoi de repetate ori că: „armata rusă are o purtare corectă pe „unde trece", că: „purtarea lor, afară de cîteva casuri, e exem- „plară", că „Ruşii se port bine, (cumpără) toate pe bani peşin", dar că: „ieau care de podvadă, din toate satele, cu sutele" şi că „au pus mîna pe telegraf în Alexandria, Roşiori şi Turnu- „Măgurele, fără înţelegere prealabilă cu guvernul nostru".

De la sfîrşitul lui Iunie nu mai avem note pînă în Septem- vrie, cînd sînt unsprezece pagini, care poartă, la început, titlul: *Călătoria mea în Turcia, Septemvrie 1877.* Conţinutul nu corespunde titlului. Butculescu voiă să vadă ce fac ai noştri în Bulgaria şi de aceia, după ce s'a pregătit de drum, a plecat, Joi, 15 Septembre, într'o brişcă încărcată cu merinde şi avînd cu dînsul şi două puşti şi două revolvere. Ajuns la Turnu- Măgurele, visitează spitalul Crucii Roşii, lăudînd pe d-rul Du- mitrescu Severeanu, nu găseşte decît cu greu loc într'un otel, cu ajutorul unei negrese care vorbia franţuzeşte, face o dona- ţie spitalului şi se înscrie pe lista „pentru cumpărătoare de puşti Peabody la Prefectură" [1]. Trece Dunărea şi ajunge la Calişovăţ, unde poposeşte la bivuacul coloanei de muniţiuni a Divisiei a III-a. Aicî notele încetează şi nu mai avem, afară de cîteva crochiuri sumare ale posiţiei, aşa cum se vedea de la Calişovăţ, decît o ciornă, pe hîrtie albastră, datată: Simbătă, 28 Ianuarie 1878, şi al cărui conţinut e următorul:

„Azi am plecat la Petroşani, pentru chestia orzului vîndut „lui Strul Kertz, care nu-mi numărase banii, şi am tras în curtea „arendaşului Diamandescu, pe care găsindu-l, mi-a povestit mai

[1] Pentru cumpărări de arme s'au oferit în total 1.212.661,50 lei (A. Pencovici, *o. c.*, p. 64), iar valoarea totală a donaţiilor înregistrate întrece suma de trei milioane de lei. Nu trebuie a se uita că leul avea valoarea leului de aur şi că ţara era mult mai săracă atunci.

www.dacoromanica.ro

„multe eventualităţi petrecute în Petroşani[1]. Ducele Alexis şade „de o lună la dînsul cu o actriţă, abusează de dreptul de ospi- „talitate ce i l-a acordat; astfel că nu-i dă voie măcar să iasă „din casă prin intrarea de onoare, ci prin galeria de serviciu. „Prinţul Bibescu[2], proprietarul, a venit la Pietroşani; Alexis a „refusat să-l lese să treacă prin sală, puind chiar gardă pentru „aceasta. Toate preţurile productelor scăzute într'un mod neaş- „teptat. Rigorismul autorităţii judiciare ruseşti în Pietroşani. „Cnutul dispărut în Rusia şi introdus în Ţara-Românească, la „Pietroşani de către acele autorităţi pentru corectitudinea (recte: „corectarea) vexaţiunilor ce ar face locuitorii de acolo Ruşilor. „Pe fiecare zi se bat cu cnutul ţeranii cari nu se supun pre- „tenţiilor ruseşti, basate pe niciun principiu de drept şi obli- „gînd pe locuitorii din partea locului, prin acest modus vivendi „*(sic)*, d'a se supune orbeşte voinţii lor. Pe fiecare zi se comit „omoruri printre micii neguţători locali. Nişte ofiţeri ruşi au „ajuns cu impertinenţa pînă a declara că, dacă Romănia ar căuta „să se opuie la cedarea Basarabiei, atunci ei nu vor face nimic „alt decît să puie pe pahonţi[3] a bate pe Romîni cu ciomagul, „ca pe nişte servitori răsculaţi[4]. Pe cînd eram gata să mă în- „torc la Ţig[ăneşti], representantul casei Negroponte, d-l Arhonti, „îmi spuse că, chiar în momentul acela (3 oare şi $^1/_2$), nişte sol- „daţi ruşi se sesisaseră de autorităţile noastre vamale şi le du- „ceau la închisoare fără niciun alt motiv de explicaţie decît „că cu ce drept Romănia percepe drepturi de vamă la un loc „unde este stabilit pod făcut de Ruşi...".

Generalul Radu Rosetti.

---

[1] „Pietroşani, comună rurală, situată la extremitatea S. S. V. a judeţului „Vlaşca din spre judeţul Teleorman, şi în marginea băltii cu acelaşi nume, lîngă „Gîrla Mare.

„Se compune din trupurile de moşie: Iudeca-Curani, Purani sau Bujoreni şi „Slovani, care toate pînă la 1855 aparţineau familiei Lapati; de atunci aparţin „familiei Principelui Ştirbey, întrunite toate sub numirea de Pietroşani" *(Marele Dicţionar Geografic al Romăniei*, IV, p. 718).

[2] Nu Bibescu, ci D. Ştirbei era proprietarul Pietroşanilor (vezi şi nota precedentă).

[3] Cărăuşii de la convoiurile ruseşti, despre purtarea cărora se găsesc multe plîngeri în actele timpului.

[4] Dacă guvernul rus ne ameninţa cu desarmarea *(Memoriile Regelui Carol I*, 22, 23 şi 27 Martie 1878), atunci nu e de mirat că ofiţerii ruşi să vorbească aşa precum se arată de Butculescu.

www.dacoromanica.ro

Arhondologia Munteniei la 1822-1828.

In bogata bibliotecă a d-lui Mihail Seulescu, profesor universitar şi fost ministru, se găseşte manuscrisul intitulat: „Ar-„hondologhie la postelnicia cea mare de boieriile ce se fac, „halea şi paiè i epistasìi începînd de la anul d'intăiu a Domniei „prea-înălţatului şi bine credinciosului Domnu şi stăpînitoru „a toatei Ungrovlahiei Grigore Dimitriu Ghica Vvd, leat 1822, „Septemvrie."

Condica cuprinde toate boieriile acordate în Muntenia de întăiul Domn pămîntean după epoca fanariotă. O public în întregime[1], arătînd la urmă interesul ce presintă din mai multe puncte de vedere.

1822.

Septemvrie 14, Joi: Vel Postelnic, Mihalache Ghica, din Agă.

Sept., 23, Sîmbătă: Vel Clucer, Ioniţă Bălăcescu, Capichehaia la Ţarigrad, din Stolnic.

Sept. 25, Luni: vtori Post. Dimitrache Fălcoianu; treti Post. Ioniţă Vernescu; Muhurdar Iancu Caragea; vtori Spătar Costache Neculescu; vtori Cămăraş Gheorghe Filipupolitu; Cupar Dimitrache Cotopulo; ici-ciohodar Dimitrie Dimancea.

Oct. 1, Duminecă: Vel Pitar, Petrache Perieţ[2]; Vornic de harem, Hurmuz; vtori Comis, Ioan Hristu.

Oct. 7, Sîmbătă: Vel Clucer, Aleco Neculescu, din Paharnic.

Oct. 15, Duminecă: Divictar Iancu Colceac.

Noemvrie 1, Miercuri: Vel Ban, Const. Creţulescu; Vel Vistier, Banu Barbu Văcărescu; Vel Spătar, Vornicu Dimitraşcu Racoviţă; Vel Log. Ţerii-de-sus, Vornicul Const. Bălăcianu; Vel Log. Ţerii-de-jos, Logofătu Dimitrache Bibescu; Vel Agă, Mihăiţă Filipescu, din Clucer; Vel Post. şi epistat al Vorniciei politiei, Iancu Cocorăscu, din Căminar.

Noemvrie 5, Duminecă: Vel Vornic Ţerii-de-sus, Vornicul Istrate Creţulescu; Vel Log. al pricinilor străine, Log. Const. Câmpineanu; Vel Hatman al Divanului, Hatmanu Dimitrache Ralet; vtori Log. Ţerii-de-jos, Costache Bălăcescu.

Noemvrie 12, Duminecă: Vel Vornic al 3-lea, Vornicu Scarlat Grădişteanu; Vel Vornic al 4-lea, Vornicu Fotache Ştirbei; Vel Log. de obiceiuri, Log. Ioniţă Fălcoianu; vtori Log. Ţerii-de-sus, Iancu Prejbeanu.

Noemvrie 21, Marţi: rînd de Vel Log. Ţerii-de-jos, Vel Post. Mihalache Ghica.

[1] Arhondologia publicată de V. A. Urechiă, în *Ist. Rom.*, XII, pp. 456-6, cu data greşită 1822, cuprinde pe boierii ce se aflau în Bucureşti la începutul anului 1823, indiferent de la ce Domn avuseră boieria.

[2] Pereţ.

www.dacoromanica.ro

Noemvrie 30, Joi: Vel Log. al pricinilor străine, Log. Nestor; Caimacam la Craiova, cu sărutare de mînă, Log. Costache Câmpineanu.

Dechemvrie 11, Luni: Din tagma Hătmănii Divanului: Vătaf de aprozi, Costache Fotescu; Ceauş de aprozi, Dimitrache Fărcăşanu; Ceauş de păhărnicei, Mihalache.

Dech. 15, Vineri: Vel Comis. Aleco Belu, din Divictar.

Dech. 20, Miercuri: Vel Sărdar, Iordache Benescu ot Craiova; vtori Log. de obiceiuri, Constantin sin Clucer Iordache Mavrodin.

Dech. 26, Marţi: Vel Stolnic şi Vel Capichehaia la Ţarigrad. Iordache Mavrodin, din Clucer za arie; Staroste de brutari, Ştefan Babic.

Dech. 28, Joi: Vătaf de Divan, Vasilache Neculescu.

1823.

Ghenarie 2, Marţi: Medelnicer halea, Tănase Bălăcianu.

Ghenarie 28, Duminecă: epistat de Vel Portar, Pitarul Grigore Călinescu; tagma Spătăriei: Vel Căpitan za lefegii, Matei Burănescu sin Sluger Drăghiceanu; Vel Ceauş, Gheorghiţă Vătaf sin Iordache Log; Polcovnic za seimeni, Sterie vnuc Sărdaru Eftimie; Polcovnic za potere, Mihalache Căplescu; Polcovnic za vînători, Hristache Vasiliu.

Fevr. 1: Şătrar halea, cu sărutare de mînă, Scarlat Mărinescu.

Fevr. 25, Duminecă: Căp. za dorobanţi, Stan Log.; treti Log., agesc, Tănase Şăinoiu; Polcovnic za Tîrgovişte, Aleco Chilişoiu; Polcovnic de tîrg, Lambru Papazoglu; Polcovnic za vînători, Costache; Ceauş, Iancu.

Fevr. 26, Luni: treti portar, cu sărutare de mînă, Dimitrie Sarandi.

Mart. 2, Vineri: tagma Vornicii politii: treti Log. za politie, Nicolae sin Petre; Polcovnic za poliţie, Costandin Teodoru.

April 11, Miercuri: Vel Spătar, Vornicu Grigore Filipescu.

April 14, Sîmbătă: Clucer za arie, Petrache Saraful.

April 28, Sîmbătă: Vel Paharnic halea, Ianache Hafta, fiind fost iar Paharnic.

Mai 11, Vineri: treti Log. za Hătmănie, Ioniţă Titeanu; în tagma Spătării; Vel Căp. za lefegii, Teodorache Anghelescu; Polcovnic za potere, Nicolae Pleşoianu; Meimarbaşa, Dimache.

Mai 14, Luni: Vel Agă halea, Spătaru Scarlat Mihălescu, cu rînd de Log. de pricini străine.

Mai 15, Marţi: Vel Vornic de politie, Aleco Ghica, din Comis; Sărdar, Vasilache Voinescu; vtori Armaş, Aleco Stănescu.

Mai 24, Joi: epistat al Vornicii a patrulea, cu sărutare de mînă, Logofătu Dimitrache Brăiloiu.

www.dacoromanica.ro

Mai 25, Vineri: epistat al Vornicii obştiilor, cu sărutare de mînă, Hatmanu Pană Costescu.

Iunie 11, Luni: Vel Căminar, Iordache Mavrodin, al doilea Capichehaia al Ţarigradului, din Stolnic.

Iunie 12, Marţi: In tagma Agii: Polcovnic de tîrg, Iordache Frangopolu; în tagma Portării: vtori portar, Costandin Călinescu, brat portarbaşa.

Iunie 17, Duminecă: Sărdar, Nicolae Candianò, Grămăticu slăvitului Hasan-bei.

Iulie 10, Marţi: Vel Log. de Ţara-de-sus, Costache Câmpineanu, din Log. al pricinilor străine.

Iulie 26, Joi: Vel Clucer, Nicolae Trăsnea, din Căminar; vtori Vistier, Mincu Mardagiu; treti Log. Păun Pisculescu; treti Vistier, Dinu Iarnu, Nicolae iconomul Colţi.

Avgust 12, Duminecă: Polcovnic de Cerneţi, Gheorghe Pestriţul ot Mehedinţi.

Avg. 23, Joi: Vel Stolnic, Grigore Călinescu, din Vel Pitar; treti Vistier, Pîrvul.

Sept. 20, Joi: vtori Vistier, Iane Gheorghiu Bucureşteanu; din tagma Vornicii politii: treti Log. za politie, Ioniţă Ţiruş; Polcovnic za politie, Matache Argeşanu.

Sept. 26, Miercuri: Clucer za arie, Petrache Grigorescu, din treti Log.: tagma Bănii: treti Log. al Craiovii, Chivul Movilă; Craiova. Oprea,vtori Armaş za Craiova, Grigore, din Post[elnicel]; Polcovnic za Craiova, Oprea, din Post[elnicel]; Polcovnic za Cerneţi, Petrache Rîmniceanu.

Oct. 11, Joi: în breasla Agii: Căp. za dorobanţi, Iancu Pală sin Paharnic Alexandru Pală; treti Log. agesc, Scarlat Pală sin Pah. Alexandru Pală; Ceauş, Iancu Fărcăşanu.

Noemvrie 10, Sîmbătă: Sluger, Iancu Sâmboteanu ot prez Olt.

Noemvrie 18, Duminecă: iar în tagma Spătării: Polcovnic za vînători, Ilie, omul d-sale Vel Spătar.

Dech. 2, Sîmbătă: Vel Stolnic, Cost. Bălteanu, din Sărdar: treti Log. la Divan, Iancu Drugănescu; treti Log. la departamentu de opt, Iordache Paladă; treti Log. la departamentu de şapte, Cost. Borănescu; treti Log. la Creminalion, Tudorache sin Sărdar Petrache ot Armăşie.

Dech. 27, Joi: Vel Clucer, Manolache Drînu, din Paharnic ot Silistra.

1824.

Ghenar 7, Luni: Sărdar, Grigore Cantacuzino; Clucer za arie, Ioniţă Berindei; treti Vistier Ştefan Frunzescu.

Ghenar 12, Sîmbătă: Vel Căminar, Dimitrache Belu, din Vel Comis.

Ghenar 22, Marţi: Sărdar, Iancu Prejbeanu, din vtori Log. Ţerii-de-sus.

www.dacoromanica.ro

Ghenar 23, Miercuri: Vel Vameş, Iordache Dobrescu.

Fevruarie 6, Miercuri: Vel Cămăraş, luminata beizadea Iorgu Ghica; Vel Vornic Ţerii-de-sus, Vornicu Istrate Creţulescu; Vel Vornic Ţerii-de-jos, paiè, Vel Postelnicu Mihalache Ghica; treti Vornic. Iordache Golescu; al 4-lea Vornic, Ioniţă Ştirbei; al 4-lea Vornic paiè, Dimitrache Bibescu, din Log. Ţerii-de-jos; Vel Log. Ţerii-de-sus, Mihalache Racoviţă; Vel Log. al pricinilor străine, Nestor; Vel Log. de obiceiuri, Ioniţă Fălcoianu; Vel Hatman al Divanului, Ştefan Bă[lă]cianu.

Fevr. 7, Joi: Vel Stolnic, Eftimie, din Serdar; Vătaf de Păhărnicei. Gioanache Slugeru; Vătaf de curte. Pârvul Mirminguz treti Vistier.

Fevr. 8, Vineri: Vel Ban, Banu Const. Creţulescu; Vel Log. Ţerii-de-jos, Vornicu Fotache Ştirbei; Vel Căminar, Aleco Belu, din Vel Comis; Sărdar, Spirea Gazote.

Fevr. 10, Duminecă: Vel Stolnic, Stanciu, din Medelnicer; vtori Vistier, Costache Buescu.

Fevr. 13, Miercuri: Vel Comis cu sărutare de mînă, Căminaru Costache Zefcari.

Fevr. 14, Joi: Şetrar, Tudorache Păianu; vtori Spătar, Aleco Retoridi; Vătaf de Divan, Nicolae Fundăţeanu; Ceauş de aprozi. Dimitrie Băbeanu.

Fevr. 26, Marţi: Sărdar şi Capichehaia la Silistra, Dimitrache Voinescu, din ici-ciohodar.

Mart 8. Sîmbătă: vtori Log., Zamfirache Bălăcescu; treti Log., Ştefan Golumbeanu; treti Log, za taină, Dumitru Palilu.

Mart. 18, Marţi: staroste de cumpania Craiovei, Gheorghe Bureţea.

April 7: Caimacam Craiovei, biv. Vel Hatman Dimitrache Ralet.

April 16, Miercuri: Sărdar, Ioniţă Drugănescu; vtori Log. Ţerii-de-sus, paiè, Costache Otetelişanu.

April 21, Luni: Vel Comis paiè, Grigore Cantacuzino, din Sărdar paiè, Iordache Fălcoianu; vtori Armaş, Dimitrache vnuc D. Pah. Voinescu.

April 26, Sîmbătă: Vel Agă, biv Vel Vornicu Mihalache Cornescu.

April 29, Marţi: Vel Comis, Scarlat Bărcănescu.

Mai 3, Sîmbătă: Sărdar, Grigore Obedeanu, din Sluger.

Mai 9. Vineri: Muhurdar, Iancu Colceac, din Divictar.

Mai 10, Sîmbătă: Divictar, Bărbuceanu Catargiu; vtori Post. Iordache Creţeanu; treti Post. Iancu Creţulescu.

Mai 11, Duminecă: Vel Comis, Costache Creţulescu, din vtori Log.

Mai 17, Sîmbătă: Clucer za arie, Alexandru Mihulet sin răposatul Sărdar Dimitrache Mihuleţ; tagma Agii; Căp. za dorobanţi. Costache Dona ; treti Log. agesc, Dimitrache Nica; Pol-

www.dacoromanica.ro

covnic de tîrg, Mihalache Vieroşanu; Polcovnic za vînători, Matei Răceanu; Ceauş, Manolache Măldărescu.

Mai 20, Marţi: Vel Cămăraş za ocna, Ştefanache Hagi-Ioan.

Mai 23, Vineri: Vel Stolnic, Costache Burchi, din Medelnicer; Sărdar, Dimitrache Topliceanu, din Sluger; Medelnicer, Ioniţă Cioranu; treti Log. hătmănesc, Costache brat Sărdar Aleco ot Hătmănie.

Mai 27, Marţi: Vel Păharnic, Cănuţă[1], din Sărdar.

Mai 29, Joi: Vel Postelnic, luminatu beizadea Iorgu Ghica.

Mai 30, Vineri: epistat al cămărăşii gospod, cu sărutare de mînă, Vornicu Aleco Ghica.

Iunie 4, Miercuri: Vel Vornic de politie, Mihăiţă Filipescu, din Agă; Vel Căminar, Aleco Văcărescu, din Stolnic.

Iunie 7, Sîmbătă: Vel Stolnic, Răducanu Poenaru[2], din Sărdar.

Iunie 10, Marţi: Vel Căminar Pavel [Petrescu] din Sărdar.

Iunie 6, Duminecă: Vătaf de păhărnicei, Aleco sin Chesar.

Iulie 18, Vineri: vtori Vistier, Amza Dărăscu, din Ceauş agesc.

Iulie 21, Luni: vtori Vistier, Teodor ot d-lui Vistier Hagi Cămăraş.

Iulie 31, Joi: Vel Sărdar, Gheorghe Filipupolitu, din vtori Cămăraş.

August 11, Luni: vtori Vistier, Mihai Popescu:

Aug. 19, Marţi: Medelnicer, Barbu Movilă, din treti Vistier; Şătrar, Dimitrache sin Tănase, din treti Vistier; Vătaf de aprozi, Scarlat Lupuianu.

Aug. 21, Duminecă: Sărdar Ghiţă Argetoianu.

Avg. 30, Sîmbătă: Sluger, Hristodul Marinoglu.

Sept. 12. Vineri: Sluger, Nicolae Gorneanu.

Sept. 16, Marţi: vtori Vistier, Ştefan Zătreanu.

Sept. 17, Miercuri: Căminar, Gheorgache Ştirbei, din Stolnic; Medelnicer, Costache Donea, din Căpitan za dorobanţi; treti Log. de pricini străine, Costache; tagma Vornicii politiei; treti Log. za politie, Matei Perieţeanu; Polcovnic za politie, Daniil.

Sept. 20, Sîmbătă: vtori Log., Ţerii-de-sus, Aleco Ritoridi, din vtori Spătar; vtori Spătar, Dimitrache Ruset.

Sept. 25, Joi: Serdar, Ioniţă Fălcoianu; vtori Vistier, Constandin Ruset (?).

Sept. 26, Vineri: rînd de Vel Log. Ţerii-de-sus, cu sărutare de mînă. Aleco Ghica, din Vel Vornic de politie; Sluger, Mihalache Chiumurgioglu.

Sept. 30, Marţi: Sluger, Aleco Popescu.

---

[1] Răducanu Cănuţă, fiul cronicarului Dumitrache.

[2] De la Poiana din Ialomiţa.

www.dacoromanica.ro

Oct. 12, Duminecă: Polcovnic de potere, Aleco Cârtescu.
Oct. 19, Duminecă: Paharnic, Ştefan Gănescu, din Vel Comis.
Oct. 29, Miercuri: Sluger, Costache Argintoianu.
Noemvrie 8, Sîmbătă: Căminar, Iordache Arion, din Paharnic; Sluger, Manolache Vlahidi.
Noemv. 13, Joi: Clucer za arie, Ioniţă Sibiceanu, din Ceauş spătăresc; vtori Log., Manolache Pârâianu ot Craiova; vtori Vistier, Nicolae Giulescu ot sud Vâlcea
Noemv. 14, Vineri: Vel Clucer, Ioniţă Voinescu, din Paharnic.
Noemv. 25, Sîmbătă: Sărdar, Ioniţă Jiianu, din Vel Pitar; Clucer za arie, Iancu Arion.
Dech. 3, Miercuri: treti Log., Nicolae Săulescu; treti Vistier, Costandin Lerescu.
Dech. 14, Duminecă: treti Vistier, Nicolae sin Teodor ot mahalaoa Udrîcani.
Dech. 19, Vineri: Şătrar, Dimitrache Fărcăşanu, din Ceauş de aprozi.
Dech. 21, Duminecă: Staroste de brutari, Gheorghe sin Ghiţu din Bucureşti.

1825.

Ghen. 7. Miercuri: epistat al Vistierii celei Mari, cu caftan, Vornicu Mihalache Ghica; epistat al Cămării domneşti, cu caftan, Logofătu Ştefan Belu.
Ghen. 8. Joi: Sluger, Toma Turnavitu.
Ghen. 10. Sîmbătă: Sluger, Nicolae Ulmeanu, din vtori Vistier; treti Log. de Craiova, Ştefan Vlădescu; Polcovnic de Cerneţi, Ştefan Lipiianu; vtori Armaş de Craiova, Andrei Cuţarida; treti Log. la departamentul de şapte, Ioniţă sin protopopu Gheorghe.
Ghenar 28, Miercuri: treti Log. de creminalion, Scarlat Stăncescu; treti Log. za taină, Dincă Bădulescu; Polcovnic de Craiova, Ion Lăfceanu; Polcovnic de Cerneţi, Ghiţă Burileanu.
Fevr. 1, Duminecă: Sărdar, Costache Florescu, din Vătaf de aprozi; Clucer za arie, Dinu Negru, din treti Vistier; vtori Vistier Costache sin vătaf Mihalache.
Fevr. 3, Marţi: Sărdar, Aleco Bagdad, din Medelnicer; Medelnicer, Matei Filişanu, din başciohodar.
Fevr. 5, Joi: Medelnicer, Costache Creţeanu; Sluger, Mihalache Rahtivan.
Fevr. 7, Sîmbătă: Sărdar, Aleco Darvari.
Fevr. 8, Duminecă: Păharnic, Hrîstodor Neculescu, din Sărdar; Stolnic, Scarlat Prejbeanu; Medelnicer, Costache Sterian; Polcovnic za potere, Iancu sin Grigore.
April 5, Duminecă: vtori Log. Ţerii-de-sus, Costache Fălcoianu.
April 6, Luni: Sărdar, Costache Bălăceanu, din vtori Log.

www.dacoromanica.ro

Aprîl 9, Joi: Vel Comis, Iancu Caragea, din mûhurdar; Sluger, Dimitrache Papazoglu.

Aprîl 20, Luni: Vel Ban, Costandin Bălăcianu; Vel Vornic Ţerii-de-jos, Teodorache Văcărescu, din al 3-lea Vornic; epistat de Vel Spătar, cu caftan, Logofătu Costandin Câmpineanu.

Aprîl 21, Marţi: Stolnic, Nicolae Pardalos, din Sărdar; Sărdar, Costache Bobescu, din Vel Pitar; Vel Pitar, Manolache Cuţarida; Şătrar, Dimitrache, din cafegibaş; vtori Vistier, Pascale Tămăşăscu.

Aprîl 22, Miercuri: Vel Vornic al 4-lea, Vornicu Dimitrache Bibescu; Vel Log. Ţerii-de-jos, Nestor, din Log. za pricini străine; Vel Log. de pricini străine, Mihalache Cornescu; Vel Agă, Postelnicu Filip [Lenş].

Aprîl 27, Luni: Vel Log. de obiceiuri, Pană Costescu; Vel Hatman al Divanului, Mihăiţă Filipescu; Vel Vornic de politie, Aleco Creţulescu, din Agă.

Mai 3, Duminecă: Vel Comis, Iancu Bălăcianu; Medelnicer, Răducanu Hrisoscoleu, din vtori Vistier.

Mai 13, Miercuri: Vel Comis, Aleco Manu.

Mai 16, Sîmbătă; Medelnicer, Toma Leurdeanu; treti Log., Scarlat zet Medelnicer Tocilescu.

Mai 18, Luni: Medelnicer, Nicolae Chiţoran, din vătaf za Visterie.

Mai 20, Miercuri: Divictar, Costandin Racoviţă ce au fost vtori Log. Ţerii-de-jos.

Mai 23, Sîmbătă: Ceauş de aprozi, Costache Ciupelniţeanu.

Mai 24, Duminică: vătaf de Divan, cu sărutare de mînă, Aleco Paladă.

Iunie 2, Marţi: Medelnicer, Costache Topliceanu.

Iunie 12, Vineri: epistat de Vel Comis, cu sărutare de mînă, Logofătu Costache Rastî.

Iunie 27, Sîmbătă: Vel Stolnic, Pavlache Dedulescu; Sărdar, Grigore Algî.

Iunie 28, Duminecă: vtori Log. Ţerii-de-jos, Iancu Mihălescu.

Iulie 20, Luni: Sluger, Costache Neculescu; tagma Bănii; Polcovnic de Craiova, Stan Slăniceanu ot sud Saac; vtori Armaş de Craiova, Nicolae vnuc Clucer Ion Chintescu ot Craiova; treti Log. al Divanului Craiovi, Răducanu Baldovin ot Berleşti sud Ialomiţa; treti Log. la departamentul de opt al Craiovi, Filip Popescu ot Vălenii-de-Munte sud Saac; Polcovnic de Cerneţi, Soare Apostol ot Vălenii-de-Munte, sud Saac.

Iulie 24, Vineri: Vel Pitar, Manolache Bălăcianu; tagma Agii; Polcovnic de dorobanţi, Tudor sin Tudor Cucu ot sud Ialomiţa; treti Log. agesc, Vasilache sin vtori Armaş Gheorghe Orescu din Bucureşti; Polcovnic de Tîrgovişte, Petrache Olănescu din Bucureşti; Polcovnic de tîrg, Nicolae Strîmbeanu ot Craiova; Pol-

www.dacoromanica.ro

covnic de vînători, Nicolae Lipoveanu ot Rîmnic sud Vîlcea; Ceauş agesc, Gheorghe Capeleanu ot Rîmnic sud Vîlcea.

Iulie 28, Marţi: Vel Stolnic, Iancu Otetelişanu, din Medelnicer.

Iulie 30, Joi: Vel Căminar, Bărbuceanu Ştirbei[1].

Avg. 25, Marţi: Clucer za arie, Grigore Murgăşanu ot Craiova.

Avg. 26, Miercuri: vtori Postelnic, Costache Otetelişanu.

Avg. 29, Sîmbătă: vătaf de păhărnicei, cu sărutare de mînă, Mihalache Murgulescu.

Sept. 5, Duminecă: Caimacam la Craiova, cu sărutare de mînă, biv Vel Log. Aleco Ghica.

Sept. 17, Joi: treti Post., Dimitrache Tufeanu; vtori Spătar, Costache Costescu.

Sept. 26, Sîmbătă: epistat de Vel Cămăraş, cu caftan, Vistieru Grigore Romaniti; Medelnicer, Iancu Colceac, din muhurdar.

Sept. 29, Marţi: Vel Stolnic, Niţă Drugănescu, din Sărdar; Medelnicer, Grigore Leordeanu; muhurdar, cu sărutare de mînă, Comisul Aleco Florescu; vtori Vistier, Iancu Costacopolu.

Oct. 22, Miercuri: Paharnic, Grigore Călinescu, din Stolnic.

Dech. 6, Duminecă: Vel Căminar halea, cu caftan, Căminaru Aleco Comăneanu.

Dech. 18, Vineri: Vel Comis, Iancu Grădişteanu; Sărdar, Ioniţă Dîrzeanu[2], din Medelnicer; treti Log., Panait ot d-lui Vel Ban Bălăcianu.

Dech. 31, Joi: Vel Paharnic, Grigore Drugănescu, din Sărdar; Sărdar, Tudorache Răculescu, din Medelnicer; Şătrar, Ion Rioşanu ot Craiova; Clucer de arie, Grigore Rădulescu din Bucureşti; vtori Vistier, Nicolae ot d-lui Vornic Manu.

1826.

Ghenar 20, Miercuri: Sluger, Spirache Dona, din Ceauş spătăresc; Clucer za arie, Niţu Pitişteanu.

Ghenar 29, Vineri: Paharnic, Iancu Bălăcianu, din Vel Comis; Sărdar Mărgărit.

Fevr. 3, Miercuri: tagma Spătării; Căpitan za lefegii, Elefterache logofeţelu; treti Log. Costandin Bujorescu; Polcovnic de seimeni, Ioniţă logofeţel; Polcovnic de vînători, Ioniţă Pisculescu; Polcovnic de potere, Costandin Benescu; baş-bulucbaş, Caloian Lipianu; Ceauş, Nicolae brat Stolnic Chiţescu; tagma Vornicii politii: treti Log., Gheorghe Bălteanu; Polcovnic de politie, Dimitrache Eclisierescu.

Fevr. 4 Joi: Vel Agă halea, Logofătu Dimitrache Hrisoscoleu.

Fevr. 15, Luni: Medelnicer, Iordache Călinescu ot Ploeşti.

Fevr. 20, Sîmbătă: Sluger, Ştefănache Hagiioanu, din Vel Cămăraş za ocne.

[1] Viitorul Domn.

[2] Autorul unei istorii a lui Tudor Vladimirescu.

www.dacoromanica.ro

Fevr. 22, Luni: Stolnic Iacovache Prejbeanu; Şătrar, Nicolae Predescu; Clucer za arie, Iordache Gazole; treti Vistier, Costandin Oprescu

Fevr. 28, Duminecă: Paharnic, Iancu Ruset.

April 24, Sîmbătă: Căminar, Iancu Ralet, din Paharnic.

April 26, Luni: Paharnic, Costandin Lazaru ot Craiova, din Sărdar.

Mai 6, Joi: Sărdar, Grigore Negru ot Cîmpina, din Şătrar.

Mai 7, Vineri: baş-beşli-agasî, Ismail Aga.

Mai 23, Duminecă: Sărdar, Ioniţă Rudeanu, din Clucer za arie; Clucer za arie, Iancu Grecianu.

Mai 27, Joi: Vel Vornic al 3-lea, Ioniţă Ştirbei; Vel Vornic al 4-lea, Fotache Ştirbei; Vel Log., Ţerii-de-jos, Dimitrache Ralet, din Hatman; Vel Hatman paiè. Costache Ghica, din Căminar; Paharnic, Iancu Slătineanu, din Vel Comis.

Mai 29, Sîmbătă: Vel Log. de pricini străine, Iancu Văcărescu; Vel Hatman al Divanului, Nicolae Filipescu, din Agă; Vel Vornic de politie, Iancu Cocorăscu, din Vel Postelnic; Polcovnic de poteră, Mihalache Cincu.

Mai 31, Luni: Vel Log. Ţerii-de-sus, Vornicu Aleco Ghica; epistat de Vel Log. za obiceiuri, cu sărutare de mînă, Aga Iordache Florescu.

Iunie 3, Joi: Căminar, Costandin Borănescu, din Stolnic.

Iunie 16, Miercuri: vtori Vistier, Aleco Zaraine; tagma Hătmănii; triti Log. Iordache Ciupagea; vătaf de aprozi, Tănase Pedcu; vătaf de Divan, Ştefan Vlădescu.

Iunie 18, Vineri: Ceauş de aprozi, Aleco Lupuianu.

Iunie 20, Duminecă: Sluger, Mihalache Ciupagea, din treti Log.; Polcovnic de poteră, Nicolae Ciupagea.

Iulie 8, Joi: vtori Log. za obiceiuri, Mihalache Vieroşanu; vtori Vistier, Gheorghe vnuc Şerban Magheru; Polcovnic za seimeni, Ghiţă Pleşoianu sin Costandin Pleşoianu; Polcovnic za poteră, Nicolae Vărbiceanu sin Postelnic Ioniţă Vărbiceanu; Polcovnic za vînători, Vasilache sin Ion Cernăţeanu; baş-buluc-baş za seimeni, Marco sin Stan Stanciu.

Iulie 16, Vineri: Clucer za arie, Cost. Lerescu ot sud Argeş, din treti Vistier; vtori Vistier, Scarlat Protopopescu ot Tîrgovişte; Polcovnic za poteră, Vasile Mălcescu ot sud Argeş.

Iulie 18, Duminecă: Clucer za arie, Toma Olănescu ot sud Vîlcea; vtori Vistier, Panait vnuc proin Rîmnic[1].

Iulie 20, Marţi: Stolnic, Costache Vilară; Sărdar, Panait Spahiu.

Iulie 22, Joi: Sărdar, Ştefan Miculescu, din sud Mehedinţi, din Clucer za arie; Clucer za arie, Vasile Strămbeanu, din sud

[1] Adică Panait, nepotul fostului [episcop] de Râmnic, Galaction, demisionat la 1824.

www.dacoromanica.ro

Mehedinţi; din treti Log.; vtori Vistier, Dimitrache Pleniceanu din sud Mehedinţi.

Iulie 24, Sîmbătă: Stolnic, Iancu Zefcari.

Iulie 27, Marţi: Sărdar, Matei Ciupelniţeanu, din treti Spătar; Medelnicer, Dimitrache Uriianu, din treti Comis.

Iulie 29, Joi: vtori Vistier, Ianache Sănătescu, ot sud Gorj.

Iulie 31, Sîmbătă: vtori Vistier, Eftimie Scărlătescu din Bucureşti.

Avg. 19, Joi: vătaf de păhărnicei, cu sărutare de mînă, Iordache sin Păharnic Ilie.

Sept. 18, Sîmbătă: epistat de vtori Log. Ţerii-de-sus, cu sărutare de mînă, Paharnicu Manolache Chiatipul; Vel Comis, Iancu Manu, vtori Log. Ţerii-de-jos, Iordache Creţeanu, din vtori Post.; Divictar, Manolache Creţulescu; vtori Spătar, Hristodol Hristopolu.

Sept. 25, Sîmbătă: treti Post., Costache sin Stolnic Apostolache.

Sept. 29, Miercuri: Vel Cămăraş paiè şi epistat de Vel Comis, Costache Zefcari, din Căminar; Sluger, Nicolae Vieroşanu.

Oct. 8, Vineri: Păharnic, Dimitrache Grecianu, din Sărdar; Stolnic, Răducanu Tocilescu, din Medelnicer; Sărdar, Preda Săulescu, din Sluger.

Oct. 9, Sîmbătă: Vel Vornic Ţerii-de-sus, paiè, şi epistat de Vel Spătar, Grigore Filipescu, din Vornic Ţerii-de-jos; Sărdar, Hurmuz, din Vornic de harem.

Oct. 15, Vineri: Clucer za arie, Nicolae Brătescu, din vtori Vistier; treti Log., Costache Lăzărescu.

Oct. 20, Miercuri: vtori Postelnic, Dimitrache Ruset, fiind fost treti Spătar.

Oct. 22, Vineri: vtori Log. Ţerii-de-sus, Tudorache sin dohtoru Panaiotache.

Oct. 27, Miercuri: epistat de Cupar, cu sărutare de mînă, Sărdaru Gheorghe Filipupolitu, ce este şi vtori Cămăraş.

Noemv., 4, Joi: Sărdar, Nicolae Cotopulo.

Noemv. 6, Sîmbătă: Medelnicer, Costandin Calistrat din Şălear; vtori Vistier, Ioniţă Eranciopolu (?).

Noemv. 20, Sîmbătă: Medelnicer, Dimitrache Bibescu; Clucer za arie, Dimitrache vnuc d-lui Clucer Ioniţă Voinescu, din vtori Armaş.

Noemv., 25, Joi: Căminar, Grigore Călinescu, din Paharnic.

Noemv. 30, Marţi: Clucer za arie, Dimitrie Sarandi, din treti portar; vtori Vistier, Gheorghe Viviţă (? ori Didiţă?), din postelnicel.

Dech. 27, Luni: Vel Căminar paiè, Gheorghe Bibescu[1].

Dech. 30, Joi: Medelnicer, Vasilache sin Căminaru Polizache.

[1] Viitorul Domn.

www.dacoromanica.ro

1827.

Ghenar 18, Marți: Vel Agă paiè, Costache Ralet, din Vel Clucer; Șătrar, Panait Mărunțeanu, din vtori Log.

Ghenar 24, Luni: Vel Comis paiè, Aleco Retoridi, din vtori Log.; Sărdar, Tănase Carabulea, din Sluger; vtori Vistier, Stanciu Bobăicescu ot Cerneți.

Fevr. 5, Sîmbătă: Medelnicer, Ioniță Mitescu, din Sluger.

Fevr. 7, Luni: Vel Comis paiè, Costache Fălcoianu, din vtori Log.; Clucer za arie, Iordache Nicolidi; vtori Vistier, Costandin Dionisiu.

Mart 14: Caimacam la Craiova, cu sărutare de mînă, biv Vel Hatmanu Costache Ghica.

April 8, Vineri: Paharnic, Iancu Câmpineanu; Sărdar, Zamfirache Creteanu, din vtori Log.

April 21, Joi: Medelnicer, Grigore Dimancea.

April 24, Duminecă: Vel Căminar, Grigore Ghica sin luminatu beizadea Dimitrache Ghica[1].

April 28, Joi: Vel Pitar, Costandin Boerescu.

Mai 4, Miercuri: epistat de Vornic Țerii-de-sus, cu sărutare de mînă, Vornicu Iordache Golescu; epistat de Vornic Țerii-de jos, cu sărutare de mînă, Logofătu Costache Cîmpineanu.

Mai 5, Joi: Vel Ban, luminatu beizadè Costache Ghica; epistat de Vel Cămăraș, cu caftan, Vornicu Nicolache Ghica; Vel Agă, Aga Costache Cornescu; Stolnic, Cost. Zătreanu ot Craiova, din Medelnicer; Medelnicer, Ioniță Mavrodin ot sud Teleorman.

Mai 26, Joi: Sluger, Costache Viișoreanu; vtori Vistier, Ioniță Popovici ot Craiova, din postelnicel.

Mai 28, Sîmbătă: Sărdar, Costache Mihail Bălăcianu[2]; vtori Vistier, Mihalache.

Mai 31, Marți: Vel Ban, Banu Barbu Văcărescu.

Iunie 7, Marți: Căminar, Ștefan Ogrădeanu din Stolnic; Vel Pitar, Costache Borănescu, din treti Log.

Iunie 9, Joi: Paharnic paiè și epistat de Vel Portar, Dimitrache Voinescu, din Sărdar; Stolnic, Petrache Perieț[3], din Vel Pitar.

Iunie 11, Sîmbătă: Paharnic, Vasilache Voinescu, din Sărdar.

Iunie 19, Duminecă: treti Vistier, Costandin sin Ianache Rovinaru din Sud Gorj.

Iunie 22, Miercuri: Vel Log, Țerii-de-sus, Aleco Filipescu, din Log. Țerii de-jos; Vel Log. Țerii-de-jos, Log. Nestor; Vel Hatman paiè, Aleco Vilară, din Agă.

---

[1] Din ramura lui Grigore-Vodă Ghica al Moldovei, decapitat la 1777.

[2] Recte Pălăceanu, neam de negustori.

[3] Pereț.

www.dacoromanica.ro

Iunie 26, Duminecă: epistat de Vel Vistier, cu blană, Banul Grigore Brâncoveanu.

Iunie 27, Luni: epistat de Vel Post., Vornicu Grigore Filipescu; Vel Vornic al 3-lea, Vornicu Aleco Ghica; epistat de Vel Spătar, Log. Aleco Ghica; Vel Vornic de politie, Vornicu Aleco Nenciulescu.

Iulie 2, Sîmbătă: Medelnicer, Franţiscu (?); treti Vistier, Tudorache Merişescu.

Iulie 6, Miercuri: Vel Clucer, Barbu Ştirbei, din Căminar; Paharnic, Grigore Izvoranu, din Sărdar; Sărdar, Grigore Bengescu.

Iulie 11, Luni: epistat de Vel Vornic al 4-lea, cu sărutare de mînă, Vornicu Aleco Creţulescu; Vel Hatman paiè, Dimitrache Ghica, din Căminar; Sărdar, Bănică Bălăcianu; Medelnicer, Iordache Neculescu; vtori Vistier, Ioniţă zet eclisiarhu Luca.

Iulie 15, Vineri: Vel Hatman al Divanului, Log. Manolache Băleanu.

Iulie 16, Sîmbătă: Sărdar, Costache Hiotu; Medelnicer, Iancu Dimancea; vtori Vistier, Ştefan Drăgoescu.

Iulie 19, Marţi: Vel Spătar paiè, Pavlache Nevrogordit[1]; Vel Comis paiè, Costache Racoviţă, din vtori Log.; Clucer za arie; Mihalache Izvoranu; vtori Vistier, Costandin Roşca.

Iulie 23, Sîmbătă: Sărdar, Luca, din treti Vistier; Sluger, Costandin Algi.

Iulie 27, Miercuri: Vel Comis paiè, Dimitrache Fălcoianu, din vtori Postelnic; Sărdar, Barbu Dănescu, din vtori Vistier; Medelnicer, Mincul Mardagiu, din vtori Vistier; Sluger, Păun Piscupescu; în tagma Hătmănii; vătaf za aprozi, Ghiţă Vălcănescu; vătaf za Divan, Costache Cerchez; vătaf za păhărnicei, Manolache Dâmboviceanu.

Avg. 17, Miercuri: Sărdar, Matei Filişanu, din Medelnicer; Medelnicer, Ioniţă Crăciunescu, din treti Log.; Sluger, Iancu Anghelidi.

Avg. 23, Marţi: Sărdar, Dimitrache Cotopulea, din Cupar; Sluger, State Pardalos, din Căpitan za dorobanţi; Clucer za arie, Petrache Mihail; vtori Vistier, Andrei Deşu; treti Vistier, Alecu Dimieriu.

Sept. 6, Marţi: Căminar, Nicolae Gulianò, din Stolnic; Medelnicer, Fotache Păianu, din vtori Armaş; vtori Vistier, Gheorghe Hristodul[3]; treti Vistier, Vasilache; treti Log., za Craiova, Ioniţă Ciocârzeanu; Polcovnic za Craiova, Ioniţă Poenaru.

Sept. 13, Marţi: Medelnicer, Costandin Brătăşanu; Sluger, Dincă Socoteanu.

---

[1] N'am întîlnit altă dată acest nume.
[2] Zis şi Anghelescu.
[3] Zis şi Băicoianu.

www.dacoromanica.ro

Sept. 16, Vineri: Sărdar, Ştefan Ioanu starostea, din Medelnicer; Medelnicer, Iancu Tătăranu; Sluger, Tănase Rioşanu.

Sept. 23, Vineri: Sluger, Nicolae Otetelişanu; vtori Vistier, Tudorache arabagibaşa; vtori Armaş za Craiova, Iordache Titopoleos; Polcovnic za Cerneţi, Alexandru Botea.

Sept. 26, Luni: Vel Comis paiè, Costache Glogoveanu.

Sept. 27, Marţi: epistat de Vel Comis, cu sărutare de mînă, Spătaru Pavlache [Nevrogordit].

Sept. 28, Miercuri: vtori portar, cu sărutare de mînă, Medelniceru Manolache Hiotu.

Oct. 4, Marţi: Vel Clucer, Iancu Ralet, din Căminar; Paharnic, Costache Ştefănescu, din Sărdar.

Oct. 5, Miercuri: Sărdar, Nicolae Vieroşanu, din delibaş; Medelnicer, Tudorache Porumbaru, din cîr[c]-sărdar.

Oct. 6, Joi: Sărdar, Iancu sin vătaf Mihalache, din tufeccibaş; Medelnicer, Ioan Caramanlău, din [1]...

Oct. 19, Miercuri: Sărdar Dimitrache Bogdănescu, din Şătrar.

Oct. 22, Sîmbătă: Sărdar, Iordache Politimos; Medelnicer, Aleco Brădescu, din caftangibaş; Clucer za arie, Nicolae Costandinu Teohari, din Grămătic al Cămării.

Noemv. 12, Sîmbătă: Vel Clucer, Grigore Călinescu, din Căminar.

Noemv. 19, Sîmbătă: Stolnic, Ghiţă Lehliu, din Sluger; Sluger, Ioan Racotă; Vel Pitar, Gheorghe Hronescu; vtori Vistier, Ioniţă Sănescu; treti Vistier, Dimitrache Elefteriu.

Dechemv. 3 Sîmbătă: Sărdar, Costache Otetelişanu, din vtori Postelnic; Medelnicer, Costandin Călinescu, din vtori Portar; vtori Vistier, Manolache Robescu; treti Vistier, Alexandru Iarca. Iarca.

Dechemv. 17, Sîmbătă: Sărdar, Iancu Gărdescu, din Sluger.

Dechemv. 29, Joi: Sărdar, Ianache Pitişteanu; Medelnicer, Dimitri Dimancea, din ici-ciohodar.

1828.

Ghenar 7, Sîmbătă: Sărdar, Ioan Hristu, din vtori Comis.

Ghenar 8, Duminecă: Sărdar, Grigore Andronescu, din treti Log.; Cupar, cu sărutare de mînă, Chiriac, omul casei gospod.

Ghenar 17, Marţi: Medelnicer, Aleco Lipănescu, din samdagibaş [2].

Ghenar 21, Sîmbătă: Sluger, Iancu Pală, din Căpitan za dorobanţi.

Ghenar 24, Marţi: Sărdar, Costache Brăiloiu; Medelnicer, Nicolae Alexandrescu, din cafegibaş.

Ghenar 26, Joi: Stolnic, Barbu Socoteanu, din Sărdar; Săr-

[1] Un cuvînt indescifrabil.
[2] Şeful lumînărarilor Curţii.

www.dacoromanica.ro

dar, Dimitrache Cnezu[1], din Sluger; Sluger, Panait Viţopulo; Clucer za arie, Tănase Gazoti, vtori Vistier, Anton Algì.

Ghenar 28, Sîmbătă: Sărdar, Dimitrache Polizache; Sluger, Alexandru Diculescu, din vtori Vistier.

Fevr. 1, Miercuri: Căminar, Petrache Arion, din Stolnic; Medelnicer, Gheorghe sin Stolnic Ianache Geanoglu... [2] episcop din Rîmnicu; Sluger, Dimitrache Măican; Clucer za arie, Stancu Tereijescu (?).

Fevr. 21, Marţi: Vel Clucer, Costandin Iatropolu.

Mart. 26, Luni: Stolnic, Dimitrache Ştefanopolitis.

Mart. 30, Vineri: Stolnic, Dimitrache Zefcari; Medelnicer, Iordache Gazoti, din Clucer za arie.

April 3, Marţi: Stolnic, Pană Buescu, din Sluger; Sluger, Costache Tigveanu; Clucer za arie, Ghiţă Carainescu (?); vtori Vistier, Gheorghe Furduescu.

April 5, Joi: Căminar, Costache Vilară, din Stolnic; Stolnic Gheorghe Argintoianu, din Sărdar; Medelnicer, Costandin Argintoianu; Sluger, Aleco Furduescu; Clucer za arie, Hristache sin vameşul Chiriac ot Craiova; vtori Vistier, Petrache Tigveanu, treti Vistier, Ioniţă Ralea sin Ştefan.

April 9, Luni: Căminar, Mihalache Darvari, din Paharnic; Sărdar, Ralea Alecsiu; Sluger, Gheorghe Sachelariu; Vel Pitar, Costandin Anagnoste.

April 14, Sîmbătă: Paharnic, Ianache Arion, din Stolnic; Sărdar, Iancu Trăsnea; Clucer za arie, Nicolae Jurescu; vtori Vistier, Dimitrache Muşceleanu; treti Vistier, Toma Cernăvodeanu.

April 18, Miercuri: vtori Postelnic, Mihalache Goranu.

April 19, Joi: Sărdar, Costache sin răposatul Clucer Ştefănică[3]; vtori Vistier, Pavlache Gheorghiu ot sud Romanaţi.

April 21, Sîmbătă: Sărdar, Mihalache Chiumurgioglu; Vel Pitar, Dinu Râmniceanu.

April 24, Marţi: treti Postelnic, Matei Ştefănescu.

April 25, Miercuri: Vel Vornic Ţerii-de-sus, Vornicu Mihalache Ghica; Vel Vornic al 4-lea, Grigore Romanet, din Vel Vistier; Stolnic, Preda Săulescu, din Sărdar; Sărdar, Scarlat Urlăţeanu, din Sluger; Medelnicer, Aleco Mavrodin, din mungibaş[4]; Vel Pitar, Matei Păunescu din credincer; vtori Vistier, State Stolojanu.

April 26, Joi: Vel Comis paiè, Manolache Creţulescu, din divictar; Sărdar, Aneste chiurcibaş; Medelnicer, Chiriac, omul gospod, din Cupar; Sluger, Mihalache Vieroşanu, din vtori

[1] Sau Chinezu.
[2] Un cuvînt indescifrabil.
[3] Costache Ştefănescu sin Clucerul Dumitrache Ştefanoiu.
[4] Şeful luminărarilor.

www.dacoromanica.ro

Log. za obiceiuri; Sluger, Nicolae Blehan; vtori Vistier, Antonache sin Polcovnic Andrei Botocea.

Fără dată: Vel Vornic al 4-lea paiè, cu sărutare de mînă, Costache Câmpineanu, din Vel Log. Ţerii-de-sus; Vel Vornic al 4-lea paiè, Spătaru Aleco Ghica, din Vel Log. Ţerii-de-sus; Vel Hatman paiè, Aga Costache Cornescu, din Agă; Vel Agă paiè, Grigore Filipescu, din Vel Clucer; Vel Cămăraş paiè, Iancu Ghica, din Vel Comis; Vel Clucer, Pană Băbeanu, din Căminar; Căminar, Vasilache Voinescu, din Paharnic; Stolnic, Iordache Porumbaru, din Sluger; Sărdar, Spirea Dascălu; Sluger, Scarlat Racotă; Clucer za arie, Ghiţă Velescu; treti Log. Costache sin Iane Dimiariu; vtori Vistier, Mihai Ceauşul de Vistierie treti Log., Ioan vnuc, Bobescu treti Vistier, Hristea Condeescu.

* * *

Din această arhondologie reiese că Domnul pămîntean Grigore Ghica, în cei şase ani de Domnie, a dat boierii, una sau succesiv mai multe, la 505 indivizi, dintre cari boieriţi întăia oară de el au fost 342 şi, dintre aceştia, originea a vre-o 150 nu-mi este cunoscută; erau adecă oameni noi: oameni de casă ai Domnului, sau ai boierilor mari, produse ale şcolilor superioare din Principat, etc.

In acelaşi răstimp, Domnul pămîntean din Moldova, Ioniţă Sturdza, a boierit vre-o 871 indivizi, din cari numai vre-o 90 ridicaţi întăia oară din popor[1].

Comparînd arhondologia lui Grigore Ghica cu aceea publicată din ordinul guvernului provisoriu rusesc[2] la 1829, se poate vedea cîţi din boierii de la această dată îşi aveau boieriile de la Domnii fanarioţi d'inainte de 1822. Scăzînd din totalul de 750 de boieri şi boierinaşi de toate treptele de la 1829 pe cei 342 cari-şi aveau boieriile de la Ghica, rămîne că 408 aveau caftanele de la Domnii fanarioţi anteriori. Nu se poate spune deci că aceşti Domni fuseseră din cale afară de generoşi în distribuirea boieriilor.

Cei 750 de boieri şi boierinaşi de toate treptele de la 1829 represintau 580 de familii la o populaţie de circa 165-000 de familii sau circa 800.000 de locuitori[3], deci, un boier la 200 de capi de familie.

Domnia „pămînteană" s'a caracterisat prin pornirea împotriva Grecilor şi izgonirea celor mai mulţi dintre ei din slujbe[4]. S'au schimbat persoanele, dar a rămas sistemul, Domnia „pă-

[1] Listele date de Ghibănescu, *Surete şi izvoade*, X, pp. 263-74 şi 276-83.
[2] In copie la mine.
[3] După statistica lui Kreuchely de la 1824 (Hurmuzaki-Iorga, X. 294).
[4] Hurmuzaki, X, p. 177.

www.dacoromanica.ro

mînteană" a însemnat şi mai departe dreptul pentru dregători de a „abusa" de puterea lor, dar pentru dregătorii „pămînteni".

Totuşi, şi în arhondologia lui Grigore Ghica găsim 62 nume de familii de Greci boieriţi, vechi sau noi, din cari în rîndurile boierilor mari opt familii, de al doilea rang vre-o douăsprezece, iar celelalte obscure.

Din arhondologie se mai poate vedea cari boieri s'au raliat treptat la Domnia lui Grigore Ghica, după ce, la început, şi-au manifestat nemulţumirea rămînînd desţeraţi în Ardeal.

In tot casul, oposiţia marii boierimi la noua Domnie pămînteană n'a fost atît de dîrză ca în Moldova, şi de aceia nici n'a fost silit Ghica să urmeze exemplul colegului său din Moldova, care a numit în dregătoriile cele mari boieri din familiile secundare pentru a umplea locurile pe care desţeraţii nu voiau să vie să le ocupe.

Nu se poate spune că Grigore Ghica ar fi dat o atenţie deosebită urmaşilor familiilor vechi băştinaşe care în vremea Fanarioţilor decăzuseră din situaţia lor anterioară. Represintanţii unor astfel de familii figurează şi în arhondologia lui Ghica tot cu ranguri secundare[1].

In sfîrşit arhondologia lui Ghica ni mai arată cît de puţin sîntem informaţi asupra ierarhiei şi protocolului de acum nu mai mult decît o sută de ani.

Constatăm că se făcea deosebire între rang, funcţie şi rînd.

Astfel unui boier cu rang de Vel Spătar i se da funcţia puţin inferioară de Vel Agă efectiv, dar tot odată i se acorda „rînd" superior de Vel Logofăt al pricinilor străine. Unui boier cu rang de Vel Postelnic, i se acordă „rînd" de Vel Logofăt al Ţerii-de-jos. Unui boier în slujbă de Vel Vornic de politie i se acordă „rînd" superior de Vel Logofăt al Ţerii-de-sus.

Se întîmplă să se dea boierilor slujbe efective inferioare rangului lor. Aşa, spre pildă, un Vel Vornic e numit în funcţie efectivă de Vel Spătar, un Vel Ban în aceia de Vel Vistier, un Vel Spătar în aceia de Agă, un Căminar în aceia de Comis, un Comis în aceia de muhurdar, un Medelnicer în aceia de vtori portar, etc.

De obiceiu însă, cînd un boier este numit într'o funcţie efectivă inferioară în rang boieriei sale, el este numit „epistat" al acelei funcţii. Aşa, spre pildă, un Vel Logofăt devine epistat de Vornic al patrulea sau epistat de Vel Comis, un Vel Vornic sau un Vel Logofăt devine epistat de Vel Spătar sau de Vel Postelnic, un Vel Vornic devine epistat al Cămărăşiei gospod,

[1] La 1822 boierii Divanului Craiovei cer Domnului să boierească pe fraţii lor-dachi şi Grigore Oteteleşanu, săraci, dar cu ştiinţă de carte şi priceputi hotarnici, căci „ne este la toţi cu necinste să-i vedem pe urma slugilor boereşti şi altor proşti cari în străina stăpânire a Grecilor, cu dare de bani, s'au făcut ceea ce nu li se cădea..." (Arh. Stat., No. 2423). Totuşi acei fraţi nu figurează printre boieriţii lui Ghica.

www.dacoromanica.ro

un Serdar devine epistat de Vel Cupar, un Vel Păharnic sau Vel Pitar, epistat de Vel Portar, etc.

Regula pare a fi fost că gradele se conferă prin îmbrăcare cu caftan, iar funcţiile prin „sărutare de mînă".

Această regulă se poate întemeia şi pe Fotinò, care spune spre pildă că ispravnicii, la numirea în slujbă, nu se mai îmbrăcau cu caftan, căci trebuia să fi fost boieri d'inainte, ci veniau numai la Curte să sărute mîna Domnului [1].

Din arhondologia lui Ghica pare a resulta însă că erau casuri cînd şi rangurile boiereşti se conferiau numai prin ceremonia sărutării mînii domneşti şi fără îmbrăcare de caftan. Aşa spre pildă se face un Şătrar haleà (efectiv) cu sărutare de mînă, fără a se menţiona că avuse mai nainte vre-un rang boieresc.

Pentru alte ranguri mici, conferirea lor prin sărutare de mînă se poate explica prin aceia că nu implicau neapărat îmbrăcarea cu caftan. Aşa, spre pildă, rangurile sau funcţiile de treti portar, vătaf de Divan, vătaf de păhărnicei, cupar, etc. In aceste casuri, căftănirea era, evident, o favoare în plus.

Invers, se întîmplă, dar rar, să se confere unui boier cu caftan un nou caftan cu prilejul numirii lui într'o nouă funcţie sau înaintării lui în rang. Aşa spre pildă un Căminar paiè (onorific) este numit Căminar halea (efectiv) cu caftan, un Vel Vornic, care neapărat deci era „caftanlîu", primeşte caftan cu prilejul numirii în funcţia inferioară gradului său, de epistat de Vel Cămăraş; Vel Banul Grigore Brîncoveanu, care evident că era „caftanlîu", este îmbrăcat cu „blană" cu prilejul numirii sale în funcţia de Vel Vistier; tot aşa vedem îmbrăcîndu-se cu „caftan" un Vel Logofăt numit epistat al Cămării domneşti, un Vel Logofăt numit epistat de Vel Spătar, un Vel Vistier numit epistat de Vel Cămăraş.

Dar acestea sînt excepţii. Regula pare a fi fost că un caftanlîu trece în alt rang sau în altă funcţie prin ceremonia sărutării mînii domneşti. Dacă i se acordă cu acest prilej un nou caftan, aceasta constituie o favoare în plus.

După un obiceiu, pe care l-am găsit inaugurat de la sfîrşitul sec. al XVIII-lea pentru staroste de binale şi pentru meimarbaşa [2], de a califica „ofichion de boierie" o slujbă care prin felul ei nu era o boierie, figurează printre boieriile acordate de Grigore Ghica şi acelea de „staroste de brutari" şi de „staroste de cumpania Craiovei".

Amintesc că nu sîntem documentaţi asupra deosebirilor ce trebuie să fi existat între îmbrăcămintile onorifice numite caftan, biniş, contăş, blană, feregeà şi capot.

Ioan C. Filitti.

[1] Fotinò, *Ist. Daciei*, trad. Sion, III, p. 264.
[2] V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, VI, p. 696; XI, p. 270.

www.dacoromanica.ro

O colecție veche de spițe de neam[1].

(Sfîrșit.)

de **Sever Zotta.**

IV. Descendența fiicelor lui Miron Costin.

O altă spiță de neam înseamnă, nu fără greșeli, descendența și prin femeia cronicarului. Fiica lui *Safta* a fost căsătorită cu *Pătrașco Zosin (Bașotă)* Stolnic, alta *(Tudosca)* cu — greșit: «Ilie» *Zmăcilă,* cunoscut fiind că ea a fost soția lui *Grigorie Zmăcilă,* Spătar al 3-lea supt Antioh Voevod, *tatăl* lui Ilie. Grigore era fiul lui Savin Banul[2], menționat mai sus[3].

Urmașii Tudoscăi Gr. Zmăcilă nu sînt arătați[4], cei ai *Saftei Zosin,* însă, se pot urmări prin patru generații.

Ea avu doi fii: *Neculai* și *Ion,* și două fiice: *Maria,* stearpă, și *Anița,* soția unui *Botianul.*

Ion a avut pe *Toader,* iar acesta *o fiică,* cu nume necunoscut, căsătorită cu *N. Aslan,* Medelnicer, și pe alta, *Ecaterina,* soția Stolnicului *I. Bantăș.*

Dintre copiii lui *Bantăș,* Dumitrachi, Toader, o fiică cu numele nearătat și *Zoe,* aceasta a fost a doua soție a lui Scarlat (Carol) Hartingh[5].

Anița *Botianul* a avut pe Radul, Postelnic, iar acesta trei fiice (Clucereasa Ioniță Gane, Postelniceasa Gr. Hermeziu și Pităreasa C. Pătrașcu), și un fiu — *Vasile,* Stolnic, ai cărui copii au fost: Postelniceasa Dumitrașco Statachi, colejschii sovietnic Ioan și Aga Neculai[6].

---

[1] V. n-le precedente, pp. 48 și 371 și urm. La p. 372, rîndul 4 din sus, este a se ceti *„altă* clasă", în loc de „această clasă"; la p. 373, rîndul 1 de sus: *„suggestivă",* în loc de „negativă"; la p. 376, rîndul 4 din sus: *„Gheorghe",* în loc de „Grigorie" și la rîndul 12 din jos *„combinație",* în loc de „continuație".

[2] Urechiă, *Miron Costin,* II, p. 534 și Iorga, *Stud. și Doc.,* VI, p. 277.

[3] P. 376.

[4] Ilie Zmăcilă pare să nu fi avut urmași. Nu-i găsim nici pe o altă spiță, la Acad. Rom.

[5] El era fiul lui *Johann Festus Hartingh* (1768-1831), *guvernatorul militar al Basarabiei* (1813-1817), și al *Elencăi I. S. Sturdza Voevod,* divorțată de *Gr. Al. Ghica,* viitorul Domn al Moldovei. Familia H. era originară din *Amsterdam,* avînd ca strămoș pe Marcus H. c. 1660. Fiul acestuia Martin era amiral al flotei olandese, iar nepotul de fiu, Neculai, guvernator în Iava (com. de regretatul *Paul Gore).*

[6] Familia Botianul (Boteanul) era după Sion, *Arhondologia Mold.,* de origine din Țara-Românească. Sufixul și numele de botez ca Radu și Șerban (la Sion) par a confirma afirmația.

www.dacoromanica.ro

Pităreasa *C. Pătrașcu* a avut o fiică, măritată cu Aga *I. Carp*, tatăl fraților *Neculai Carp*, Spătar, și *Petre Carp*, Spătar. Acesta era tatăl omului politic *P. P. Carp*, descendent deci din Miron Costin și din nevasta acestuia Ileana I. Movilă Voevod.

Miron Costin a mai avut, însă, încă o fiică, *Anița Vorniceasa*, ai căreia urmași nu sînt cunoscuți și se pare că nici n'a avut, de oare ce în 1742 Constantin N. Mavrocordat Voevod întăreşte lui *Ioan Başotă (=Zosin)* biv Postelnic părți din Terleşti și Măleşti pe Prut, jud. Iași, *„care au fost a mătușei sale Aniței Vornicesei, fata răposatului Miron Costin vel Logofăt"* [1].

Dacă ar fi avut copii, trecerea moșiilor la nepotul ei de soră ar fi puțin explicabilă.

V. Ciogoleștii.

Despre o altă familie istorică, cea a *Ciogoleștilor*, autorul spițelor ni dă date deosebit de importante. Regretatul V. Pârvan s'a ocupat în mod amănunțit de trecutul acestei familii [2], scutindu-ne de cercetări inutile. Comparînd spița regretatului Pârvan cu cea de față, constatăm o vădită nepotrivire. După cea d'intăiu, Spătarul *Petrașco Ciogolea*, al cărui tragic sfîrșit în 1653 ni-l transmite letopisețul lui Miron Costin, a avut pe Lupașco, Mărguța și Constantin, pe cînd după a doua pe *Ionașco Postelnic* și *Măricuța*, căsătorită *Pilat*, mama lui *Șt. Pilat Vornic de Poartă* [3]. *Ionașco* are pe *Sanda*, căsătorită cu Stolnicul *Contăș* [4], pe *Ileana* soția Pitarului Nichita și pe *Ioan, pîrcălab*, căsătorit cu o Marie.

Contăș are mai mulți copii, „numiți *Totoescul*", evident după *moșia Totoești*. Familia există și în Bucovina, recunoscută ca nobilă în 1793. Nichita are de asemenea cîțiva copii.

Pîrcălabul *Ion Ciogolea* are pe *Ștefan*, cunoscutul *Vornic de Poartă* de la sfîrșitul sec. al XVIII-lea, *sterp*, și pe Anghe-

[1] *Creșt. Col. Acad., Rom.*, 1909, p. 193.

[1] *Convorbiri Literare*, XXXVIII.

[2] Prea cunoscutul boier din sec. al XVII-lea a murit la Țarigrad. El luase, pe cînd era goștinar de oi la Ținutul Sucevii, mănăstirii Sucevița un *„scump odor ce se chiamă aripidă, ce au fost dăruit mănăstirii de un sfînt părinte anume Gheorghie Moghilă, Arhiepiscopul și Mitropolitul Sucevii"* (*Creșt. Col. Acad. Rom.*, 1909, p. 194),

[3] Un Stol. Contăș, 1676, v. Ghibănescu, *Sur. și Izv.*, V, pp. 31-3.

www.dacoromanica.ro

luşa, soţia lui *Sandul Hîjdău*, a cărora fiică *Ilinca* era soţia lui *Şt. Stîrcea* şi mama fraţilor *Gheorghie* şi *Petraşco* şi a *Bălaşei Calmuţchi*.

Arătările spiţei fiind în cea mai mare parte în conformitate cu cercetările noastre documentare[1], n'avem motiv să ne îndoim de autenticitatea lor, şi spiţa regretatului Pârvan ar fi deci de complectat în ce priveşte această descendenţă a lui Petraşco Ciogolea. Reiese din ea că *ultimul Ciogolea* a fost *Ştefan Vornicul de Poartă*. Însă nici spiţa aceasta nu este complectă, întru cît ştim că Ştefan a avut *„cinci fraţi, dintre cari unul Stolnic"*[2], şi Ciogoleştii mai apar în secolul al XIX-lea[3]. Oricum, ea este interesantă întru cît ni dă filiaţiunea între Petraşco Ciogolea şi Vornicul Ştefan, *strănepotul* lui.

VI. Descendenţa prin femei a Marelui Logofăt Ionaşco Gheanghea.

Dintre marii boieri ai secolului al XVII-lea se distinse prin o situaţie politică predominantă de deosebit de lungă durată Marele Logofăt *Ionaşco Gheanghia, Gheanghea* san *Ghenghea*, întăiul sfetnic al mai multor Domni, din 1612 până în 1634[4], cu o mică întrerupere, cînd nu era decît al doilea sfetnic, Vel Vornic al Ţerii-de-Jos (1626-1630) în Domnia lui Miron Barnovschi, de şi rudă cu el[5], şi a lui Alexandru Coconul, şi descendenţa acestui boier de neam vechiu ni arată o spiţă, în parte greşită.

I se dau doi fii: *Ionaşco* şi *Grigorie*[6], *sterpi*, şi două fiice, una căsătorită cu *I. Ciolpan*, alta cu *Şt. Prăjăscul*, *„Vornic şi în urmă Stolnic"*. Este exact că a fost un Stolnic[7], însă nu

[1] 1722, Aug. 10, Mihai Racoviţă Vv. către Neculai, ginere lui *I. Ciogolea pîrcălab*, pentru moşiile Blîndeştii şi Lieştii, jud. Iaşi *(Arhiva Stat. Bucureşti*, doc. fam. Stîrcea, acum la Moscova). 1793, Martie 6. Jalba *Ilincăi* din Bucovina *(Stîrcea)* pentru părţi din Blîndeşti şi Hărmăneşti, cîte $^1/_2$ sat, date de zestre de la maica ei *Angheluşa Hăjdău (ibid.)*. 1790, Martie 7. Perilipsis ce au arătat Vornicul Şt. C. pe sat Gliţeni din Ţinut Iaşi, 7142 (1634), Febr. 12, danie de la Miron Movilă Vv., pentru Pătraşco C., 3-ti Log., şi frate-său Miron C. *(Acad. Rom.*, doc. I, 110).

[2] Pârvan, *o. c.*, p. 53. — Cf. Iorga, *Doc. Bistriţei*, II, pref., p. 22.

[3] *Ibid.*

[4] Ghibănescu, *„Divanurile"*, în *Arhiva* din Iaşi, 1915.

[5] I. Tanoviceanu, *ibid.*, 1892, p. 329.

[6] Documentaţi ca fraţi, 7129 (vezi *Colecţiile Acad. Rom.*, 1909, p. 125).

[7] *Spiţa Prăjăscul*, compusă de Tanoviceanu.

www.dacoromanica.ro

el, ci *Lupul* Prăjescul, Vel Clucer, era căsătorit, c. 1660, cu *Safta* fiica lui Gheanghea Vel Logofăt. Ea să fi fost nepoata lui Lupul Stroici Vel Logofăt [1]. De şi după spiţa de faţă descendenţa lui Ghenghea s'ar fi stins în linie bărbătească, totuşi în 1788 pretind într'o mărturie oficială mai mulţi boierinaşi şi mazili din Bucovina că mazilii fraţii *Ghenghe din Voloca* (lîngă Văşcăuţi pe Ceremuş) *„să trag din Ghenghe Logofăt Mare, care în multe scrisori vechi este însemnat"*. Sînt şi recunoscuţi ca nobili de către Consiliul Statelor din Lemberg [2].

Descendenţa prin familia Prăjăscul nu corespunde nici cu spiţa familiei, nici cu documentele.

Ce priveşte însă cea prin familia *Ciolpan*, ea pare să fie de la *I. I. Ciolpan* încoace exact însemnată. Acesta însă n'a fost — dacă n'avea un omonim — *ginerele* lui Ghenghea, ci *nepotul lui de fiică, Antimia* [3]. Ginerele era evident *Grigorie* Ciolpan fost Hatman, tatăl lui Ion [4].

I. I. Ciolpan, dintr'un neam vechiu şi însemnat [5], avu, pe lîngă o fiică Maria, soţia Jicnicerului Irimia, şi un fiu *Vasile*, al căruia fiu, *Gavril*, n'avu decît două fete, una soţia lui *T. Buhăescul*, Clucer, alta a lui Vărlan *Bontăş* şi a căruia fiică *Paraschiva* era căsătorită cu *Stolnicul Ştefan „sin Panaite Uşierul"*. Cunoscătorii istoriei Moldovei vor recunoaşte imediat în acest *Panaite Uşierul* pe vestitul *Panaiotachi Morona Uşierul* [6], apoi Mare Postelnic, care a avut un rol politic considerabil între 1674 şi 1708, ca sfetnic deosebit de priceput [7] al lui D. Cantacuzino, C. Duca şi Antioh Cantemir şi ca mijlocitor al Dom-

[1] *Ibid.* V. şi Ghibănescu, *Sur.* şi *Izv.*, X, p. 183; „nepoţii Ghianghii Logofătul, Prăjeştii".

[2] Arh. delegaţiunii ţerii, Cernăuţi.

[3] 1636, Iulie 14. *„Ion Ciolpan, feciorul Antemiei, nepotul lui Gheanghea Logofătul (Creşterea col. Acad. Rom.*, 1908, p. 65).

[4] 1635, Oct. 11. „Zapisul lui *Ion Ciolpan, feciorul lui Grigorie Ciolpan ce au fost Hatman*", prin care vinde *Lupului Prăjescul Clucerul* o vie la Cotnari" *(ibid.*, 1911, p. 121).

[5] Un Trifan Ciolpan era delegatul boierimii pe lîngă Sultanul Soliman, cînd acesta fu la Suceava în 1538. *(Let.*, I, p. 197).

[6] *Ibid.*, II, pp. 209, 251, 256, 281, 285, 288; III, pp. 32, 34, şi a. l.

[7] „Om ales la trebile ţării pre atunce" (M. Costin, în *Let.*, I, p. 69). — Poate că acest *Panaioti* este autorul scrisorii din 27 Febr. 1673 către residentul olandes din Constantinopol, prin care-i recomandă ca tălmaciu pe *„il signore dr. Mavrocordato"* (Iorga, *Studii şi doc.*, XXIII, p. 239).

www.dacoromanica.ro

niei lui Mihai Racoviţă, care totuşi l-a ucis în Domnia a doua. De numele lui şi al unui Agă turc, căruia îi era tălmaciu, este legată trista amintire a dărîmării cetăţilor Suceava, Neamţ şi Hotin în Domnia întâia a lui D. Cantacuzino.

El era căsătorit cu Ecaterina, fiica Marelui Stolnic Iordachi Cantacuzino şi a Ilenei Apostol Catargiu [1] şi a avut în 1706 cel puţin doi fii [2], pe Ştefan cel menţionat şi pe *Velişco* [3].

Ştefan avu un fiu, *Gavril*, numit aşa după unchiul lui Gavril Ciolpan, *„numit şi Caracaş"*, iar acesta pe Ioniţă *Caracaş*, sterp, pe Lupul *Caracaş*, sterp, pe Bălaşa, soţia Pitarului *N. Kogălniceanu*, şi pe Medelnicerul *Gavril Caracaş*. Cu fiul acestuia *Manolachi*, Postelnic, se stinge ramura aceasta a descendenţei în linie masculină a lui *Panaiotachi Morona*. Surorile lui Manolachi erau căsătorite: una, Catrina cu *T. Singiorz*, alta, Frosica, cu *Hagi-Manole Balica* Jicnicer, tatăl lui *Alecu Balica*, din mijlocul secolului trecut, probabil editorul scrierilor lui Al. Beldiman.

VII. Urmaşii Vornicului Ioan Moţoc, † 1564.

Un crîmpeiu de spiţă ce ocupă şi de renumitul neam *Moţoc*, începînd cu *Gheorghe Vornic de gloată*. Acesta ştim că era fiul lui *Toader*, nepot de fiu al faimosului Mare Vornic al lui Ştefan Tomşa I, *Ioan*, decapitat cu stăpînul său la Liov în 1564, şi strănepot al *uricarului Gheorghe Moţoc* [4]. Spiţa de faţă complectează deci filiaţiunea în linie descendentă şi pare că se basează pe informaţiuni sigure.

Lui Gheorghe i se dau doi fii: *Toader* (numit aşa după bunic, cum era obiceiul) şi sus-menţionatul *Ilie* Vel Medelnicer şi o fiică, *«fimeia Manescului»*. Toader are pe *Gavril* şi *Sandul*, iar Ilie pe *Gheorghe*, *Grigore* şi o fiică (Bălaşa), soţia sus-menţionatului *Gavril Ciolpan*. Mănescul are pe Vasile şi Ioan, iar Gheorghe Moţoc pe o fiică, soţia lui Dănilă Giurgiuvanul.

Spiţa se poate complecta în modul următor: Gheorghe Moţoc, Vornicul de gloată, a avut şi un fiu *Coste*, Spătar [5], iar Ilie încă

[1] Filitti, *Arh. Gh. Gr. Cantacuzino*, p. 278.
[2] Iorga, *Studii şi Doc.*, V, p. 407.
[3] Idem, *o. c.*, VII, p. 203.
[4] Hasdeu, *Arh. Ist.*, I², p. 20.
[5] *Uricariul*, X, p. 168.

www.dacoromanica.ro

doi fii: *Toader*, ginerele lui N. Murguleț al doilea Logofăt[1], cel emigrat cu Ilie în Polonia, și *Neculai*.

Grigore avu doi fii: *Negoiță* și *Sandul*, dintre cari Negoiță are pe *Iacob* și *Ioan*[2]. În 1789 un Ioniță Moțoc din Culeuți, în Bucovina, fu recunoscut ca nobil. Apoi un frate *Mihail* în Moldova[3], unde mai erau boieri Moțoc la începutul și mijlocul secolului trecut[4]. Sînt și răzeși în județul Neamțului și aiurea.

Încuscririle Moțoceștilor cu familiile Mănescul și Giurgiuvan, din Bucovina, sînt cunoscute. Pe soția lui Dănilă (în mirenie Dimitrie) Giurgiuvan o chiema *Maria*, iar mama ei, Safta, era fiica lui Dumitrașcu Boul al doilea Logofăt și al Ilenei Drăguțescul[5].

* * *

Am putea să continuăm, criticînd și complectînd alte spițe de neam, de mai puțină importanță, dar nu acesta este scopul nostru, ci de a atrage atențiunea acelora cari vor vedea spițele asupra faptului că luminile alternează cu umbrele, adevărul cu informația greșită, nu însă cu invenția, spre onoarea autorului basarabean conștiincios, care nu înseamnă ceia ce nu cunoaște, precum ne-am încredințat văzînd atîtea nume de botez neînsemnate. Pentru timpul cronicei plastografiate a lui Huru și documentelor false ale Sioneștilor, publicate cu o prudentă reservă în notă de către Hasdeu în *Arhiva Istorică*, de și erau legalisate, corectitudinea genealogului *pro domo* C. Tufescu este remarcabilă, iar dragostea închinată muncii materialmente desinteresate merită o mențiune onorabilă.

Un document slavo-romîn.

1609 (7117), Ianuar 12, Tîrgoviște.

Radu Șerban Voevod întărește, prin poruncă domnească, cărțile cumpărătoare de ocine ale lui Popa Stanciul și fratele său Vintilă din Costești de Vîlcea:

† Мїлостїею божїю їѡ Радꙋл воєвода и господинъ вьсеѧ земле Ѳиґрѡвлахїйскоѧ вънꙋкъ покоєнаґ їѡ Ыкьрак воєвод, дабаті

[1] Zah. Voronca, *Mihalcea*, p. 20.
[2] *Acad. Rom.*, doc. XCVII, N-le 16 și 150.
[3] Arh. Delegațiunii Țerii, Cernăuți.
[4] Sion, *Arhondologia Moldovei*.
[5] *Documentele* în proprietatea noastră. — D. Boul era fiul lui Ștefan Boul, menționat mai sus.

www.dacoromanica.ro

господства ми сїю повелѣнїе господства ми попеи Станчул сни поп Думитрѫ и братїе ви[н]тил wт костеци и съ с[и]н[о]ве ему елецеж богъ даст, шкож да мѫ ест wченѫ ѕ костеци але дела за wчин станов и wт на фрънкул и wт крьчюн и wт думитру и wт на бучил и на нестор, на вл[ь]кул вьсаχ варе елеко сеχть ест изврат wт полюл и wт щум, wт водѣ, wт гwрь нѣтеда wт прьвьсом χотаром и wт плѣїю wт ѕ костеци за аѱ ас[при] гот[ови]. И пак куп[и] попа Станчу и братїе ви[н]тил wчену ѫ костеци wт над Карбул г мести за ас[при] т го[то]в[и]. И пак купи попа Станчул и винтил трен фьлчи ла в[а]лѣ Ньспулун за ѱ ас[при] wт на wпрѣ. И пак куп попа станчул и ви[н]тил к мести wт мьгурь ла вѣле (sic) χумелор за ри ас[при] wт на вьлкул дѣкон. И пак куп попа Станчул и ви[н]тил д фьлчи wт глъвочул [wт] калѣ гърден за фл ас[при] готовн wт нѣкшу и радуслав трен фьлче wт ферце. И пак куп Попа станчул и ви[н]тил а место wт на бучил[ь] за ра ас[при]. И пак куп попа. станчул и ви[н]тил г мести супть мьгур[и]ле на нестор за χк ас[при]. И пак куп попа станчул и ви[н]тил к мести на думитру wт зьтон за сл ас[при]. И пак куп попа станчул и ви[н]тил е фьлче wт злам[е]не wт на данок за ѱо ас[при]. И пак куп поп станчул и ви[н]тил а место ѫ бучемїти wт на стоика за п ас[при]. И пак куп попа станчул и ви[н]тил к мести wт съльѣще wт на бучел за см ас[при]. И пак куп поп станчул и ви[н]тил а место wт мльчью wт на Єван за кравь. И пак куп поп станч и ви[н]тил а место wт на марину wт зеподїе за ро ас[при]. И пак куп поп станчул и ви[н]тил фьлчи к wт фир[и]ри wт на барбул за ул ас[при]. И пак куп поп С[танчу]л[1] и ви[н]тил а место wт съльѣще wт на костѣ за с ас[при]. И пак куп поп станчул и ви[н]тил к мести wт лазур[и] wт на соман за тм ас[при].

Продаоχ сїе людїе еж вешрьχ сї wчене за неχном добро колѣ и и съезнанїе късьм мегїашом wт ѫ крьст место, wт полю, wт шум wт водѣ и wт гору и wт плаю. Сего радї дадоχ и господство ми попи станчул и винтил ѫ костеци, шкож да м[ѕ] ест wчину за дѣдин вѣ wхаб съ веж внуком, прѣвнучѣтом ни wт когожи непоколѣбим по wризмо господства ми.

[1] Loc rupt în original.

www.dacoromanica.ro

Сеж ѕко сведѣтеле потакеχом господѣтка ми жупан радул слуџ. кузескул, жупан черника вел двор., жупан лупул вел. лџгофет, жупан ника вел кистер, жупан мркзе вел спатар, жупан кѣркан [ве]л[1] стол., жупан глигорїе вел комис, жупан станчул вел пеχ., жупан лека вел постелник, жупан лупул вел лџгџфет. И аз нѣгое нкписаχ џ трѫговище, міца ген[арїе] кі дні, кѫ лѣт зрзї. †

(În monogram :)

† Iw радул воєводе (L. P.) млостїею бжїею господинь.

(Traducerea :)

† Din mila lui Dumnezeu Io Radul Voevod şi Domn a toată Ţara-Românească, nepot răposatului Io Basarab Voevod, dă Domnia Mea această poruncă a Domnii Mele *popei Stanciul*, fiul popei Dumitrie, şi fratelui Vintilă din Costeşti şi copiilor lui cîţi Dumnezeu îi va da, ca să-i fie ocină la Costeşti, însă: din Deal drept ocina lui Stan şi de la Frîncul şi de la Crăciun şi de la Dumitru şi de la Bucilă şi de la Nestor, de la Vîlcul cu toate care se află acolo, cît se va alege din cîmpie şi din pădure, din apă, din muntele Neateda, cu toate hotarele din plaiul din Costeşti, pe 1.700 aspri gata. Şi iar a cumpărat popa Stanciul şi fratele Vintilă ocină în Costeşti de la Barbul 3 locuri cu aspri 300 gata. Şi iar a cumpărat Popa Stanciul şi Vintilă trei fălci la Valea Năsipului drept 700 aspri, de la Oprea. Şi iar a cumpărat Popa Stanciul şi Vintilă 2 locuri în Măgură *la Valea Humelor* cu 150 aspri de la Diaconul Vîlcu. Şi iar a cumpărat Popa Stanciul şi Vintilă 4 fălci în Glăvoţul (de la) Valea Gărdei drept 530 aspri gata, de la Neacşu şi Raduslav trei fălci din Feregi. Şi iar a cumpărat Popa Stanciul şi Vintilă un loc de la Bucilă cu 130 aspri. Şi iar a cumpărat Popa Stanciul şi Vintilă 3 locuri *supt Măgurile* de la Nestor pentru 620 aspri. Şi iar a cumpărat popa Stanciul şi Vintilă 2 locuri de la Dumitru din Zăton cu 230 aspri. Şi iar a cumpărat Popa Stanciul şi Vintilă 5 fălci în Zlamene de la Dan cu 770 aspri. Şi iar a cumpărat Popa Stanciul şi Vintilă un loc în Buciumete de la Stoica, drept 80 aspri. Şi iar a cumpărat Popa Stanciul şi Vintilă două locuri în Săleaşte de la Bucilă drept 240 aspri. Şi iar a cumpărat Popa Stanciul şi Vintilă un loc în Mlăciiu de la Ioan drept o vacă. Şi iar a cumpărat Popa Stanciul şi Vintilă 1 loc de la Marin din zăpodie cu 170 aspri. Şi iar a cumpărat Popa Stanciul şi Vintilă fălci 2 în Feregi de la Barbul cu 430 aspri. Şi iar a cumpărat Popa Stanciul

[1] Loc rupt în original.

www.dacoromanica.ro

şi Vintilă un loc în Săleaşte de la Costea cu 200 aspri. Şi iar a cumpărat Popa Stanciul şi Vintilă două locuri în Lazuri de la Coman drept 340 aspri. Au vîndut aceşti oameni mai sus zişi aceste ocine ale lor de bună voie şi cu ştirea megiaşilor din jurul locului, din luncă, din pădure, din apă, din pădure şi din plaiu.

Aşa dar a dat şi Domnia Mea Popii Stanciului şi lui Vintilă din Costeşti, ca să li fie ocină din bătrîni, de ohabă, copiilor sau nepoţilor, strănepoţilor. de către nimeni neschimbată, după porunca Domnii Mele.

Iată adecă martori au pus Domnia Mea: jupan Radu Clucer Buzescul, jupan Cernica Mare Vornic, jupan Lupul Mare Logofăt, jupan Nica Mare Vistier, jupan Mîrzea Spătar, jupan Bărcan Mare Stolnic, jupan Gligorie Mare Comis, jupan Stanciul Mare Păharnic, jupan Leca Mare Postelnic, jupan Lupul Mare Logofăt. Şi eu Neagoe scris-am în Tîrgovişte, luna Ianuarie în 12 zile, în anul 7117 [1609].

† Io Radu Voevod (L. P.), din mila lui Dumnezeu Domn.

Hîrtie dublă fără marcă. Cerneală roşă şi neagră. Peste monograma diacului în roş e semnătura proprie a Domnului cu cerneală neagră.

Pecete aplicată. Hîrtia pusă de-asupra peceţii e cusută cu liniţă. Se poate ceti: IW ΡΑΔSΛ ROER..., restul şters. În mijloc silueta celor două personagii obişnuite.

Sînt identificabile şi poartă azi acelaşi nume: Deal, Valea Nisipului, Măgură, Glăvociu, Feregi, azi sat aparţinînd com. Costeşti, Zăton, Zlamone, Mlăciu, azi sat la N. de Feregi, Siliste, Lazuri. Muntele Neteda se află la N. de muntele Arnota, pe apa Bistriţei.

Actul în posesia mea. **Aurelian Sacerdoţeanu.**

Cărţi nouă de istorie universală.

Cercetarea îndelungată a documentelor istorice şi mulţimea de monografii privitoare la anumite instituţii sau anumite popoare au dat naştere în zilele noastre la lucrări care ni înfăţişează un tablou general al evoluţiei omenirii.

Dar tocmai aceste lucrări de sinţesă care vor să privească istoria universală dintr'un singur punct de vedere, nu izbutesc. Colecţiile H. Berr şi L. Halphen, Ph. Sagnac nu presintă o unitate prin faptul că fiecare autor care tratează o epocă sau o anumită instituţie a unui anumit popor priveşte istoria din punctul său de vedere, aşa că unitatea lipseşte.

Cu totul altfel se presintă însă lucrarea de sintesă a d-lui N. Iorga, *„Essai de synthèse de l'histoire de l'humanité"*. Cele

www.dacoromanica.ro

două volume de la început [1], *Histoire ancienne* şi *Histoire du Moyen-Âge*, presintă o unitate desăvîrşită. Şi faptul e lesne de înţeles: întreaga istorie e scrisă de acelaşi învăţat, care priveşte evoluţia umanităţii în general, dintr'o singură privire. Cetind cele două volume ale d-lui N. Iorga, avem impresia că privim evoluţia omenirii ca şi cum ne-am uita la fotografia unei regiuni luată «à vol d'oiseau».

Ca şi în ştiinţile naturale, teoria catastrofală trebuie să dispară din studiul istoriei. Naturaliştii au renunţat de mult la explicarea erelor geologice prin acele cataclisme care ar schimba brusc scoarţa pămîntului. Evoluţia naturii e înceată — natura non facit saltus — iar schimbările scoarţei pămînteşti se petrec în mod lent, supt ochii noştri, cari de cele mai multe ori de abia le pot percepe. Acelaşi lucru se petrece şi cu evenimentele istorice. Privite de la distanţă, schimbările în istorie ni se par asămănătoare cu acele cataclisme închipuite din geologie. Şi aşa apar ele într'adevăr pentru aceia care se desinteresează de valoarea izvoarelor. Dar ce fel de izvoare? Tratatele de pace? Tratatele de alianţă? Nu. Ele ne pot minţi, ele ni pot ascunde adesea ori realitatea, dîndu-ni o imagine cu totul falsă a veacurilor trecute.

Scrierile particularilor, scrisorile, memoriile, impresiile personale, iată izvoarele care ne vor face să respirăm atmosfera veacurilor trecute.

Lucrarea d-lui N. Iorga aduce în această privinţă schimbări radicale în studiul istoriei. Cataclismele dispar, iar omenirea ni apare în evoluţia ei lentă şi firească.

Istoria datează de la apariţia primelor unelte. Există o civilisaţie încă din vremea cea mai depărtată a trecutului omenirii. «De îndată ce găsim o artă omenească care, singură, presupune o ridicare a mijloacelor sufleteşti, o întreagă organisare a ceia ce formează mediul material, de îndată ce apare coexistenţa paşnică a fiinţelor omeneşti dispunînd de tot ceia ce trebuie ca să se apere şi să se ajute între ele, avem a face cu istoria».

În Sumer, Accad şi valea Nilului «viaţa locală domină în epoca arhaică şi fiecare grup isolat e stăpînit, condus de zeul creator şi suveran».

[1] În nl. viitor despre celelalte două.

www.dacoromanica.ro

Imperiile orientale se alcătuiesc. Marii regi din valea Nilului şi din Mesopotamia «se ridică la aspiraţiuni de imperialism. Marea tragedie a războaielor pentru dominaţiunea universală, fiecare naţiune luptînd în numele zeilor săi şi supt conducerea regilor săi de esenţă divină, a început».

Rasa «mijlocie», adoratoare a Cybelei, Arienii, etc., defilează înaintea ochilor noştri. Pe coastele şi în insulele Mării Egee se alcătuieşte poporul elin din «fusiunea a trei rasse: una neariană, vădită de o parte a nomenclaturii geografice, alta proto-elenică dedată de la început navigaţiunii şi în sfîrşit din organisatorii politici veniţi de la Nord.»

«Pur omenească, civilisaţia care creiază această naţiune — căci pentru întîia oară civilisaţia luată de pretutindeni creiază o naţiune — nu atîrnă strîns şi exclusiv de niciun element material. Dar, în acelaşi timp, oriunde ar fi, ea întreţine simţul unităţii naţiunii. Eşti Elen în clipa cînd curentele de influenţă vor fi sfîrşit de a se întîlni, de a se transforma reciproc, de a se contopi într'o nouă formulă în care, prin zeii umanisaţi, aproape fără altă atribuţiune decît frumuseţa lor, totul pleacă de la om pentru ca să revie la om. La omul însuşi, creator al zeilor săi şi transformatorul lor perpetuu prin poesia fabulelor şi prin aceia a artei care-i îmbracă de realitate visibilă.»

«Pe la sfîrşitul veacului al V-lea lumea mediterană supt forma elenică era alcătuită.» Civilisaţia asiatică a Perşilor şi acea «Putere maritimă care putea să servească interesele comerciale ale regelui regilor, adecă lumea punică şi cetatea care izbutise să o domine, Cartaginea» aveau să fie duşmanii elenismului. Victoriile Grecilor au avut însă drept resultat înflorirea frumoasei civilisaţii ateniene.

De şi învinşi, Perşii nu vor rămînea incapabili de orice acţiune politică şi, în luptele care vor continua între cetăţile greceşti, ei vor interveni adese ori. Pacea lui Antalkidas e «sfîrşitul elenismului politic». Filip al Macedoniei iea conducerea războiului de răsbunare împotriva Perşilor. Fiul său Alexandru îi desăvîrşeşte opera. «Ceia ce a rămas unitar din epopeia lui Alexandru a fost contactul între civilisaţiile isolate şi, în primul rînd, după acela dintre elenism şi Persia, contactul dintre civilisaţia Occidentului, unit supt sceptrul Macedoneanului, şi acea formă

www.dacoromanica.ro

cu totul particulară a organisaţiei umane, a concepţiilor religioase, sociale şi politice, care era India.»

Celţii şi Romanii încep însă acum să joace un rol de samă în basinul Mării Mediterane. Satul primitiv de pe malurile Tibrului, stăpînit mult timp de Etrusci, căpătase caracterul urban.

Toate popoarele de pe ţermul Mării Mediterane aspiră să creeze un imperiu mediteranian. Roma, care la începutul războaielor cu Cartagenea nici nu se putea gîndi la o politică imperialistă, ajunge, după înfrîngerea coaliţiunilor mediterane alcătuite de Hannibal, unul din «imitatorii» lui Alexandru-cel-Mare, să aibă o «influenţă fără margeni asupra a tot ce se petrecea în lumea întreagă», de şi era încă departe de a fi consolidată din punct de vedere social şi politic. «Ea era însă o instanţă de apel a cării formulă executorie nu era niciodată fără efect : aceasta era principala ei misiune.»

Războaiele externe, luptele interne duc la concentrarea puterii republicii în mîna unui singur om. Sistemul politic al lui Cesar e următorul: «dictatura fără titlu regal, monarhia *imperatorului* fără termin, ajuns la moarte un zeu, Καῖσαρ ὁ θεὸς devenind de acum înainte formuia oficială în Orient pentru învingătorul de la Pharsale».

Istoria începuturilor creştinismului e pe larg expusă în «Histoire ancienne». Ni dăm sama cum Creştinismul ajunge treptat-treptat să se substituie imperiului.

Cuceririle lui Alexandru puseseră în contact lumea mediterană cu India budistă. «Fraternitatea se desprindea din toate învăţăturile lui Buda.» Concepţiile acestuia au ajuns în Palestina, locul de origine a creştinismului.

Cu vremea se ajunge la împăcarea dintre Biserica lui Hristos şi Imperiul lui Cesar, «două forme mondiale opuse». «Constantin, dîndu-şi samă că unitatea nu poate fi menţinută cu ajutorul vechilor instituţii definitiv usate, căutase în creştinism un principiu moral şi găsise în el o organisaţie.» «Capitala noului imperiu pacificat nu mai putea fi Roma. Inaugurator al unei nouă ere, orientate şi mai mult spre monarhia asiatică, Constantin avea să fie întemeietorul centrului acelui «orbis christianus» al său.» «Imperiul creştin prin Biserică» începea.

S'a spus mult timp că Imperiul roman s'a prăbuşit la venirea barbarilor şi că din ruinele lui au răsărit popoarele nouă. Această

www.dacoromanica.ro

teorie e cu totul înlăturată în lucrarea d-lui N. Iorga, Imperiul roman continuă să trăiască în mintea popoarelor din evul mediu. El trăieşte, căci nici barbarii nu i-au proclamat desfiinţarea, ci l-au recunoscut. Biserica însăşi continuă tradiţia Împărăţiei romane. Ea nu e numai «un organism religios», ci şi «ultima formă a unei transmisiuni istorice milenare în stare să domine» sau «să distrugă, întemeiată pe sentimentul popular, orice improvisaţie trecătoare a barbarilor».

«În faţa *barbaricului*, spiritul roman, conştiinţa romană supravieţuiau dominaţiunii reale şi permanente a Împărăţiei romane». Acum încep să iea fiinţă în fiecare provincie romană tot atîtea «Romanii» care «produc individualităţi».

Cînd Iustinian a reluat din mînile barbarilor provinciile unde aceştia se stabiliseră, n'a avut gîndul să refacă vechea Împărăţie romană. «Imperiul nu revenia, el fusese în totdeauna în acele provincii a căror posesiune directă o relua acum. Barbarii nu fuseseră, după cum spune Firmius într'una din cuvîntările sale, decît «un complement», «o parte din imperiu». «Iustinian a crezut că se poate lipsi de ei şi în clipa aceia a socotit ţinta atinsă.»

Reluarea posesiunii directe de către Iustinian a adus însă nemulţămiri printre provinciali. «Populaţia pe care Teodoric o adormise prin serbări strălucite care continuau pe acelea ale vechilor împăraţi, ajunsese să urască pe Greci, să se arăte mai prietenă Goţilor decît Grecilor.» «Din ce în ce ea se simţia singură romană, aspirînd să-şi aibă «Romania» sa.»

Oposiţia vieţii populare romane şi barbare împotriva împăraţilor „bizantini" se datoreşte vechilor rase autohtone. „În Siria Italia, Galia şi Spania, ceia ce s'a întîmplat revoluţionar şi creator se datoreşte întăiu de toate vechilor rase, creaţiunilor spontane ale vitalităţii lor alături de imperiu şi de la un moment dat împotriva lui".

Niciodată nu i-a trecut în minte cuiva că Imperiul nu există. Exista un imperiu, exista un împărat la Constantinopol. Biserica se suprapusese peste tot întinsul Împărăţiei romane. Noţiunea ei era asociată cu aceia a imperiului. Biserica urmă deci tradiţia romană şi niciodată ea nu ar fi luat hotărîrea să rupă legăturile cu Imperiul. Ceia ce a causat înfiinţarea „imperialismului occidental" a fost „ocasia împăraţilor".

www.dacoromanica.ro

Cînd Apusul a fost amenințat „în tot ce conținea el ca tradiție romană în sensul latin, a fost scăpat prin alianța dintre cei doi represintanți ai acelui spirit cari erau, pe de o parte, Papa, pe de alta, căpetenia Gallilor, «maiordom» de nume, rege de fapt".

Cînd Papa a văzut că Împăratul nu mai e în dreapta credință, că e eretic — era tocmai epoca certurilor dintre iconoclaști și iconolatri —, a socotit să dea lui Carol coroana imperiului, căci el avea acum în mînile sale orașul Roma ; el se intitula în Capitularele sale : «Gratia Dei rex regnique Francorum rector et devotus Sanctae Ecclesiae, defensor atque adiutor in omnibus Apostolicae Sedis». Dar nu numai Papa a avut spontaneitatea de a da coroana lui Carol: întreg poporul a aclamat pe noul Împărat.

De sigur că împărații din Răsărit n'au recunoscut pe Carol ca Împărat, nici nu-și puteau închipui că ar exista altcineva decît dînșii, care să poarte acest titlu. Regele franc era pentru ei un usurpator.

A ni-l închipui însă pe Caroi ca un Împărat al Francilor săi ar fi o mare greșală. «El era Împărat, dar nu pentru țara lui. Acolo, el rămînea rege cum fusese și cum înțelegea să fie, după regulele speciale ale regalității france.» Carol «era împăratul Bisericii lui Hristos, agent el însuși al «servitorului servitorilor lui Hristos», în misiunea de cruciată și în această singură misiune.»

Cultura romană nu dispare în evul mediu. «Tradiția literară a antichității n'a fost niciodată întreruptă.»

Cînd Otto a fost proclamat împărat, n'a avut autoritatea lui Carol-cel-Mare. Regele Franciei nu înțelegea să i se supuie și, dacă acesta era redus la stăpînirea efectivă a centrului său regal, toți vasalii erau în stare să se unească împrejurul lui contra aceluia care stăpînia dincolo de Rin. Cînd, supt Ludovic al VI-lea, Henric ai IV-lea încearcă să atace Parisul, tot poporul frances se strînge instinctiv împrejurul steagului Sfîntului Dionisie. «Regele are deci cu el acel instinct național care proclamă pe Francesi superiori Englesilor.»

Clasele sociale contribuie laolaltă la evoluția omenirii. Și poporul de jos iea parte la desfășurarea faptelor mari. Ar fi o naivitate să mai credem că expedițiile cruciate au fost pornite

www.dacoromanica.ro

de nobili şi numai după impulsul lui Petru Ermitul şi al Papei, prins în lupta cu Împăratul. Popoarele au început încă din anul 1000 pelerinagiul la Locurile Sfinte. Aci trebuie deci să găsim originea cruciatelor. Raul Glaber ni spune că «întâiu porniră oamenii de jos, apoi cei de mijloc şi la urmă şi cei mai mari regi şi conţi şi prinţi...» [1].

Vedem deci ce rol joacă *poporul* în evul mediu. E foarte naivă împărţirea în şapte expediţii a cruciatelor. Dar noi uităm că alte cruciate au fost în tot evul mediu şi în tot basinul mediteran. Cruciate pot fi socotite şi luptele Spanioliilor cu Arabii. Bătăliile de la Zalaca şi de la las Navas de Tolosa sînt şi ele tot lupte ale cruciaţilor. Ideia de cruciată se păstrează până la începutul evului modern. «Proiectele de cruciată nu muriseră în vremea cînd Filip al IV-lea începuse să domnească în Franţa. O întreagă generaţie se formase la amintirea îndemnurilor Picardului Petru Ermitul şi a isprăvilor Lotaringianului Godefroi de Bouillon.» În epoca «războiului de o sută de ani» Jean sans Peur, ducele Burgundiei, porneşte în fruntea cavalerilor francesi nedisciplinaţi, dar plini de avînt războinic, să se alăture la cruciaţii adunaţi din toate părţile spre a da piept cu Turcii la Nicopol. Purtarea cavalerilor francesi a fost aci la fel cu aceia pe care au avut-o la Crécy, Maupertuis şi Azincourt.

Încă de la începutul cruciatelor, regii Franciei au căutat să «contopească feudele în coroană». Atît Franţa, cît şi celelalte ţeri se îndreaptă spre o «concentrare teritorială».

Cavalerii francesi vor da însă dovezi de vitejie nebună şi foarte adese ori zădarnică în Războiul de o sută de ani. Elanul cavaleresc va continua şi în veacurile următoare. E de ajuns să ne gîndim la Francisc I-iu [2].

Din colecţia L. Halphen—Ph. Sagnac — ***Peuples et civilisations, Histoire générale*** — au apărut până acum trei volume, din douăzeci anunţate pe dosul copertei.

„Les premières civilisations", primul volum, al cărui autori sînt dd. G. Fougères, G. Contenau, R. Grousset, P. Jouguet şi J.

[1] *Istoria poporului frances* de N. Iorga, cap. VIII, *Franţa cruciatelor.*

[2] A se vedea în această privinţă capitolul întitulat: Reacţiunea cavalerească, Ofensiva francesă în Italia şi pe Rin, din volumul *Istoria poporului frances* de N. Iorga.

www.dacoromanica.ro

Lcsquier, ni înfăţişează istoria popoarelor orientale şi a Grecilor până la războaiele medice. Autorii ni arată mai întâiu cadrul în care se vor desfăşura acţiunile omenirii din primul volum. Ei studiază apoi cele dintâi regate din valea Nilului şi din Mesopotamia, migraţiunile Indo-Europenilor, imperiile orientale, talasocraţia cretană, civilisaţia din Iran, Grecii. Lucrarea se opreşte în ajunul războaielor medice.

Nu înţelegem însă de ce primul volum e intitulat „Les premières civilisations", cînd se vorbeşte numai de Orient. Civilisaţia paleolitică şi cea neolitică din Europa, cele mai vechi pe care le-a cunoscut omenirea, lipsesc din acest volum. Autorii au urmărit de sigur planul lor: ei studiază istoria pe regiuni. Dacă autorii acestei colecţii ar fi studiat în mod sincronistic întreg basinul mediteranean, ar fi trarat în acelaşi volum civilisaţia elenistică şi republica romană.

Dacă într'adevăr acesta li-a fost scopul, cum reiese cel puţin din cele două volume de istorie antică apărute până acum, nu înţelegem de ce primul volum poartă titlul de «Premières civilisations». N'ar fi fost mai exact titlul de «Premières civilisations de l'Orient et de la Méditerranée orientale»? Acest titlu ar fi fost cel puţin în conformitate cu planul de conducere al autorilor în expunerea istoriei antice.

Cu titlul însă pe care il poartă primul volum, cetitorul care se interesează de primele *civilisaţii* ale Europei apusene şi centrale şi care se aşteaptă să găsească rîndurile care-l interesează, e cu desăvîrşire desamăgit de lipsa lor.

Al doilea volum apărut e întitulat «La conquête romaine». Autorul, d. André Piganiol, ni înfăţişează evoluţia puterii romane de la apariţia cetăţii Roma până la imperiul lui August. El nu se mărgeneşte însă numai la studiul Romei. Întreaga Europă ni apare în evoluţia ei paralelă cu aceia a Italiei. Preistoria şi protoistoria apusului sînt tratate în acest volum, însă pe scurt.

Al treilea volum, întituiat „Les Barbares" şi scris de d. L. Halphen, ni aduce istoria omenirii din veacul al IV-lea până în al X-lea. Această lucrare se presintă bine din punctul de vedere al expunerii istoriei politice. Societatea însă lipseşte cu totul. Poporul e neexistent. Nu e de ajuns să se arate alcătuirea societăţii, trebuie să reiasă rolul jucat de popor în desfăşurarea evenimentelor. Nicăieri în lucrarea d-lui L. Halphen nu reiese

www.dacoromanica.ro

rolul jucat de popor în evul mediu. Rolul Bisericii, spre deosebire de felul cum ni apare în opera d-lui N. Iorga, e cu totul şters. Biserica nu reiese ca acea autoritate care face şi desface totul, în faţa căreia se închină toate căpeteniile barbare.

Autorul expune amănunţit istoria politică a Bizanţului, istoria civilisaţiunii bizantine e însă neexistentă. Cele două pagini consacrate expunerii culturii bizantine sînt cu totul insuficiente într'o lucrare întitulată „Peuples et *civilisations*".

Cînd vor apare lucrările d-lor Roussel şi Albertini, ni vom da mai bine seamă de planul autorilor. După felul cum se presintă cele trei volume apărute pînă acum, colecţia Halphen-Sagnac pare a fi de folos mai mult pentru istoria pragmatică.

Colecţia întitulată „L'évolution de l'humanité" şi condusă de d. Henri Berr se va împărţi în patru serii: antichitatea, evul mediu, epoca modernă şi cea contemporană. Pînă acum au apărut 19 din cele 25 de volume consacrate antichităţii. Primul volum, scris de naturalistul Edm. Perrier, tratează despre evoluţia vieţii pe pămînt pînă la apariţia omului. Jacques de Morgan ni presintă apoi foarte clar evoluţia industriei preistorice, iar al doilea volum, „L'humanité préhistorique", Insistă însă prea mult asupra Orientului şi a influenţei lui asupra ţerilor d'imprejurul basinului mediteran. Civilisaţia bronzului şi aceia a fieruiui în Europa sînt slab redate. Găsim amănunţit descrisă preistoria din Caucas, din Iran, din Mesopotamia şi din Egipt, pe cînd civilisaţia broezului în Apus, epocile la Tène şi Halstatt sînt superficial redate. Nădăjduim că d. Hubert va trata protoistoria Europei în lucrările sale anunţate în această colecţie „Les Celtes" şi „Les Germains". Ne întrebăm însă de ce, în această epocă de sintesă, unde fiecare volum are pretenţia să îmbrăţişeze un spaţiu cît mai întins, să nu ni se dea o lucrare de ansamblu, în care să vedem dintr'o singură privire evoluţia întregii umanităţi preistorice. Ca şi în colecţia Halphen-Sagnac, ne surprinde şi aici neexactitatea titlului.

Volumul III e scris de d. Eugène Pittard. Autorul, după ce ni înfăţişează evoluţia raselor omeneşti preistorice, precum şi caracterele celor actuale, trece la studiul din punct de vedere antropologic al fiecărui ţinut din Europa şi din celelalte continente.

www.dacoromanica.ro

D. Eugène Pittard emite păreri care pot folosi arheologiei pre istorice. (A se vedea în această privinţă etnologia Franciei, a Italiei, a Cretei, a Egiptului, precum şi comparaţia dintre Slavii nordici şi cei sudici, pe care d. Pittard nu-i vede de aceiaş rasă.)

Al patrulea volum, scris de L. Febvre, arată rasa în raport cu mediul: e o întroducere geografică la studiul istoriei. Volumul d-lui J. Vendryès, „Le langage", poate face parte dintr'o colecţie de linguistică. Ne întrebăm ce caută într'o colecţie istorică un volum în care ni se vorbeşte despre originea limbagiului, în care sînt expuse multe chestiuni care interesează mai mult pe linguist şi în care nu găsim nimic despre evoluţia fiecării limbi sau a fiecării grupe de limbi. Cum a procedat d. Pittard în volumul „Les races et l'histoire", unde ni descrie fiecare regiune din Europa din punct de vedere etnologic, putea să procedeze şi d. Vendryès, arătîndu-ni istoria fiecării grupe de limbi.

In Volumul VI, „Des clans aux empires", vedem evoluţia popoarelor de la fasa de clan la cea de imperiu. Prima parte a acestui volum, scrisă de d. Davy, priveşte chestiunea independent, fără nicio aplicaţie la faptele istorice; ea se basează mai mult pe fapte etnografice. În partea a doua, d. Moret încearcă să reconstituiască prin izvoarele scrise ale istoriei, precum şi prin descoperirile arheologice trecerea popoarelor orientale de la fasa de clan adorator al unui totem la cel de imperiu. Egiptul unitar iea naştere din contopirea triburilor indigene într'un singur Stat. Faraonul e întruchiparea divinităţii. D. Moret e partisanul contopirii scurte egiptene, pe cînd J. de Morgan susţine cronologia scurtă. Vedem deci defectul sinteselor colective; nu totdeauna autorii sînt de acord.

În volumele următoare, „Le Nil et la civilisation égyptienne", de Alex. Moret şi „La Mésopotamie, les civilisations babylonienne et assyrienne" de L. Delaporte vedem evoluţia organisării interne a Egiptului şi a Statelor din Mesopotamia, precum şi religia, arta, etc.

Ne miră însă lipsa unui volum privitor la civilisaţiile din Siria.

D. G. Glotz ni dă o frumoasă reconstituire a vieţii egeene în al 9-lea volum al colecţiei H. Berr. Istoria Egeenilor, aşa cum se cunoaşte pînă astăzi, e resumată ia începutul volumului. Se

www.dacoromanica.ro

dă o mare atenţie materialului arheologic, singurul în stare pînă acum să ni reveleze din secretele civilisaţiunii egeene.

D. A. Jardé expune, în volumul întitulat „La formation du peuple grec", istoria politică a Grecilor de la origini pînă la Alexandru. Epoca elenistică e tratată de d. P. Jouguet, în „L'impérialisme macédonien et l'hellénisation de l'Orlent". Autorul consacră cea mai mare parte din volum Egiptului Ptolemeilor. A. de Ridder şi W. Deonna expun, în „l'Art en Grèce", rolul social al artei greceşti, grupările etnice şi cele două curente ionian şi dorian, contopirea celor două curente, tehnica artei greceşti, influenţele streine.

În „La pensée grecque", Léon Robin urmăreşte, studiind primele cosmogonii, şcolile ioniană, eleată, etc., pe Platon şi pe Aristotele, evoluţia cugetării în legătură strînsă cu ştiinţa, arătînd că în filosofia greacă, metafisica, fisică, psihologia, fisiologia şi etica erau strînse într'un mănunehiu şi că fiecare şcoală căuta să dea o explicaţie integrală a lumii sensibile şi a celei transeondentale.

Din seria consacrată istoriei Romanilor a apărut: „l'Italie primitive", în care autorul, d. Léon Homo, expune mai întăiu izvoarele pe care se basează istoria Romei în legătură cu expansiunea puterii Etruscilor şi politica externă a Republicii pînă la sfîrşitul războaielor punice. În volumul întitulat „Les institutions politiques romaines" d. Léon Homo ni înfăţişează organisarea Republicii şi apoi aceia a Imperiului, luptele interne, politica internă. Pentru originile civilisaţiunii romane, pentru religie, artă şi literatură, d. Berr a consacrat un volum scris de d. Albert Grenier şi întitulat: „Le génie romain dans la religion, la pensée et l'art". Autorul studiază influenţele etruscă şi greacă, religia romană, începuturile literaturii la Roma, literatura supt Republică, epoca lui August. Lucrarea însă se opreşte aici, civilisaţia imperială lipseşte. Cu dreptul roman de la originile lui pînă după reformele lui Iustinian se ocupă d. J. Declareuil, în „Rome et l'organisation du droit".

D. V. Chapot expune în „Le monde romain" cuceririle romane şi războaiele republicei de la sfîrşitul căderii Cartaginii pînă la Imperiu, precum şi acelea ale Imperiului pînă în veacul al VI-lea. Autorul consacră cîteva pasagii armatei romane şi finanţelor şi apoi trece la studiul fiecării provincii romane în parte.

www.dacoromanica.ro

Din seria „histoire ancienne, en marge de l'empire romain" din colecția H. Berr a apărut „La Perse antique" a d-lui Clément Huart, în care autorul urmărește civilisația din Iran de la origini pînă la cucerirea arabă.

O lucrare de popularisare e aceia a d-lui Maxime Petit („conseiller-maître à la Cour des Comptes"), „Histoire générale des peuples" (3 volume mari, ilustrate; vol. I, Antichitatea și evul mediu, vol. I, Epoca modernă, vol. III, Epoca contemporană), publicată cu colaborarea mai multor profesori.

Planul după care s'a condus d. M. Petit a fost programul școlar din 1902. Autorul nu ni spune acest lucru, însă aceasta reiese de la sine mai ales în volumul I, în partea consacrată evului mediu și în cel de al doilea. D. Maxime Petit a căutat însă să umple golurile programului din 1902 introducînd în cărțile sale capitole relative la istoria bizantină, scrise de d. Ch. Diehl, precum și la civilisațiile din Indii și din Extremul Orient, scrise de Sylvain Lévi și Michel Cordier.

Autorii celor trei volume, publicate sub direcția d lui Maxime, un specialist în materie de istorie, au căutat să concentreze într'un spațiu restrîns cît mai multe amănunte. Lectura e îngreuiată din causa mulțimii de numiri proprii care se succed fără să ni le putem asocia de mai multe ori cu un fapt istoric oarecare. Prin aceia însă că această lucrare se intitulează „Histoire générale *des peuples*" autorul a înțeles să reserve pagini întregi pentru istoria unor popoare care, dacă au jucat un rol oarecare în istoria colonială, n'au contribuit cu nimic la civilisația lumii.

S'au reservat coloane întregi pentru istoria Afganistanului, pentru Siam. Mediterana asiatică, Insulele Filipine sînt bine represintate. Ne întrebăm însă: unde ar putea găsi cineva un paragraf referitor la istoria Romînilor și la rolul acestora în Sud-Estul european. Romînii sînt de cele mai multe ori trecuți sau la paragraful privitor la Bulgari, sau în capitolele reservate Turcilor. Bibliografia istoriei Romînilor (lucrarea d-lui prof. N. Iorga, „Histoire des Roumains et de leur civilisation", și aceia a lui A. D. Xenopol, „Histoire des Roumains") e trecută la „Slaves du Sud".

Și apoi cele cîteva rînduri care sînt consacrate Romînilor

www.dacoromanica.ro

puteau fi cel puţin exacte. Iată însă ce ni se spune în capitolul relativ la Turci (în primul volum), scris de d. Clément Huarf: „les règnes des premiers succeseurs de Mohammed II sont remplis par la conquête de la Valachie et de la Moldavie, qui, pourtant, ne furent pas annexées, mais régies, sous une forme qui rappelle le protectorat, par des hospodars choisis dans les principales familles grecques du Phanar; cette situation dura jusqu'au milieu du XIX-e siècle, où ces deux provinces, d'abord réunies sous un prince de la famille des Hohenzollern, finissent par constituer le royaume de Roumanie". În altă parte „(Mohammed), se tournant alors contre la Valachie, où régnait un tyran infâme nommé Vlad, surnommé par ses sujets „Drakul", „le diable", et par les Turcs „le voïvode empaleur" à raison de sa prédilection pour ce genre de supplice, le pal, auquel personne ne pouvait se vanter d'échapper, occupe le pays et Vlad fut contraint de s'enfuir en Hongrie".

Aceiaşi confusie între Vlad Dracul şi Vlad Ţepeş o face şi A. de la Jonquière în mediocra sa „Histoire de l'empire ottoman". Se pare de altfel că d. Clément Huart s'a folosit numai de lucrarea lui de la Jonquière, de aceia şi istoria Turcilor e aşa de confus expusă. D. Huart n'a consultat clasica lucrare a d-lui N. Iorga, „Geschichte des Osmanischen Reiches", ci s'a mulţămit cu lucrarea profesorului de la Galata-Serai.

De multe ori însă găsim în lucrarea d-lui M. Petit greşeli de un comic iresistibil. Iată ce scrie d-l Ch. Le Goffic în capitolul privitor la istoria literaturilor contemporane: „le poète Majoresu *„(sic)* fonde à Jassy le groupe de la Jeunesse" et le journal des *Causeries littéraires"*, şi tot în acelaşi capitol ni mai vorbeşte de poetul romîn Blintiarescu (? !), lyrique et dramatique".

Dacă pentru Romîni s'au făcut astfel de confusii, ne întrebăm ce trebuie să se fi întîmplat cu alte popoare?

Lucrarea d-lui M. Petit mai presintă şi disproporţii. Orientul antic e tratat pe larg, istoria Grecilor e bine din punct de vedere arheologic. Istoria Romanilor e însă cu totul redusă, mai redusă chiar decît într'un manual didactic. China şi India sînt puse pe aceiaşi treaptă cu Roma.

Istoria Bizanţului e frumos înfăţişată de d. Ch. Diehl. Civilisaţia arabă, cu toată nomenclatura bogată, e datorită unui specialist ca d. Ch. Huart. Istoria Europei apusene e expusă pe larg.

www.dacoromanica.ro

Această lucrare putea fi de folos pentru un nespecialist dacă lectura ei n'ar fi fost îngreuiată cu mulțimea de amănunte și de numiri proprii și mai ales dacă ar fi lipsit confusiile.

Valeriu Papahagi.

Un pamflet austriac din 1799 îndreptat contra Francesilor

Comunicat de **T. G. Bulat.**

În bibliotecile ardelene se pot afla multe din aceste foi volante, date în românește. D. I. Marțian a publicat de curînd în „Arhiva Someșană" un astfel de pamflet, care se află într'un exemplar și în colecția de manuscrise a Bibliotecii Asociației, Astra, de la Sibiiu, de unde am luat și pe cel care urmează. Conținutul lui se referă la timpul de grea încercare atît pentru Europa care ceruse ajutorul sangvinarului Suvorov, cât și pentru armatele revoluționare francese, care pierdeau din teren.

La Num. 4111. 1799.

Otdatornicească (officialis).

Înștiințare din Londeh în 4 Aprilie ieșită, despre a Frîncilor (Franțozilor) în ținutul acela prin petreacere făcute groasnice vrăjmășii și nelegiuiri, din care adevăratele urmări mai jos să arată.

Lîngă drumul ce se chiamă Fiițuganis, în satele pe lîngă Nanders așezate Reșhai și Graun, unde, măcar că mai blînd și mai domol s'au purtat Frîncii de cât pe airea, totuși cătanele cealea proaste, pe unde au ajuns, ce au văzut cu ochii, tot au cules cu mânile; casăle acealea, care amărîți și săracii lăcuitori le părăsise, le-au stricat și le-au prădat; ba încă și însuși povățuitoriul gheneraliș porția de pe săracii lăcuitori pe sama sa au tras-o, și au scos-o, în Nandăr cu groasnică vrăjmășie întrând.

Unde, numai decât în ceasul cel mai dintâiu, casăle ceale mai bune, și boltele neguțătorilor le-au prădat, ușile și lăzile le-au spart, ba încă și feațele (pardosalele) casălor le-au despicat, și le-au stricat, sculele ceale mai scumpe toate cu sine le-au dus; iară celelalte, mai slabe, le-au stricat, și de nimic le-au făcut. În zadar s'au silit săracii lăcuitori pre sine de la acești făcători de rău cu bani a se răscumpăra, că, de cumva întru acest chip doao sau trei tabăre de la sine le-au și depărtat, al patrăle și al cincilea taberă numai decât în urma acelora au sosit, și de la săracii lăcuitori toate averile au prădat.

Întîmplarea unui crîșmariu, care ca deregătoriu lângă iagheri era rînduit și mai înainte cu o zi de întrarea înpotrivitorilor Franțozi au fost murit, zăcînd mort în casă, și amărîta lui vă-

www.dacoromanica.ro

duvă de supărare și de amar bolnavă, cît și de suspinurile săracilor prunci împrejurată zăcea, neputînd muia și domoli inimile acelor fără de omenie Franțozi, mortul pe fereastă l-au aruncat afară, iar pe amărîta văduvă bolnavă în locul bărbatului său au pus-o pentru ca să poată roscoli și căuta și în pat.

Cu fiește cine, care dinaintea vrăjmașilor n'au putut scăpa și fugi, groasnic au urmat.

Sîla și curviile cu care au asuprit pe partea fomeească, ba încă și pe fomeile ceale bătrîne fără vătămarea cinstii cu toate stările împrejur nu se poate spune.

Însuși gheneralișii de spre o parte jalbele (ponoslurile) nu le-au fost ascultînd, iară de spre altă parte, spre trăsuri neobrasnică pildă o fost arătînd.

Unul dintre dînșii au poftit pentru porția aprinderi două sute de galbini ce se cheamă luidor, cu acea amelințare (*sic*) că și ținutul Nanderului, ca magazinumul cel împărătesc, care tocmai atuncea cu flacără ardea, îl va aprinde, de cumva banii care i-au poftit, în două ceasuri nu or căpăta și nu or da, la mîna lui pe ascuns, ca alte tisturi franțozăști despre aceia nimic să nu știe, și numai cu mare rugare și făgăduință abia s'au putut mijloci, să se îndestulească cu șumă mai mică.

Ținutul Fundului cu ceva au fost mai norocos decât al Nanderului, pentru că acolo s'au fost dus un gheneraliș care urmările ceale reale a cătanelor în cîtva le-au contenit.

Dară, cît s'au mișcat acesta de acolo, tabăra, care au fost rămas înnapoi, de loc au început a prăda casăle, și cu graba a strînge toate ceale ce au aflat; iară, fiindcă s'au fost apropiat cătanele celea împărătești, vreamea prădătorilor s'au scurtat, și oarecîțiva dintră dînșii, întîrzîindu-să, au căzut robi în mînile cătanelor celor împărătești, iară aceia ce au pățit și au răbdat ținutul ce să chiamă Taofers, iaste peste firea și creaderea omenească, că pe preotul de acolo l-au împușcat, ținutul tot l-au prădat, și cu săracii locuitori vrăjmășaște au urmat.

Pă lăcuitori din ținutul ce se chiamă Ghesurene care nu s'au putut ascunde în pivnițe i-au închis întră niște ziduri de piatră. Orașul l-au prădat și l-au aprins; pe birău și pe preotul locului, în pielea goală desbrăcându-i, i-au gonit de acolo afară și i-au duduit; iară dintră ceialalți lăcuitori, care s'au fost ascuns, mulți de foc și de fum au pierit; așișderea un sat de lîngă margine, ce se chiamă Mals, pănă la cinci casă au ars și s'au făcut praf și cenușe.

În Șhuldere 17 (?) casă prin foc s'au prădat, iară pe cealelalte le-au mântuit oastea chesaro-crăescului feldmarșal ghene aliș Belegarde, care au sosit după aceia acolo.

www.dacoromanica.ro

Din Laoci, Burglis, Firşenburg şi din Marienburg tot ce au aflat culegînd şi prădînd au dus cu sine împotrivitorii Franţozi. Ţipetile, vaietile şi necazurile acelor nenorociţi care se roagă de ajutoriu sînt minunate şi vrednice de milă.

DOCUMENTE

Acte şi scrisori referitoare la mănăstirea Caşinul.

de **Aurelian Sacerdoţeanu.**

Între pachetele de documente necatalogate de la Archivele Statului din Bucureşti, referitoare la mănăstirile foaste închinate Sfîntului Mormînt, am aflat unul cu foarte multe acte greceşti şi româneşti din secolul trecut, care priveşte exclusiv mănăstirea Caşin în legătură cu Soveja.

Am socotit necesar să extrag pe acelea pe care le-am crezut de o importanţă oarecare, atît pentru mănăstirea Caşin, cît şi pentru împrejurimi. Unele provin chiar de la Mitropolitul Veniamin.

Majoritatea poartă o pecete în ceară roşie. Se poate ceti numai una : 1828. Σφραγίς τῆς ἐν Μολδαβίᾳ ἐπι[τ]ροπῆς τοῦ ἁγίου τάφου.

Iată actele :

1808, August 15. Învoială între mănăstirea Soveja şi Caşin pentru împărţirea Ţiganilor robi daţi de Patriarhul Avram.

Să face arătare prin ačastă învolală că dăm unul la mâna altuia pentru Ţăganii ce au fost dat din Ţăganii mănăstiri Sovejii, de răposatul întru fericire patriiarhul Avramii mănăstirii Caşinului la let 1784, neputînd să-i aducă la stăpînire lor, cu rudeniile care să cade, la mănăstire Caşinului, au urmat la let 1806, fiind lipsiţi de hrana lor şi de mare nevoi şi foame, şi, ca să nu moară de foame cu muierile lor, cum şi cu toţi copiii lor, unii dintr'înşii au venit la Caşin, la Caşin la mănăstire şi s'au îndestulat la lipsa lor, care n'o avè în vreme aceia. Dîndu-li egumenul hrana lor ča trebuitoare şi până acum neputîndu-să a alege acei cari era daţi de patriaiarhul cu rudeniile lor ca să să statorničască la mănăstire Caşinului, şi fiind o mare năstatornicii între dînşii şi între igumeni, totdeauna supărare, noi acum ne'm învoit ca, cîţi să află la mănăstire Caşinului, de astă dată să fii nestrămutaţi acolo, şi iar cîţi sînt la Soveja, asămeni să fii nestrămutaţi. Nici igumenul de la Caşin să nu primescă mai mult de la Soveja, dacă ori vini Ţăgani cari vor cere să mai

www.dacoromanica.ro

vii la Caşin, cu[m] şi igumenul de la Soveja să nu primescă pe cei ce vror să vii de la Caşin la Soveja, cum sînt arătaţi şi numili lor mai gos a Caşinului.

Acei vechi Ţigani cari să aflau aici mai înainte afară di cei dăruiţi de patriiarhul, de la mănăstire Soveja, sînt aceştia:

Dumitru Turcu cu frate-său şi copiii lor şi fimiia lor.
Costantin Baltareţ cu fimiia lui şi cu copiii lor.

De cei dăruiţi de la patriiarhu.

Toader Dinga cu toată casa lui.
Botu cu toată casa lui şi cu doi flăcăi însuraţi şl unul fugit, Stoica.
Patereu cu fimii şi cu copiii lui.
Ştefan Grecul cu cupii şi cu fimiia lui.
Mateiu ficior a lui Radu Constantin.
Stanciu Dinga.
Ştefan Dinga.
Burne Dinga.
Sandu Dinguleţ.
Stan giniriie lui Ştefan Dinga.
Vasîli Drăghiciu cu copii loi.
Radu Drăghiciu cu copii loi.
Feciorul lui Ion a lui Sămion Grapă cu Ţăganca lui.
Sămion Grapă cu Ţăganca lui.
Ştefan Vlez cu toată casa lui.
Ion Ungureanu Herar cu toată casa lui.
Fiiul lui cu fata Botului, anume Andrei.
Ioan Bănaş cu toată sălaşul lui *(sic)*.
Ioniţă feciorul Puşcaşului.
Neculai iar frate lui cu tot sălaşu lui.
Ion Puşcaş cari este chelar cu ficioru lui Stan şi cu o fată mari.
Nedei cu Ţăganca lui şi cu un ficior.
Vreri *(sic?)* Răproi ficior a lui.
Dumitru Liţu herar cu toată casa lui.
Codrean lăutar cu toată casa lui.
Lachi cu fimiia lui şi copiii lui.
Cioroiu Toader cu Stisireli *(sic?)* lui Toader Baltareţ.
Niculaiu Mateiu, Ţiganca lui de la Grozăşti.
Drăghiciu cu fimiia lui şi cu copii lui; Fulga Bătrînu cu fimiia lui şi Bucur cu fimiia lui.

Aceşti Ţăgani de sus arătaţi să fii nestrămu[ta]ţi de la mănăstire Caşinului cu bună voire noastră: cari a strica, ori noi cari am făcut învoială ori alţi, să fii neertat de Domnul Dumnezeu.

1808, Av[gust] 15.

(Iscălitura).. ων ὁτ Σωβέτζε ὁσθεῆ.

www.dacoromanica.ro

II.

1819, Ianuar 22. Instrucţii date de Vistierie isprăvniciei de Bacău relativ la zilele de lucru ce datoresc locuitorii de pe moşiile mănăstirii Caşin.

De la Vistierie.

Către cinstita isprăvnicie Ţinutului Bacău.

Sfinţie Sa egumenu mănăstiri Galata şi exarh mănăstirilor Sfîntului Mormînt a făcut arătari că lăcuitorii di pe moşie Bărsănii de la acel ţinut, ce este a mănăstiri Caşinu, să împotrivesc la lucrarea zililor de boiresc după hotărire ponturilor, deci, fiindcă hrisoavile ce are accastă mănăstire îndatoresc pe lăcuitorii satelor mănăstirii ca să lucrezi ziilii întocma după hotărîre ponturilor, pentru aceia dar să scrii dv. să chemaţi pe lăcuitori înainte dv. şi să li arătaţi că de aciasta nu pot fi apăraţi, ce după putere hrisoavilor mănăstiri sînt datori să lucreze zilile după ponturi.

Fiind dv. cu privigheri ca, atît pe lăcuitori să-i supuneţi a urma hotărîrea ponturilor, cum şi lor a nu li să face cît de puţin a suferi peste a ponturilor hotăriri, şi de punire la cali ce veţi faci spre nepăgubire mănăstiri să arataţi egumenului ca să facă înştiinţă şi Sfinţii Sali exarhului.

(Iscălitura.) 1819, Ghenar 22.

III.

1824, August 24. Scrisoare a Voevodului Sandu Sturza către egumenul Isaia.

Părinte Isaio,

Cu bucurie am priimit carte Sfinţii Tale şi celi cuprinsă cu cè mai vie străbatire le'm înţăles, atît pentru aflare întru întregime sănătăţii de care bucurîndu-mă am lăudat numile Ocrotitoriului, cum şi pentru celelalti cuprinsă temeiuri pentru greutăţile vremii şi împrejurările ei, de cari cu adevărat şi pără astăzi săntu încă neştersă din sufletile bieţilor oameni.

În adevăr, de şi n'am fost bejenar, de şi numai într'aciasta n'am ispitit, dar, fiindu-mi toati cunoscute, mai multu li-am semţiiu decît le-şi fi pătemit. De aceia nu puţinŭ mă îngrijesc a vă mîngîia. Dar, fiindcă acum de-odată nu ne înlesnim, vei fi încă îngăduitorŭ pără la Sfîntul Dimitrie, sau mult pără la lasatul săcului de postul Crăciunului, căci atunci nădăjduiascŭ la Dumnezeu că voi putè da sferşitu unii împliniri dorite. Cu mîngîiare Sfinţii Tale,

Noi Sandu Sturza Voevod.

1824, Avg[ust] 24.

Observaţii. Actul e deteriorat. Iscălitura este autografă.

www.dacoromanica.ro

IV.

1825, Novembre 6. Plîngerea egumenului Isaia pentru furturile făcute de locuitorii mănăstireşti în timpul băjeniei şi referinţa Domnului.

Prea-Înălţate Doamne,

Jăluesc Înălţimii Tale că în vremea răzvrătirii a anilor trecuţi lăcuitorii mănăstirii Caşinul, închipuind descoperirea tuturor lucrurilor mănăstirii, mişcătoare şi nemişcătoare, precum cai, vaci, oi, boi, păpuşoi şi altele asămine oştenilor vremii aceia, nu numai că li-au descoperit pe aceste toate cîte le avea mănăstirea, ce s'au atins întru tot feliul de apucări şi furtişaguri lucrurilor mănăstirii, împărtăşind şi pă alţi megieşi lăcuitori împregiuraşi cu aceste răpiri ce au făcut aceşti ţărani a mănăstirii, negoţătorind, între dînşii, şi prin alţii, vitele mănăstirii şi altele asămenea, să fie la dînşii furtişaguri, lăsînd mănăstirea în grea strîncinare de sărăcie. Pe lîngă toate acestea şi o apărătură ce au avut mănăstirea iar aceşti locuitori o parte dintr' însa o au stricat. Pentru care rog înalta bunătate Înălţimei Voastre ca asupra acestor raboştiri de către însuşi lăcuitorii mănăstirii şi a altor împregiuraşi să fie înalta poruncă la locul cuviincios de unde să să sloboadă şi o carte de blăstăm asupra numiţilor mai sus spre descoperire şi deşslușirea *(sic)* a adevărului în frica lui Dumnezeu, ca să nu rămîie mănăstirea păgubaşă de dreptul ei, şi va rămînè mare pomenire la mila Înălţimii Voastre.

Prea-plecat, smerit
şi slugă
Isaiia, egumen mănăstirii Caşîn.

(Pe V-o :)

1825, Noemvrie 6.

Noi, Ioan Sandul Sturza, cu mila lui Dumnezău Domn ţării Moldaviei.

Cinstiţi şi credincioşi boerii Domnii Mele dv. ispravnici de Ţinutul Bacău, sănătate.

Veţi înţălege din jalobă arătare şi cerire ce face egumenul mănăstirii Caşinul de la acest Ţinut, de prădăciunile şi furtişagurile ce i s'au pricinuit mănăstiri de către lăcuitorii acei monastiri. Deci pentru toate aceste scriim şi poruncim Domnia Mè dv. ca, înfăţoşindu-l pă egumenul mănăstiri cu părîţii lăcuitori şi alţi megieşi împregiuraşi prin rînduiţi la faţa locului oameni de ispravă, să se cerceteze, [cu]carte de blestem ce s'au dat de la preasfinţitul Mitropolit, toati celi arătate în jalobă, cum şi înpotrivirile părăţilor, şi, cînd se va dovedi precum arată, atunce toati aceli păgubiri să să împliniască fără de mai multă prelun-

www.dacoromanica.ro

giri, ca să nu rămîi mănăstiri isterisite de dreptul ei. Iar, cînd cu cercetarea şi puniri la cali ce veţi faci nu să va mulţămi vre-o parte, atunce, dînd mărturii la parte ce să va cădè, să-i sorociţi ca să vii în giudecata Divanului. Aciasta poruncim.

1825, Noemvrie 8.

(L. P.) Vel Logofăt.

Pecete ovală cu cerneală roşie.

V.

1826, Februar 20. Vistieria cere cîştiul înainte de vreme, avînd trebuinţă de bani.

Vistieriea

Cătră Svinţie Sa igumenul ot Caşin.

Fiindcă Sfinţia Ta acum la Sve. Gheorghie ai să dai 3.005 lei pentru moşiile mănăstireşti grăceşti ce le ţăi în orândă şi findcă de la mănăstirile din ğos au venit multe poliţă pentru plata embaticurilor, care dupa trebuinţa ce au mănăstirile din ğos urmiază să să plătiască ca să nu [să] li să dè smintială la trebuinţă le ce au, spre ačasta dar însuşi trebuinţa ce vi să arată săleşti să s[ă] ciară de la Sfinţie Ta căştiul Sv. Gheorghie ca să-l plăteşti acum. Şi pentru nepăgubire Sfinţii Tale să-ţi opreşti dobânda banilor din ziua ce vei număra banii până la Sv. Gheorghie, căte un leu pol la sută pe lună. Aciasta dar fiind fără pagubă Svinţii Tale, patrioticeşti îndiamnă Visteria pe Svinţiia Ta ca să arăţi gaeret şi să faci întâmpinare a să plăti bani ce ai să dai la dum[nea]lui boeriul rânduit Spat. Scarlat Crupenschi şi la Divanul de Vistierie, care s'au priimit pentru a primi bani, şi a-i triimite îndată la Eşi în plata poliţilor venite de la mănăstirile din ğos. Pentru căţi bani vei da, vei lua săneturile pomeniţilor prin carte ačasta şi, precum s'au zis, vei fi scăzut la Sv. Gheorghie cu bani ce vei da cu arătata dobândă fără cè mai mică pagubă a Sfinţii Tale. Să nu te dipărtezi de a plăti banii şi a arăta acel din parte Svinţii Tale gaeret întru ačastă trebuinţă a mănăstirilor din ğos, pentru ca nu cumva nesocotinţa mărimii trebuinţii să-ţi aducă căinţă, de vreme ce de la Svinţie Ta să cere : aceia ce ai să dai fără paguba Svinţii Tale. 1826, Fevruar 20.

(Iscălit :) Vel Vist.

VI.

1826, Mart 4. Adresa de înaintare a ordinului Vistieriei.

De la isprăvnicie Bacăului
cătră Sfinţie Sa igumenu ot Caşin.

Să alăturiază Sfinţii Tale carte cinstitei Vistieriei, din care te

www.dacoromanica.ro

vei pliroforisi de nevoie ce este pentru banii cerşuţi. Deci se face Sfinţii Tale cunoscut că aice este atât diacul Vistieriei, cum şi omu gospod, aşteptându banii, cari mai mult decât trei zăli nu au zăbavă. *Şi Sfinţia Ta vino îndată, şi să aduci bani.*

1826, Mart 4.

Crupenschi Spăt.

Partea subliniată este subscrisă de chiar Spătarul Crupenschi. Restul e scris de altă mînă.

VII.

1827, Septembre 29. Mitropolitul Veniamin trimete la mănăstirea Caşinului pe preotul Iordachi din causa beţiei.

† Arhierească blagoslovenie trimitem
Cuvioşii Tale.

Aducătoriul aceştii, preotul Iordachi din satul Cîrligul, Ţinutul Neamţului, pentru a sa îndreptare şi părăsire de patima beţiei supt care să află căzut şi pentru depărtare adunării sale cu cei de acolo, de aceia să trimite acolè la mănăstire Caşinul, unde va rămînè petrecînd pentru de-a purure şi, dacă după treacere de vreme îşi va îndrepta viiaţa cu părăsire şi îndreptare de toată urmare ră, apoi va avè voe, cerînd, a să îmbrăca şi în cin monahicesc. Ačasta, şi îl blagoslovim.

1827, Săptemvre 29.

A Cuvioşii Tale părinte sufletesc,
Veniamin, Mitropolit Moldoviei.

Adresa:

Cuviosului egumen al monastirii Caşinul chir Isaiia, cu arhierească blagoslovenie.

(Sigiliu mic în ceară roşie, cu data 1803.)

VIII.

1828, Decembre 7. Mitropolitul Veniamin obligă pe egumenul mănăstirii să lase pe locuitorii Sovejei să-şi îngroape morţii în cimitirul mănăstirii.

† Arhierească blagoslovenie trimitem Cuvioşiei Tale.

Să alăturează aici ačastă jalbă a lăcuitorilor din satul Soveja a aceştii monastiri, pe care văzîndu-să tânguire lor ce fac asupra Cuvioşii Tale, îţi scriem ca să li să sloboadă voe a-şi îngropa trupurile morţilor în acel ţintirim precum, au fost şi mai denainte, căci, cu toate că acum monastire de călugări, dar iaste lucru cu păcat şi catigorisitoriu pentru Cuvioşia Ta a să împrăştia lăcuitorii pri[n] lume numai din ačastă pricină.

Ştim că lăcuinţă de călugări este, dar călugări nu lăcuesc,

www.dacoromanica.ro

şi mai ales că, de vei [voi] să-i opreşti să nu să îngroape, întîi fă-le beserică şi îngrăditură, şi atunci poţ a să îngropa acolo şi a-ş lăsa ţintirimul ce din vechi îl au.

A Cuvioşii Tale părinte blagoslovitoriu

Veniamin, Mitropolit Moldaviei.

[1]828, Dechemvrie 7.

Partea subliniată e intercalată în text de altă mînă, cu aceiaşi cerneală însă. Jalba amintită nu se află.

IX.

1831, April 17. Scrisoarea Sărdarului Iordachi relativ la expulsarea unui negustor turc.

Cu fiiască plecăciune
sărut mîna Svinţii Tale.

Primind cu plecăciuni cinstită scrisoare Svinţii Tale, am înţăles cele poruncite pentru Mustafa-Aga ca să-l înlesnesc la trebuinţile ce va fi avînd aice. Pentru cari cu supunire îţi răspund că eu cu cè mai mare bucurie pentru hatîrul Svinţii Tali am fost gata a sluji. Avănd aice pricină cu nişti oamin la ocni păntru 800 bucăţi lemni ce li-au fost dat bani ca să-i facă, şi, de nu venè poronca stăpănirii ca numai de cit să să ridice toţi Turcii ca să triacă în patria lor, negreşit că i s'ar fi isprăvit pricina; dar, findcă neguţitor[ul] nu poate a mai zăbovi, mi-au zis că într'această pricină lasă vechil pe Svinţie Ta şi la Svinţie Ta lasă şi toate hărtiile. După sarbătoare întălnindu-ne, vom puni la cali a să săvîrsi pricina aciasta, iar eu sănt . . . .

al Svinţii Tali fiiu sufletesc
şi slugă plecată
1831, April 17. Iordachi Sărdar.
Ocna.

Adresa:
Svinţii Sale părintelui Isaie, egumen svintelor m[ănăstiri] Caşinu şi Soveja, cu fiiască plecăciuni.
(L. P.)

X.

1834, Februar 21.

Numirea unui nou egumen la mănăstirea Soveja în locul locotenenţei egumenului de la Caşin.

Epitropia Sf. Mormînt din Moldavia.

Cuvioşiei Sale chir Isaia, igumenul monastirii Caşinul.

www.dacoromanica.ro

Fiindcă la monastirea Soveja, asupra căria vremelniceşti v'aţi aflat Preacuvioşia Voastră împlinitoriu îndatoririi de igumen, acum s'au rînduit şi s'au statornicit adevărat igumen pe chir Ioachim Piru, apoi Epitropia încredinţează Preacuvioşiei Voastre ca după legiuitele rînduieli să teslimarisiţi rînduitului igumen monastirea cu toate ceale din lăuntrul iai odoară, veşminte şi altile, făcînd doî izvoade anume [a]rătătoare. Unul îl veţi da rînduitului igumen supt a Preacuvioşiei Voastre iscălitură, şi altul supt iarăşi a Prea cuvioşiei Voastre iscălitură îl veţi trimite la Epitropie.

Ὁ μητροπολίτης Βηθλεέμ Βενέδικτος καὶ ἔξαρχος.

(Iscălit) Vel L[o]g[ofăt]. H. Adamachi Comis.

No. 85.

1834, Fevruar 21.

Iaşi.

XI.

1834 Februar 28. Diferite lucrări ale epitropiei Sf. Mormînt.

Epitropie Sf. Mormînt
din Moldavie.
No. 96.
1834, Fevr. 28.
Eşii.

Cătră Cuvioşia Sa părintele Isaia igumenul M. Caşinului

Cerire Cuvioşiei Voastre ca, înpotriva facerii din nou cu toată orînduiala (bez zugrăvitul numai) a doă catapitesmi, a stranilor doamneşti şi arhiereşti, precum şi a toate celelalte streni ce trebuiesc neapărat la monastirile Gălata şi Cetăţuia, după planurile ce s'au dat Cuvioşiei Voastre şi după măsurile ce au luat săpătorul ce l-ai trimes cu toată a Cuvioşiei Voastre cheltuială ce ni şi-adusă aice la locul undi ai să să aşezi, să să lasă posăsiia moşiiai încungiurătoare monastiri Caşănului împregiur ce au fost pănă acum,

Epitropie, socotindu-o pe cît folositoare pentru Sf. Mormînt, pe atîta şi răsplătitoare jărtvirii aceştia (rupt)... şi aşa Prè-cuvioşiia Voastră, stepănind posăsiia după condractul dat acum din nou pe trii ani începători de la 23 Apr. următoriului an 1834, văţ urma plata banilor posăsii precum au fost în trietiia trecută ce să înplineşti la 23 a viitoarei lună Apr. Tot odată Epitropie, cu aciastă lăudată faptă a Cuvioşiilor Voastre, pe lîngă slujbă, ca un agiutoriu pentru aceste sfente lăcaşuri, încît nu lipsi a înştiinţa şi pe prè-fericitul patriarh roadurile cele ce răsaru de la adivăraţii fii a Sf. Mormînt, şi, de primirea aceştia, Epitropie doreşti a avè răspunsu

Ὁ Μητροπολ. Βηθλεέμ Βενέδικτος καὶ ἔξαρχος.

(Iscălit :) Vel Logofăt. H. Adamachi Comis

www.dacoromanica.ro

XII.

1834, Martie 22. Se orînduieşte nou egumen la mănăstirea Tazlăul.

Epitropia Sf. Mormînt
din Moldavia.
No. 137.
1834, Martie 22,
Eşii.

Către Prea Cuvioşie Sa chir Isaia, igumenul monastirei Caşinul.

Findcă la monastirea Tazlăul închinată Sf. Mormînt (împlinindu-să prothezmia fostului până acum igumen la viitoriul Sf. Gheorghie) s'au rînduit şi s'au statornicit din porunca prea-fericitului patriarh adevărat igumen pe Cuvioşia Sa chir Agathanghel, apoi Epitropia, încredinţînd Preacuvioşii Voastre, vă însărcinează ca, după legiuitele rînduieli, să mergeţi la arătata monastiri şi, în fiinţa amînduror părţilor igumeneşti, făcînd doă izvoadi anumi arătătoari de toati odăjdiile i odoarîle din lăuntrul monastirei, precum şi de vitele i pojijia casilor igumeneşti şi celor din ogradă şi afară, unul îl veţi da noului rînduit igumen supt a Prea Cuvioşiei Voastre iscălitură şi altul supt iscălitura noului rînduit igumen chir Agathangel, însoţit şi cu raportu de rînduială din partea Preacuvioşiei Voas're îl veţi ecspederisi drept la Epitropie.

Ὁ Μητροπολίτης Βηθλεὲμ Βενέδικτος καὶ ἔξαρχος.

H. Adamachi Comis.

XIII.

1834, Maiu 27. Judecata egumenului de la Caşin cu locuitorii cari au năpădit moşia mănăstirii Soveja, Cîmpurile.

Epitropie Sv. Mormînt din Moldavia.

Către Preacuvioşiasa igumenul monastiri Caşinul, chir Isaia.

Din întovărăşita aicea poruncă a Divanului Ţărei-de-Gios supt No. 1098 către giudecătoria de Putna şi copia a adresului Epitropiei supt No. 438 pre larg vei binevoi a te pliroforisi Preacuvioşia Ta de ceale poruncite de Divan pentru partea de moşie a monastirei Soveja, din moşia Cîmpurile, asupra căria au năvălit samavolniceşti răzăşii celorlalte părţi.

Deci Epitropia însărcinează pre Cuvioşia Ta ca, dînd trebunalului de Putna pomenita carte, să priimeşti a te înfăţăşa la lucrările giudecătoriei din partea Sv. Mormînt, silindu-te cu toate putinţile a să dezrădecina samavolnica întindere a rezeşilor şi

www.dacoromanica.ro

a să înfiinţa propietaoa Sv. Mormînt întocmai precum au fost până la năvălirea răzăşilor; iar, dacă Cuviosia Ta poate nu vei putè însuţ, vei rîndui pre alt obraz, pe carele veţi socoti om cu deplină cunoştinţă pentru gradul dreptăţilor Sv. Mormînt, şi de lucrarea întru toate veţi împărtăşi Epitropiei răspuns.

Ὁ Μητροπολίτης Βηθλεὲμ. Βενέδικτος.

H. Adamachi Comis.

No. 260.
1834, Maiu 27.
Iaşi.

XIV.

1834, August 24. Însemnare asupra a două moşii ale lui Scarlat Donici.

Cu plecăciuni mă închin Precuviosiai Voastre, aghie Caşinul.

Prè-înalţatul Doamnu mi-au poroncit ca să trimit Cuviosiai Voastre însemnare aciasta a doă moşiori şi anumi Cetăţuia a dumnialui Scarlat Donici şi Vinderei a dumnealui Spat. Dumitrachi Canta, poftindu-vă ca să binivoiţ după însercinare ce v'au făcut (f ind Cuviosiia Voastră aice) să cercetaţ şi, de sînt de pleceri, să înştiinţază. Aşijdere vă rog şi eu din parte Epitropiei să luaţ bunătati a cerceta cu scumpătati dacă vre una dintr'amîndoă aceste ce Măria Sa au dat însemnări (pe cari vei găş'-o *(sic)* într'aciasta scrisoari periclişită) să aşimiluesc în marimi, în bunătati şi vănat cu Cămileştii, şi să înştiinţaţ formale pe Epitropiă pentru cei mai diparti lucrari potrivit cu poronca Prefericirei Sali ce vă eşti *(sic)* cunoscută, iară eu sînt

al Cuviosiai Voastră
slugă
H. Adamachi Comis.

P. S.

Aciastă scrisoare să va trimiti *dumnealui* Cuviosiai Voastre cu înadinsu trimes de către ispravnic sau samăşul de Bacău şi răspunşurile ce vei faci Epitropiei li vei trimăti la aciala de la carile vei [fi] primit aciasta, adică ori la samăşul sau la ispravnic de Bacău, pentru ca să trimătiţ pe Sandul îndelungatnic drum.

1834, Avgust 24.
Eşii.

www.dacoromanica.ro

Adresa:

Către Precuviosul perinte şi igumen sf. monastiri Caşănului chirio chir Isaia.

No. 368.

(L. P.)

[Pecetea]: 1828. Σφραγὶς τῆς ἐν Μολδαβίᾳ ἐπι[τ]ροπῆς τοῦ ἁγίου τάφου.

XV.

1834, Octombre 8. Rînduirea unei comisii de cercetare a unor plîngeri călugăreşti la mănăstirea Tazlău.

Epitropie Sv. Mormînt din Moldavvia.

Preacuvioşiei Sale igumenului monastirei Caşinului, chir Isaia.

Din însoţitele aicea copii de pe anaforaua Presfinţitului Mitropolit din 18 a trecutei luni Septem[vrie] cătră prea-înălţatul Domn şi de pe jalba a cîţva călugări de la mănăstirea Tazlăului prea larg te vei pliroforisi Preacuvioşia Ta de tînguirea acelor călugări şi arătările ce fac asupra igumenului numitei monastiri Tazlăul, chir Agathanghel.

În privirea dar a unor asăminea împreğurări, Epitropia, găsînd de cuviinţă a să rîndui localnică comisie spre a să descoperi prin aceia adevărul între toate a lui întinderi, s'au şi adresaris.t cu Preasfinţitul Mitropolit, cu cerere să rînduiască şi din partea sa un obraz duhovnicesc; iar apoi din partea Epitropiei să însărcinează pre Preacuvioşia Voastră. Aşa dar, viind la starea locului mădulariul ce să va rîndui de cătră Preasfinţitul Mitropolit, veţi păşi amîndoi către cercetarea tuturor celor cuprinse în jalba călugărilor, pe a cărora arătări esti întemiată anaforaoa, şi toate discoperirile le veţi împărtăşi Epitropiei, spre cea mai nainte legiuită lucrare.

Ὁ Μητροπολίτης Βηθλεέμ. Βενέδικτος καὶ ἔχαρχος.

Iordachi Vel Log[ofăt]. H. Adamachi Comis.

No. 403.

1834, Octomvrie 8.

Iaşi.

XVI.

1834, Octombre 17. Protopopul de Bacău e numit în ancheta de la Tazlău.

Epitropia Sv. Mormînt din Moldavvia.

www.dacoromanica.ro

Cătră Preacuvioşia Sa igumenul monastirei Caşinul, chir Isaia.

Preasvinţitul Mitropolit, după adresarisirea Epitropiei în pricina călugărilor ce s'au jăluit asupra igumenului de Tazlău, au rînduit din partea sa pe protopopul Ţinutului Bacăului, Apostol, spre a fi faţă la cercetarea ce esti rînduită a să faci la starea locului după jalba acelor călugări.

Aşa dară Epitropia însoţită pre lîngă aciasta trimite Preacuvioşiei Voastre porunca părintelui Mitropolit cătră numitul protopopŭ, priimită pre lîngă adresui cu No. 497 pre a urma împreună lucrarea după cum s'au regularisit.

Ὁ μητροπολίτης Βηθλεέμ. Βενέδικτος καὶ ἔξαρχος.

H. Adamachi Comis.

No. 412.
1834, Octomvrie 17.
Iaşi.

XVIII.

1834, Decemvrie 24. Schimbul moşii Cămileştii cu Sieştii.

Epitropie Sf. Mormînt
din Moldavvie.
No. 515.
Anul 1834, Dechemvrie 24.
Eşii.

Cuviosiai Sali igumănului Caşănului, chir Isaia.

Eşti şi cunoscută şi ştiută Cuviosiai Tali poronca prefericitului Patriarhu pentru schimbul ce urmiază a să faci cu prè-înălţatul Doamnu Mihail Sturza Vv. pentru moşie Cămilăşti a M. Caşănului. Şi iarăş ştiut eşti Coviosiai Tale înscrisul ce s'au dat Mării Sali lui Voadă pentru moşie Obărşenii a dumnealui Căm[inar] Pavel Cerchez, ci să făgăduia a să da împotriva Cămileştilor. Deci, findcă ivitile împrăgiurări atingătoare de Obărşeni înfăţoşaze împădecari întru săvîrşire schimbului îngrădit cu cercul lăgiuit, apoi prè-înălţatul Doamnu au binivoit a găsi moşia Lieştii de la Ţănutul Tecuciului şi altile. Ră[n]duim iarăş pe dumnealui Spat. Răducanul Cazimiri spre a-lŭ răcomăndui Cuviosiai Tale ca un igumăn şi dinpraună lucrătoriu întru aciasta.

Aşa dar Epitropie însărciniază pe Cuviosia Ta ca, potrivit cu adresul de mai înainti din 15 a trecutei luni Septemvrie suot No. 371, întîlnindu-te cu dum-lui Spat. Cazimiri şi făcînd de

www.dacoromanica.ro

aproapi cunoştinţa moşiilor ci ţ va arăta dumnealui Spat. să răportueşti pre largu Epitropiei spre naintire lucrării.

Ὁ μητροπολίτης Βηθλεέμ. Βενέδικτος καὶ ἔξαρχος.
Vel Logf. H. Adamachi, Comis.

Tot fără fişe şi necercetate mai sînt şi alte pachete. Ar fi de dorit să se extragă din toate cel puţin actele româneşti de o importanţă oarecare.

* * *

Acte din Vălenii-de-Munte şi Slănic.

de N. Iorga.

Adecă noi carii şi mai jos ne vom iscăli dat-am credinţos zapisul nostru la mâna dumnealui logofătului Tănase precum să să ştie că ne-am învoit cu dumnealui şi i-am vândut o vie parajină ce este alăturea cu a dumnealui în dealu Cuibului, cătă este toată, cu obraţiia ei dinpreună, partea lui Vasile Ţigănică, şi tocmeala ne-au fost pă tl. 60, adecă şaizeci, şi o roche de alagă, şi aceşti bani i-am priimit toţi deplin în mâinile noastre. Şi dumnealui să aibă a o stăpâni ohamnică în veci, moşie stătătoare, dumnealui, copii dumnealui, nepoţii, strănepoţii, căţi D[u]mnezeu îi va dărui. Şi, când am vândut ăcastă paragină, au fost cu ştirea tuturor fraţilor. Şi, când s'au făcut acest zapis, au fost mulţi oameni de cinste. Şi pentru mai adevărata credinţă ne-am iscălit mai jos, şi ne-am pus degetele în loc de pecete drept nume, ca să să crează.

1808, Fevr. 24.

Eu unchiiaş Vălcu am vândut.
Eu Vişan sin Vasile ot Vărbilău am vândut.
Eu Dinu sin Vasile am vândut.
Eu Dragoslav sin Dumitrache slujitor am vândut.
Şi am vândut de bună voia noastră, nesiliţi de nimenea.
Şi am scris eu pop[a] Ioan cu zisa mai sus numiţilor.

*

Adică eu pop[a] Stanu dau bun şi credinţos zapisul meu la mâna dum. jupân Vasile ot Slănicu precum să se ştie că, având eu pop[a] Stanu unu răzor de vie pă lăn[gă] dumnealui şi eu jupânu Vasile pă lângă părintele trei răzoră, m'am învoitu, şi cu ţelina ce o cumpărasem, şi am schibatu cu Sfeţi Sa, şi m'a

www.dacoromanica.ro

dat şi părintele di jos un colţu de livede cu pământul ei, în dreptu tal. 55, adicăte cinzeci şi cinci, şi să abu dum. a stăpăni dum. cu bună pace de către mine, şi părintele să abă a stăpăni iar cu bună pace de către mine. Şi ăcastă învoială amu făcut-o de a noastră bună voe. Şi, căndu s'au făcut ăcastă învoială, au fostu şi preoţi şi megiiaşi car[e] mai jos să vor iscăli anume.

1809, Noev. 1.

Eu pop[a] Stanu ot Mălăeşti m'am iscălit cu dumnealui jupăn Vasile.

Eu Vindil[ă] diiaconu ot Dumbrăveşti şi săntu şi mar.

Eu Ona vănător.

Eu Vasile sinu Ona mar.

Şi am scrisu eu pop Ioniţă brat pop[a] Stan cu zisă dum-[nea]lor, şi săntu şi martur la căstă învoială.

*

Adică eu cel mai jos iscălitu încredinţăm cu acest zapis al mieu la măna dumnealui jupăn Vasile Lepoş precum să să ştie că, rămăindu o vie ce să numeşte Cuibu, ce au rămas de la răposatul frate-meu Tănase, şi, nefăcăndu-i dumnealui trebuinţă, fiindu-i piste mănă, am cumpărat-o eu dă la dumnealui i dă la copii răposatului frate-mieu, dreptu tal. 300, adică trei sute, la care bani neavăndu-i eu acum a da, m'am rugatu de dumnealui ca să mă aştepte să-i dau în trei tomni, şi eu să am a o stăpăni cu bună pace de către dumnealui, i dă către nepoţii dumnealui. Iar, nedăndu bani pănă la soroacele ce să numeşte mai sus într'acestu zapis, atunci dumnealui are toată voia să mă tragă la judecată, şi cheltuiala sau zăcuiala č-ar face să fie tot de la mine. Şi, înplinindu bani pănă la soroacele ce me-am pus, atunci să am a lua zapis de la măna dumnealui. Şi spre încredinţare am dat acest al mieu şi me-am pus şi degetul în loc de pecete ca să să crează.

1810, Mart 25.

(deget.) Eu Ioniţă sin Ion Arnăutu ot Văleni, platnicu.

Şi am scris eu Ioan proin potr. cu zisa lui şi mart.

*

www.dacoromanica.ro

Adică eu care mai jos mă voi iscăli adeverez cu acest zapis al meu la mâna dumnelui jupânului Vasălei Lepuş precum să să ştii că, din toată socoteala ce am avut-o cu răposatul vără-meu luate şi date, acum am rămas direpţ datori tal. 266, adecă doo sute şaizăci şi şasă dă lei tocmai, ca să-i răspunz făr de necion cuvânt, fiidcă ne'm socotit şi ne'm izbrănet, şi vadeo me'm pus la sfârşătul lunei aceştia, să aib de a-i răspunde. Şi pentru mai adevărata credinţă m'am iscălit, puindu-mi şi degetul în loc de pecete, ca să să crează.

811, Iul. 8.

Eu Oiţă holtei, platnec.

Eu Co[stan]dinu diiaconu ot Slănec am fostu faţă.

Eu Hristea sin Iliia martur.

Şi am scris eu Hristodor cu zăsa şi voia dumnelor, şi martor.

44 20 adică patruzeci şi patru şi jumătate am primitu dintr'aceşti bani ce săntu într'acestu zapis.

1813, Iunie (?) 11.

*

1821, Faur 6.

† Cu ajutor[ul] lui Dumnezeu şi a Maicii Nostre pururea fecŏra s'au făcut ačastă foe de zestre a nepoti mele, anume Safta, după cum răspunde acum pe anume.

1 plapună de cit cu cearşaf[ul] ei.

1 saltea şi patru perne de cit.

4 perne de batistă.

2 čarşafuri.

8 cămăşi.

10 şărvete.

2 peşchire lungi.

3 brănişore.

1 şiofonir[ă] de la Stanu Stroe pă vale, ce este cumpărată, oh[a]m[n]ică.

2 inele de argintu.

1 pereche cercei de argintu.

Caselc de la Văleni i prăvăliia i cu tot coprinsu, cu pământu loru, oc[a]m[n]ică, ce este de la taică-său Tănase, şi

www.dacoromanica.ro

viia de la Mălăeşti dinu Cărlăţi la vale, cătă să află, cu casele ei i cu crama, oh[a]m[n]ică, afară dinu rozorile ce sănţu cumpărate de la pop[a] Rizea.

2500 bani gata.
1000 pentru petice.
500 salba de la găt ce este dată de pomană de moşi-său.
1 pereche paftale de argintu.
Unu cazanu de rachiu.
Un ligheanu cu ibric[ul] lui.
4 talere cu tacăm[ul] lor.
4 sahane.
2 tingiri.
1 căldare de casă.
2 scorţe de aşternut.
1 mindiru cu postav.
4 perne de părete cu postav.
4 perne albe lungi.
Şi mila lui Dumnezeu la casa copiilor.

Eu Neculau *pratru (sic) ugo* adeverezu.
Eu Sanda răposatului Vasile adeverez la acestea toate.
Eu Ionu Lepuş mar.
Eu Hristea Portar mar.
Eu vătf. Mihaiu mar.
Eu vătf. Apertu *(sic)* mar.
Eu vătf. Iorga mar.
Eu Ioniţă băcanu mar.
Şi am scris eu pop[a] Gheorghe cu zisa şi cu învăţătura dumnealui şi mar.

*

Adică eu care mai jos ne vom iscăli dat-am adevărat şi credincos zapisul meu la mâna dumnealui chir Zahir băcan ot Slănic, precum ca să să ştie că, avându eu iarăş aici în sat Slănicul doo rânduri dă case cu prăvălie şi cu brutărie, ce să află pă moşiia sfintii mănăstiri Colţi, însă cu coprinsul lor, după zapisul ce-l am, care şi acela i l-am dat dumnealui, şi după întâmplarea vremilor le-am făcut vânzătore şi le-am vândut dumnealui cu tocmeală bună, în tl. 900, adică noo sute, de bună voia mea şi cu ştirea tuturor rudeniilor şi a vecinilor care mai jos să vor iscăli. Şi să aibă dumnealui şi copii dum-

www.dacoromanica.ro

nealui de a stăpăni în bună pace. Iar, întâmplându-să dă a să scula cinevaş, să am eu a răspunde. Şi, cându s'au făcut a cestu zapisu, au fostu şi alţi omeni dă faţă. Şi pentru mai bună încredinţare m'am iscălit.

822, Mart 13.

Eu Dinul băcan ot Slănic, sudit chesaricescu, adeverez, şi vănzător cu toţi copii mei.

Eu Enache fečor lu Dinu băcanu adeverezu. Eu Aspra, soţiia Dinului băcan, vănzătore.

Eu State sin Dudu ot Chempina, martor la acestu zapis.

Eu Gheorghe brat Dinu băcanu adeverez dinpreună cu copii mei.

Eu Niţu copil, vecin, mar.

Eu Neculce, bărbier, mar.

Eu Dumitrache Răja mar.

Eu Ion Fulău, vecin, mar.

Eu Dobra, soţiia răposatului vătaf Necula, vecină, sănt martură.

Eu State băcan mar.

Eu Dragomir Filică adeverez.

Eu Stere sin Dragomir adeverez.

Pop Costandin mar.

Cod Andrei mart.

Cod Catargiu faţă fidu.

*

Adecăte eu Stoica, soţiia Dinului Corăcă, fratele diiacon Mateiu Corăcă, ce să trage den moş călugăr Cărstia, dat-am bun şi credincos zapis[u] mieu la măna dumnialui jupăn Saufirache zet jupăniasa Sanda ot Slănic precum să să ştie că i-am vându doo pogoane de loc sterpu din drum[ul] dialului, ce merge la Din[u]lu Anghelache, lungu până în vălča, de spre soare apune, şi să răzoreşte pă dănsul cu diiacon Marin zet Anghela Mălăiasca, pă din jos să răzoraşte cu diiacon Ilie. Care acestu loc este pă dinaintia casi dumnialui ca pimniţă dumnialui, care pă acestu loc este şi drum de merge la acareturile dumnialui. Şi tocmiala ni-au fostu pog. pă tl. 18, adecăte optusprezece. Cari şi bani i-am primit toţi deplin în măna mia, şi am datu acestu zapis la măna dumialui spre

www.dacoromanica.ro

a fi ohamnic stăpă[ni]tor, dumnialui şi copii dumnealui, nepoţi, strenepoţi, căţi Dumnezeu va dărui. Care şi acestu locu l-am vândut cu ştiria tutulor moşnenilor i a răzoraşilor. Şi pentru mai devărată credinţă m'am iscălit puindu şi degetul în loc de pecete, ca să criază. Şi am vândut de a mia bună voe, nesilit de nimenia.

1822, Apr. 11.

Eu Stoica soţiia Dinului Corăcă denpreună cu fii-mea Sanda, vănzător.

Eu Vlad sin Rad[u] părcălab, martor.

Eu jupăniasa Sanda, martoră.

Eu Gheorghe soţul Stoichi, fămei de al doilia, adeverez.

Şi am scris eu Ilie diiacon cu zisa numiţilor, şi martor.

Eu Ion Chireiu Corăca şi martor.

Eu Dobre, leutar, martor.

*

Adecă eu Stoica, soţiia lui Dinu Corăcă, fratele diiaconului Mateiu Corăcă, ce să trage din moş călugăr Cărstia, dat-am bun şi credincos zapis[ul] mieu la măna dumnialui jupăn Zanfirache precum *(sic)* să să ştie că i-am vândut doo pogoane şi jumătate, pogon[ul] pă tal. 18, adică pă tl. optusprezece, ohamnică moşie stătătoare, ca să stăpăniască dumnialui şi copii dumnialui, nepoţi, strănepoţi, căţi Dumnezeu va dărui. Şi, căndu s'au făcut acestu zapis, fost-au şi alţi oameni martori, care mai jos să vor iscăli pă anume, şi spre încredinţare m'am iscălit şi eu ca să să criază, puindu şi degetul în loc de pecete.

1822, April 12.

Eu Stoica, soţiia Dinului Corăc[ă], vănzătoare denpreună cu fie-mia Sanda.

Eu jupăniasa Sanda, martor.

Mateiu diiacon am scris cu zisa Stoichi, şi martor.

*

Adecă noi care mai jos ne vom iscăli dăm acest bun şi credincosu zapisu al nostru la măna dumnealui jupăn Samferi *(sic)* zăd jupăneasa Sanda ot Slănicu precum să să ştiia că am vândut osprezece prăjini de locu sterpu de capu pogonelor de la jupăn Dinu, ce săntu vândute tot de noi, pă

www.dacoromanica.ro

stăjini doozeci şi cinci, ce vine de la porta casi dumnealui la vale până Stoica, soţiia Dinului Corăcă, şi până în vălcă de spre Apusu. Şi am vândut în dreptu tl. 10 de a nostră bună voia, ca să stăpânească dumnealui şi copii dumnealui câţi Dumnezeu va dărui, în veci. Şi pentru încredinţare am iscălit, puindu şi degetele la nume, ca să fiia de credzut.

1822, April 15.

Eu Aghela Mulăesica vănzătoare.
Eu diiacon Marin, zed Aghela, vănzător.
Eu Vişan olar, mar.
Eu Vălsanu sin Ene.
Şi am scrisu eu diiaco Marin zed Aghel cu mâna mea.

*

Prea-înnălţate Doamne,

Aspra, soţiia lui Costandin sudit chesaricesc ot Slănic dintr'acest judeţ Saac, au dat jalbă Mării Tale, arătînd că, măritându-să dă către un unchi al ei, între celelalte, i-au dat zestre o casă la Slănic i tal. patru sute douăzeci, bani gata, şi cu aceşti bani au făcut bărbată-său şi altă casă cu prăvălie pentru neguţătoriia sa, au mai cumpărat şi alt loc alăturea cu cel dă zestre de au făcut şi o brutăriie, care neguţătoriie au şi urmat-o cu bună orănduială în diiastimă dă dooăzeci de ani, avînd credet către toţi, apoi, dintr'ăcastă trecută răzvrătire mergînd spre scădere şi fiind dator la un protopop Gheorghe tl. 407, după moartea acestui protopop fii-so popa Costandin, ce să află cu şederea tot la Slănic, apucînd pă bărbată-său dă bani, şi neavînd, s'au pus acest preot dă i-au făcut mezat casile, şi, silind pă bărbată-său, le-au vândut la alţii, fără a-i pune în loc andipricon[1], şi au rămas pă drumuri cu şapte copii, stricîndu-şi şi credetul ce au avut bărbată-său, şi să roagă Mării Tale să-şi ia acea casă ce au avut-o, înapoi, şi acel cumpărător să-şi caute bani la cine au dat. La a căriia jalbă de la zece ale trecutului Noemvrie s'au dat luminată poruncă Mării Tale către noi ca să facem cercetare, şi la dreptatea ce va avea jăluitoarea să-şi afle îndestularea, iar, neodihnindu-să vre o parte cu cercetarea noastră, în scris să-i sorocim la luminatul Divan. Luminatei porunci următori fiind, s'au înfăţişat

[1] Ἀντιπροικόν, „în locul zestrei".

www.dacoromanica.ro

la judecată înnaintea noastră jăluitoarea Aspra, stând iăngă dânsa şi bărbată-său Costandin, cu preotu popa Costandin ot Slănic, şi întrând în cercetare, ne-au arătat mai întâiu jăluitoarea foaiă dă zestre cu lt. 802, Avgt. 15, iscălită dă Dragomir Fleică i dă frate-său Stan, unchii jăluitoarii, şi într'acelelalte să vede pus că-i dă zestre nepoată-si Asprii o casă cu coprinsul ei ce l-au cumpărat de la Niţul, finul lor, apoi dă jos iscăliturilor peste cinci ani la lt. 807 să vede pus că-i mai dă şi tl. 300 bani gata i zece galbeni pentru un cazan, şi iarăş să iscălesc. Au zis după ăcasta şi pîrîtului preot cu care cuvînt s'au pus dă au silit pă bărbată-său jăluitoari şi au făcut mezat casii, dă au vândut-o, în vreme ce, dă avea să ia datoriie, trebuia să-l fi tras în judecată, şi judecata să-l fi îndatorit ori la plata datorii, dă avea mijloc dă odată, sau cu soroace, după coprinderea prăvălii, şi au răspuns că la acestea ce prin jalbă arată jăluitoarea nu are nicio ştiinţă, fără de numai zise că, având să ia de la Costandin, bărbatul jăluitoari, tl. 750, ca la un datornic, îi zicea să-i plătească cu încetul după puterea lui, şi să vede că, pă de o parte, neavând mijloc, iar, pă dă alta, avînd trebuinţă şi dă bani ca să să neguţătorească, dă bună voia sa ş'au vîndut acea casă la un Zamfir băcan tot de la Slănic, şi, în loc ca să priimească, toţi bani datori, tl. 750, au luat numai tl. 450 în tl. 300 în naht şi tl. 150 zapis iarăş dă datoriie, iar tl. 300, i-au ertat, văzându-l că este scăpătat, ci, de ar fi fost precum jăluitoarea arată, că numai pentru bani s'au vândut casa, nu i-ar fi ertat tl. trei sute, ci dă bună voia lor, nesiliţi, au vândut-o, arătându-ne spre aceasta şi o mărturiie în scris de la 24 ale aceştii următoarei, iscălită dă 15 marturi, prin care face arătare că bărbatul jăluitoarei n'au fost silit de către preot, ce dă bună voia sa ş'au vândut casa. S'au adus înnaintea noastră şi Zamfir băcanul, cumpărător, de la carele cerându-i-să zapisul, să văzu cu lt. 822, Mart. 13, iscălit de către Dinul băcanul i dă către Aspra, soţiia lui, şi dă 14 marturi, rude şi vecini, şi alţii streini, cum şi, în doi, dă Cămăraşul Ocnii Slănicului, dat la mîna acestui Zamfir, cu coprindere că, având în satu Slănicu dooă rânduri dă case cu prăvăliie şi cu brutăriie pă moşiia mănăstirii Colţii, le-au vândut pîrîtului Zamfir în tl. 900 şi, după ce le-au cumpărat, au răspuns şi pîrîtul Zamfir

www.dacoromanica.ro

că, ca un bun stăpân ce s'au cunoscut că este, au mai cumpărat în urmă o şuviţă dă loc, au făcut şi un grajd i alte împrejmuiri din temeliie, cheltuind peste tl. 800, şi jăluitoarea, dă ştiia că casile s'au vândut dă bărbată-său făr dă voia ei, cum dă nu să sculă da atunci să facă păra aceasta asupra lui, şi nu numai că au tăcut, ci încă bărbată-său au mai avut şi alte case ale lui, în Ştefeşti, şi în urmă le-au vândut şi pă acelea, iar mai vîrtos că la zapis dă vînzare au iscălit şi chear unchii jăluitoarei, cei care au dat casile dă zestre, şi nu s'ar cuveni acum peste toate acestea ca să-l scoaţă din stăpînire. Deci, cît pentru preotul popa Costandin ce jăluitoarea prin jalbă arată că au silit pă bărbată-său, şi prin mezat făcut dă sineşi i-au vîndut casile pentru bani datorii, să dovedeşte neadevărată, pentru că, dă şi au avut a lua preotul tl. 750, au luat numai tl. 450 în tl. 300 în naht şi tl. 150 zapis dă datoriie, iar tl. 300 i s'au ertat, după cum nici Dinul n'au tăgăduit. Dă ar fi fost preotul cu splahnă rea asupra lui, nu i-ar fi ertat aceşti bani, ci să vede că casa s'au vândut dă către bărbatul jăluitoarii prin bună învoială şi nesilit de către nimeni la Zamfir băcanul şi, asupra preotului nefiind nicio bănuială în mijloc, rămîne a fi apărat dă păra jăluitoarii, plătind bărbată-său acei tl. 150 ce cu zapis este dator preotului, iar, pentru casă, dă şi zice Zamfir băcanul că prin bună tocmeală au cumpărat-o şi s'au iscălit şi jăluitoarea i rudele ei la zapis şi în urmă au văzut că au făcut grajdi i alte împrejmuiri, mai vîrtos că au avut bărbată-său şi altă casă, la Ştefeşti, şi au vândut-o şi pe aceia, au tăcut şi n'au făcut nicio cerere, la aceste îndreptări ale lui nu are niciun cuvînt, pentru că, în pravila pămîntului care este făcută cu sfat de obşte şi întărită de a să urma şi a să păzi, să coprinde la cele pentru zestre, la cap al 33 şi 34, zicând chear aşa: „Cînd bărbatul va pune prin ştirea judecăţii altcevaş în locul zestrii, de acelaş preţ, atunci lucrul dă zestre poate să-l vănză, să-l zălojească, să-l facă orice va voi" şi: „muerea, cănd va voi să puie la cin politicesc pre bărbatu-său sau cănd va voi să dăzrobească, ori să scoaţă de la închisoare, ori să tămăduiască pre el, ori pre copilul ei, ori să mărite vre o copilă a sa, volnică este să vînză lucru dă zestre al ei prin adeverirea judecăţii"—, după care ăcastă coprindere a pravilii i să dă dreptate a lua casa cu locul ei, ce le-au avut de zestre, căci, de şi

www.dacoromanica.ro

este vănzarea făr de nicio siluire făcută dă bărbatu-său şi să vede în zapis şi ia iscălită, şi unchii ei cei care au înzestrat-o, dar nu este făcută cu temeiu ce să coprindă în pravilă, pentru că trebuia cumpărătorul dinpreună cu vănzătorul i cu soţiia lui să viie la isprăvnicat să arate şi is[pravnicul] să facă toate cercetările şi, ori să fi pus casa ce avea bărbatul său la Ştefeşti andipricon, care în urmă s'au vândut tot de către dănsul sau, de nu o priimea şi era vînzarea cu bună voia ei, să adeverea zapisul de isprăvnicat, şi acum jăluitoarea nu mai avea niciun cuvînt. Pentru aceia dar de la judecată să găseşte cu cale ca jăluitoarea Aspra să aibă a lua casa cu locul ei ce le-au avut de zestre, şi să le stăpînească în pace şi nesupărată de către Zamfir cumpărătorul, carele să aibă a-şi căuta bani ce au dat de la Costandin, bărbatul jăluitoari, iar pentru şuviţa dă loc ce au cumpărat-o Zamfir alăturea cu locul dă zestre i grajdul şi alte împrejmuiri ce au mai făcut tot pă locul dă zestre, nu să cuvine după coprinderea tot a pravili pămîntului, nici ca să rămîie păgubaş, nici ca să le rădice, de vreme ce pîrîtul Zamfir în puterea zapisului dă cumpărătoare au cumpărat această şuviţă, dă loc, şi au făcut grajd şi alte împrejmuiri, şi n'au făcut nicio pără jăluitoarea în diiastimă dă doi ani şi mai bine, precum pentru aceasta pe larg să coprinde în pravila pămîntului, unde la cele pentru vănzări la capul al 32 să coprinde chear aşa: „cănd va vidè vănzătorul nemişcător lucru strein şi cu judecată să vă cere şi să va lua de stăpînul său, atunci vănzătorul să fiie dator a întoarce cumpărătorului preţul şi dobînda banilor, iar cumpărătorul să dea stăpînului rodurile lucrului. Dă va înbunătăţi cumpărătorul locul acela cu sădiri, atunci stăpînul lucrului să plătească cheltuiala înbunătăţirii", după care şi această coprindere a pravilii pămîntului este datoare jăluitoarea a plăti toată cheltuiala ce au făcut pîrîtul Zamfir pă locul dă zestre ce acum prin judecată i să dă în stăpînire, în căt prin cercetare să va dovedi la faţa locului, nefiind după tot cuvîntul drept dator pîrîtul Zamfir cumpărător ca să le păgubească. Şi, fiindcă nici o parte nici alta nu au rămas mulţumitori după cercetarea şi alegerea ce am făcut, şi acum fiind vremea primăvării, căndtoţi dă obşte încep la lucrul viilor i la arăturile pămîntului dă primăvară, li s'au

www.dacoromanica.ro

pus soroc ca după sărbătorile Sfintelor Paşti să să afle amândoaă părţile la luminatul Divan spre a li să face cea dăsăvârşit luminată hotărâre.

1824, Fevr. 27.

(Iscălesc cei doi ispravnici.)

La 1-iu August 1824, în Ploeşti, se arată, pentru aceste trei „persoane", dintre care „Costandin sin Costandin" e „sudet k. k.", că „socotindu-să mai pre urmă aceste trei persoane între dînşii ca, de vor întra ei în judecată mai departe, să sting amîndoo părţile, atît cu cheltuiala, cît şi cu trecerea vremii, şi aşa au căzut cu rugăcune cîteş trele feţile de noi iscăliţii prin dare de compromis de a lor bună voe, nesiliţi de niminea şi cu ale lor iscăliturі întărit ca ceia ce vom găsi noi cu dreptul şi în frica lui Dumnezeu vor fi mulţumiţi cîteşi trele feţele de a nu mai umblă prin judecată cu cheltuială. Am găsit a fi cu cale ca să mai dea Zamfirache Aspri, soţii lui Costandin, sudetul k. k., încă tal. 450, adecă patru sute şi cinzeci de lei tocmai, în bani gata în mîna Aspri, şi toate alte datorii ce va fi mai avînd Zamfirache la Costandin, cu zapise sau făr de zapise, toată să să erte, cum şi un zapis cu un cusur de bani al unui popa Costandin ot Slănic, dator fiind numitul sudet acestui preot, să îndatorează Zamfirachi ca şi de ăcastă datorie să-l ecsoflisească pă Constantin din ori cum va şti, de a nu mai rămînea Costandin dator, atît numitului preot, cît şi lui Zamfirache cu o parà măcar, şi, dentr'aceşti tal. 450 ce să mai dă acum Aspri, iarăşi să îndatorază tot Zamfirache ca să-i cumpere singur un locşor de casă ca de 10 sau 12 stînjini la satul Ştefeşti, după cum să va putea învoi cu vînzătorul locului şi să-i aducă Zanfirache herestea de casă din pădure cu ai săi boi sau în cheltuiala sa pînă în bătătura acestui arătat loc, ca să-ş facă Aspra, soţia lui Costandin, casă pă acest loc, de a nu rămînea cu copilaşii lor în drum. Insă lemnele heresteli să şi le tae Costandin din pădure, cît îi va face trebuinţă pentru ăcastă casă. Şi cusurul banilor din tal. 450 după ce să va cumpăra acel loc de Zanfirache să să pue la o mînă cin[sti]tă streină, să şază. Şi, cînd va începe Aspra a-şi face casele, să aibă numita persoană a-i plăti lucrul dulgherilor, cum şi altele ce va face trebuinţă la case, spre a să putea săvîrşi

www.dacoromanica.ro

aceste case din suma acestor bani, ca să fie andipricon, iar nu să să cheltuiască bani zadarnic. Şi, după a lor rugăminte ce prin scris ne-au dat, am găsit într'acestaş chip după cum mai sus arată a fi cu dreptul, dîndu-li-să la mînă la amîndoo părţile întru asemene carte, de a nu mai avea mai mult putere a să scula unul asupra altuia, şi s'au dat lui Zanfirache şi anaforaoa dumnealor boerilor ispravnicii din sud Saac, cum şi ecsoflisul acesta şi compromisul cel de dînşii iscălit, de a-ş avea putere şi unul şi altul la mînile lor, şi după dreptate am întărit noi trei cei den jos iscăliţi, şi să stăpînească în pace.

Ploeşti, 824, Avst 1.

(Intre iscălituri: Ἰωάννης Γεωργίου)

Eu Aspra, soţia lui Cosd. sin Cosd., sînt mulţămită la ceia ce au găsit dumnealor.

Eu Zanfirache băcanu suntu mulţumit la ceia ce au găsit dumnialor.

(degete.)

Eu Costandin sin Costandin sân' mulţumit la ceia ce au găsit dumnealor cu cale.

Eu Aspra, soţiia lui Din[u] băcan dă aicea din sat Ocnii Slănicu, cară mai jos mă iscălescu, dau această bună adeverinţă a mea la cinstita mâna dumnealui Vistierului Themelie precum să să ştie că tl. 400, adecă patru sute, ce au fost la dumnealui, lăsaţi dă Zanfir sin Ţenea, din porunca starostii, ca să şază dăpoziton, pănă cănd ne vom apuca ca să ne facem casă, şi acum, apucăndu-ne dă facerea casii, ne-am şi priimit bani toţi dăplin în mâna a mea, dă la mai sus numitul boer, fiind faţă şi Din[u], soţiia mea, ca cu dănşii să ne ajutăm la facerea casii, şi, ca să nu mai aibă dumnealui nicio pricină dă spre noi, i-am dat această adeverinţă, iscălindu-mi numele, şi ne-am pus şi deget[ele] în loc de pecete. Asemenea şi Din[u], soţiia mea, s'au iscălit cu mâna lui.

824, Noem. 29.

Eu, Aspra, soţiia Dinului băcan, adeverez.

(deget.)

Şi am scris eu Mihalache logt. cu rugăcunea numitei, şi mart[ur].

www.dacoromanica.ro

Findcă Aspra, soţiia mea, ş'au priimit bani ce în dos să văd că au fostu dăpoziton la dumnelui Vistier Themelie, dă aceia m'am iscălit şi eu.

824, Noem. 29.

Eu Din[u] băcan adeverez.

Să însemnează rândurile banilor care ş'au dat.

35 Pă cumpăratu lemnelor.
65 Pă cumpăratu locului.
40 pă zece mii şindrilă.
108 meşterilor prin Ioan Şimiian.
10 pă cinsute podină tot prin Ion.
36 pă 12 mii cuie de şindrilă prin Dinu.
8 chiria şindrili tot prin Dinu.
18 pentru mâncare meşterilor tot prin Dinu.
20 prin mâna Aspri, Noemvrie 23.
60 iarăş prin mâna Aspri, Noemvrie 29.

400, adecă taleri patru sute.

I-au primitu Cost. pl. martur.

*

Adeverinţa mea la mâna dumnealui chir Zanhir precum ca să să ştie că, fiind eu dator părintelui popi Costandin tl. o sută cinzeci cu zapis, şi aşa ne-am învoit înaintea negustorilor la Ploeşti i înaintea stărostii k. k., den Ploeşti ca să-mi scoţa dumnealui zapisul datorii mele dă la numitul preot, care după hotărârea ce ne-am hotărât au şi urmat, şi me-am scos zapisul după cum au putut a să învoi cu preţul, şi, dându-mi zapisul la mâna mè, i-am dat şi eu ăcastă adeverinţă pentru încredinţare că l-am priimit. Şi fiind şi alte obraze de faţă. Şi pentru încredinţare am iscălit.

Eu Dimul băcan adeverez.

825, Iulie 28.

(Un treti logofăt.) Eu Chiriţă sinu Costea băcanu martur.

Eu vătaf Panaite (?) am fostu faţă.

*

Adică noi cei mai jos iscăliţi încredinţăm cu acestu zapis al nostru la mâna dumnealui jupân Zamfirache băcanu precum să să ştie că, avându eu un petic dă locu lângă brutăriia dumnealui, şi m'am învoit cu dumnealui şi i l-am vân-

www.dacoromanica.ro

dul dă a nostră bună voe, şi tocmeala ne-au fostu în dreptu tl. 15, adică patruzeci şi cinci, şi din colţu gardului din par până în vişăn, la portă, despre drumu. Şi să aibă dumnealui a-l stăpăni, căt şi copii dumnealui, în bună pace, dă către noi şi dă către copii mei în bună pace, nesupărat dă nimini. Şi pentru mai adevărată credinţă ne-am iscălit, puindu-ne şi degetile în loc dă pecetie, ca să să crează.

829, Fevr. 25.

Eu Ion Fulău dinpreună cu soţiia mea, anume Iva, adeverez.
Eu Dumitru sin Ion Fulău adeverez.
Eu Neculaiu sin Ion Fulău adeverez.
Eu vătaf Vasile Ispas, mar.
Eu vătaf Dumitru bărber, mar.
Eu Stoica Coman, mar.
Eu Neculaiu Haină, mar.
Eu Voiucu Coman, mar.
Eu Petre Cocărlan, mar.
Eu Dragomir Cocărlan, mar.
Şi am scris eu Gheorghe brutar cu zisa numiţilor, şi mar.

*

Adică eu, Stoica Flintaşu, care mai josu mă voiu iscăli dat-am bunu şi credincosu zapisulu mieu la măna mamu *(sic)* priotesi moşu popi Dinului precu[m] să să ştie că, vănzîndu-mi du[mn]ei Mariia Prunos unu peticu de locu părintelui, şi eu avăndu nişte pruni pă acestu locu, i-amu văndut mamu priotesi 40 de pruni, prunu căte parale şaizeci, care facu tl. 60, adică şaizeci, şi aceşti bani i-amu priimit toţi deplinu în măna mea. Şi d[u]mneaei să aibă a stăpăni cu bună pace şi copii dumneai, nepoţi, strănepoţi, căţi Dumnezeu i-a dărui. Şi pentru mai bună şi adăvărată credinţă ni-amu pusu numele şi degetulu în locu de pecetie. Şi să-i pui şase pruni, să înplinescu patruzeci tocma.

835, Aprilie 11.

Eu Stoica Flintaşu, vănzător.
Eu Ioana a Stoichi, vănzător[e].
Eu Dumitrache sinu Stoica. Şi, căndu s'au văndut aceşti pruni, au fostu cu voia nostră a tuturor.
Eu Radu cizmar adeverezu.

www.dacoromanica.ro

Eu Bratu Poinar adeverezu.
Dinu părcălabu „
Eu Neagu Arsene „
Eu Stoica Poinar „
Eu Dinu Călinu „
Şi am scrisu eu Thoma dascălu, rugat fiindu de dănsa.
Şi este şi unu nucu, iar unu rămăne alu mieu.

*

Eu Terfir *(sic)* Brujbă i-amu răscumpărat de la preotu popa Dinu din porunca cinstiti stăpăniri, findu pruni fratele cel mai mare, fiindu că am avut protemesisu din judecată.

1836, Sept. 27.

Eu Istadurus *(sic!)* alesu adeverezu.
Eu Ştefan alesu adeverezu.

*

Adeverinţa mea la mâna d. jupân Sanfirache ot Văleni precum să să ştie că din toată socoteala am rămas bun dator lei 10, zece, şi jumătate, şi, apucându-mă ca să-i dau, eu, neavând, am făcut rugăcune ca să mă aştepte până în doo săptămâni fără de niciun cuvă[n]t de pricinuire, ca să dau. Şi spre mai bună încredinţare am rugat pă scriitor de m'am iscălit la numele meu.

Eu Postolache sin Niagu Roşu ot Vărbilău.

838, Frev. 13.

(Incă o iscălitură.)
Şi am scris e[u] Ioniţă cu zisa numitului.

*

Hotarnici moşnenilor Casandra, fata lui Petre Băescu, şi a clironomilor lui Tudose şi Stan Mihul.

D-lui chir Zamfir Ţenescu ot Văleni.

Noi, întemeeaţi pă porunca cinstitii judecătorii, no. 178 şi 1.428, vrînd a da carte de alegere la mîinile arătaţilor moşneni, am stătut numai că am înţeles că d-ta te afli cu locul casi cumpărat, şi, făcîndu-ţi-să cuvenita chiemare, a ne înfăţişa zapisul, ai arătatu nesupunere. Pentru care am şi raportuit cinstiti judecătorii şi am priimit dezlegare cu no. 1758, povăţuitoare cum să urmăm, dar, ca să nu vă rămîie cuvînt,

www.dacoromanica.ro

vă adăogăm al 2-lea chiemare, mărginindu-ţi soroc ca la 28 de Aprilie următor să te înfăţişezi cu zapisul.

1840, Apr. 12.

No. 30.

I.. Negulescu (încă o iscălitură).

(Adresa:) Hotarnici moşnenilor Văleni, dumnealui chir Zamfir Ţenescu ot Văleni.

*

No. 30.

Dau bun şi credincos zapisul meu la mîna d. jupîn Trandafir tabac precum să să ştie că la trebuinţa ce am avutu am căzut cu rugăciune de mi-au dat lei cinsprăzece într'o lună, să-i lucrez în vara viitoare oricînd mă va chiema, şi eu să fiu dator a fi în picoare. Şi spre credetu am rugatu pă scritor de m'au iscălit.

842, Apr. 12.

(Iscăleşte şi un Păsculescu.)

Noi suptu iscăliţii, satul Lepăneşti am dat (?) înscrisu nostru la mâna lui Ioanu sin Stanu Chicureanu precum să fii ştiut că am luot neşte şindrilă pentru casa dă şcolă şi i-au rămasu datori lei optuzeci şi şapte, care bani ne legăm să-i răspundem cu soroc până în do *(sic)* săptămâni, fără vre unu cuvântu de precenă, iar, atuncea, la arătatul sorocu, nefiindu bani, orice cheltueli sau zecueli să va face, să fim tot noi răspunzători. Şi, pentru a fi acestu zapisu temeinic că l-am datu noi, am rugatu pă scriitoru de ne-au iscălit cu numele nostre, puindu şi noi degetele la numele nostre în locu de pecete, să să crează.

Eu David Comanu alesu, platnic.
Eu David Seceleanu alesu, plat.
Eu Mateiu Gleogaru plat.
Eu Ilie vănătoru plat.
Eu Radul Zeanu plat.
Eu Glegore .... plat.
Eu..... Seceleanu plat.
Eu Neculai alesu plat. şi chezaşu.
Şi am pusu şi pecetea satului.

www.dacoromanica.ro

Şi am scrisu eu logtu Ioniţă cu zisa numiţilor de mai sus şi m'am iscălit.

843, Noevr. 8.

(Pecete cu fum: un arbore.)

843, Noevr. 7.

*

125 lei, adică una sută doozeci şi cinci am priimit de la dumnealui cumnată-mieu Dumitru din banii păduri ce am vândut-o dumnealui jupân Zamfir târg Văleni cu zapis întărit de cinstita suptocrm. şi orice pretenţie va avea cumnat[ul] Dumitru, să-şi caute, pentru că eu mi-am priimit toţi bani deplin, scăzându-să cheltuelile şi treabădu oamenilor aceia ce au mersu pă acolo. Şi spre dovadă am rugat pe scriitor de m'au iscălit, pe care rugând şi pre suptocăr. de l-au adeverit, iar eu puindu-mi deget[ul] în loc de pecete să să crează, 1843, Iune 14.

Eu Stanca, soţiia răposatului Neculce Drăvici ot Văleni, adeverez.

Eu Zamfir cojocar am fost faţă, şi martur.

Eu Istrate Tălmač am fost faţă, şi martur.

Eu Dima Boiangiu martur.

Eu Istrate cojocar am fost faţă şi martur.

Scriitor Ioniţă Grig. şi martur.

Intărirea de supt-ocîrmuire, cu pecetea cu trei brazi şi data 1833: Suptocărmuirea plaiului Teleajnul.

*

Fie Domne mila ta spre noi, precum am nădăjduit şi noi întru tine.

848, Ghenar 28.

Foiţa de zestre a fiici nostre Mădichi, di cele ce ne lasă inima ca să-i dăm, precum mai jos arată.

270 *(sic)*, adică doă mii şapte sute, bani gata.

1. o pereche case de la Slănicu cu prăvăliea i cu totă încăperea ce să va vedea, însă cu pricina ce este.

2. 25 stînjeni, adică doăzeci şi cinci, făneaţă ce să numeşte Tărîceaca, ohamnică.

3. doă pogone de vie lucrătoare deosăbi, cu obraţiea lor, însă şi o casă ce să află pîn în Postelniceasa Mira, şi pîn

www.dacoromanica.ro

în drumul mori lungu şi porobiştea jumătate pîn în drumul mare.

4. doi boi de jug.

5. 4 vaci cu viţei.

6. 1 cazan de rachiu, căpacu nemţesc, cu trei ţevi.

7. 1 pereche telegari cu o căruţă fericată, cum să află, i cu hamuri.

8. 10 oii meoare.

9. 6 buţi de borhot din doge.

10. Casile de susu, însă pă din doă, cu prăvăliea de spre Iane Sărbu, după moartea mea prăvăliea, ear casile să le stăpînească de acum, cît şi şopronu pînă în grajdu meu, şi locu cît va ţinea în dreptu casi, pînă în gardu lu Macovei, să fie prii di doă după încetarea mea, şi grajdu să-l mutu *(sic)*, locu cît este înpotriva casi pănă în Macuvei, să aibă a stăpăni de acum.

2 masă pă masă.

2. doo tingiri de aramă cu capacile lor.

1 căldare de aramă de ocă patru.

6 table *(sic)* de cositor cu tacîmu lor

2 tacîm dulceaţă, adică o tavă, doă chisele, doă pahară, o farfurie, însă de sticlă, şi doă ligăriţe de argitu.

1 ladă de haine mare.

2 doă scorţe alese.

1 plapomă de tibetu stacojie cu babac.

1 idemu, însă cu lînă.

4 perne lungi ale salteli, idem de tibetu.

2 mici, idem.

2 perne mari albe.

4 mici idemu.

2 cearşafuri de aşternutu.

12 şerfete.

2 peşchire.

1 liveanu cu ibricu lui, de aramă.

1 o roche de mireasă, de mătăsărie, noă.

3 rochi de sta[m]bă bune.

1 o roche de tulpan.

1 de bazea.

1 roche musulinu.

www.dacoromanica.ro

2 baltone.
1 basmà mătase.
1 o buccea de lînă.
1 o scurteică de lustrin blănită, de purtare.
2 perechi cercei de Lipiţca.
6 şărvete.
1 peşchir de obraz.
10 cămăşi femeeşti.
O tocitoare mică de stejaru.
Un linu precum să află.
Un tuču mare pentru deal.
Un tărnăcop.
O sapă la deal.
Doo hărdaie de deal.
Una pereche heare de plug.
Un caru de boi, lemnul şi cu fer ce să găseşte.
Lemnul căruţi de cai şi cu hearele ce să găsescu şi roatele
Patru scoarţe alese.
Una plapumă de tibet } cu cerşafurile lor.
Una plapomă de măsiilin. }
Doo saltele de pat.
Un cearşaf de pat.
Patru perne de saltele.
Patru perne de — (şters).
Doo mesă pă masă.
Doo prosoape de cuiu.
Opt şărvete de masă.
Şase tale[re] cosiitor.
Tacăm dulceţi, tavă şi doo chisele de marmură şi doo pahară şi doo linguriţe argintu,
Una farfurie argintu pentru linguriţe.
Trei tingiri aramă.
O păreche pirostrii.
Doo feşnice aramă.
Patru lăzi închisă.
Un palton mare.
Trii rochi de lănă.
Trii fuste.
Doosprezece cămăşi femeeşti.

www.dacoromanica.ro

Patru bucčulăcuri.
Doo scurteici blănite.
Doo sute coţi pănză.
Un bocčulăc de nunu.
Şi toate mărunţişurile care sănt ale feti, şi de la Dumnezeu milă şi sănătate.

1859, Fevr. 1.

Ioniţă Ţenie.
Neculae Protopopescu.
Licsandru sin Stan Miu
măcelar Ţane.
(Incă o iscălitură.)

*

Fiie, Doamne, mila ta spre noi, precum am nădăjduit şi noi întru tine. Foie dă zestre a cumnătuţi, de cele ce să dă, rămasă de la socrul mieu, pă suma ei, cum mai jos arată.

1859, Septv. 1.

Casele de sus pă jumătate de spre Macoveiu, prăvăliie de supt casă jumătate, însă aripa de spre postă, spre Macoveiu.

In curte locul jumătate iarăş spre Macoveiu. Casele vechi din curte supt ale feti. Grajdul ce este în curte este al feti, dar este pă locul mieu, precum în foia de zestre să arată, să-l ardice, să-l mute pă partea sa, iar supt şopron sănt stăpăn.

25, adecă doozeci stănjini, moşiie la Slănicu, ohavnecă, însă precum să găsesc şi la cap de late şi de lungi pănă unde scriie zapisul sănt pă jumătate cu mine.

Viia de la Mălăeşti deosebit, din care este pusă în foia mea, este a feti, spre pivniţă.

Pivniţa ce să află deplin de stejar şindilită, precum să află, este a feti.

Locul ce este slobod, porumbişte şi o ...deosebit... este jumătate cu mine.

Un cazan de rachiu cu trei ţevi de aramă.
Şapte buţi de prune pentru pus într'ăsele.
O bute mare pentru ţinut rachiu.
Doo buţi pentru ţinut vin.
4 fuste.

www.dacoromanica.ro

2 perechi ismene.
1 fermineà blănită de postav.
4 buccealîcuri.
1 boccealîcu de ginere.
Şi mila lui Dumnezeu să le fie întru ajutor.
Zaharie Ţenescu.
Ioniţă Ţenie.
(Alte două iscălituri.)
Şi am scris eu Anghel Ţenescu cu zisa numiţilor şi m'am [iscălit].

DĂRI DE SAMĂ

Simeon Rali, *Oraşul Siret în vremuri de demult*, Cernăuţi, 1927.

Bună cercetare, foarte atentă a unui harnic cercetător.

Nouă, de şi după Prelicz, ale cărui însemnări nu le-a cetit nimeni, sînt ştirile despre descoperirile preistorice, cu privire la care ar trebui, firește, mărturii mai competente şi studiul amănunţit al obiectelor păstrate. Foarte interesante cărămizile romane cu un număr de legiune sau cohortă şi banii, de la Antoniu, Aurelian şi Liciniu. Un comerţ se făcea aici, roman ori ba, cu Nordul scitic.

Numele de Sasca al unei mahalale vine de sigur de la Sas-Vodă. Telebecinţi, de unde Terebleuci, e satul lui Talabă, unui vechiu Talabă, care ar putea fi cumanic, *ante*-românesc (v. p. 26). Şi aici Tătăraşii ţigăneşti. Numele de oraşe din cutare letopiseţ rusesc nu pot fi decît din veacul al XVI-lea, nu de mai înainte (v. pp. 25-6). Nici vorbă de Cavaleri Teutoni pe aicea (v. p. 27 şi urm.). Despre vechea cetăţuie, v. p. 33 şi urm. Rămăşiţe de piatră până mai dăunăzi, p. 34. Dacă Drăguşenii pot să nu vie de la fiul de Voevod Drag, numele de Bălcăuţi adecă „Bălceşti" este neapărat de pus în legătură cu Balc fiul lui Sas (cf. pp. 36-7). Pentru catolicism în Siretiu, p. 39 şi urm., 45 şi urm. E probabil că, de fapt, Laţcu-Vodă n'a fost niciodată catolic. Căsătoria fiicei lui, Anastasia, cu Iurg Coriatovici şi Domnia lui în Moldova îmi par din

www.dacoromanica.ro

ce în ce mai puţin probabile. Distrugerea de biserici catolice din partea lui Bogdan Orbul, ca răsbunare că nu l-a luat princesa polonă, n'aş putea-o admite; v. pp. 57-8. O stradă a Grecilor; p. 58. Ruine de piatră lîngă Căcaina, pp. 58-60 (de cercetat). „Quidam Ruthenicus" la p. 63 nu e nume de om, ci „un Rus". Iarăşi ruine la p. 65. Pietrele de mormînt conservate de la biserica armenească descoperită în pămînt trebuie cercetate şi ele, p. 66. Autorul insistă pe larg asupra tratatului încheiat la Siretiu în 1445 de Ştefan, fiul lui Alexandru-cel-Bun, cu Polonia. Berăria supt Ştefan-cel-Mare, 75. Morile, p. 76. Satul Grecii înseamnă o aşezare de negustori greci, p. 76 şi urm. Era şi o biserică, p. 78. Vama, p. 82 şi urm. Se pune în legătură marele negustor din secolul al XV-lea Nicolae Brînză cu un sat purtîndu-i numele, pp. 83-4. Iarmaroacele, p. 89 şi urm. Cîrciumele, evreieşti, pp. 92-3.

Urmează descripţia monumentelor. Despre biserica domnească (Sf. Troiţă), care se pare a fi fost prefăcută ca să aibă actuala formă de basilică, s'a ocupat d. Balş. Cu aspect tîrziu muntean e Sf. Ioan Botezătorul. Prigonirea din partea Evreilor şi administraţiei austriece a acestui modest lăcaş, p. 107 şi urm. Sf. Dimitrie al Sbierenilor, p. 119 şi urm. Felul de cîrmuire, p. 125 şi urm. Aşezările străine, p. 130 şi urm. Interesantă „cartea de suferială" din 1812 a unei Evreice, „negustoriţă de piele", scrisă „la grămada jidovască a Siretiului", „pînă cînd nu se va amesteca la alişverişuri", p. 135. Schitul Sf. Onofreiu, p. 136 şi urm. Distrugerea de egumen a actelor siretene, pp. 141-3. Breslaşii, p. 144 şi urm. (cojocarii până azi, cu steagul Sf. Ilie). Slujba de începerea iarmarocului e descrisă foarte colorat. Cărăuşii de-acolo cu Ruşii la Dunăre în 1877, pp. 148-9. Vechiul port, p. 151 şi urm. Il purta tatăl lui Stefanelli. Se zice „ghiordie", nu „ghiordè". Interesante expresii cum e „capeteşte" şi nume pentru obiecte ca „gripca" şi „daragul", p. 155. Călătorii pentru scumpie până la Galaţi şi în Basarabia, p. 156 şi urm. *Ticnariul* de 100 de chilograme, p. 160. Scumpia se vindea la Kuty. Petreceri, p. 169 şi urm.

* * *

Dimitrie Urzică, *Sate şi tîrguri de pe înaltul podiş al Dorohoiului,* Bucureşti 1928.

www.dacoromanica.ro

Foarte bună partea geografică şi antropo-geografică. Cea istorică porneşte de la preistorie, înşirînd descoperirile importante ce s'au făcut în judeţe. La istoria propriu-zisă, nu trebuie să se recurgă la... nuvelele lui Asachi, cum nu trebuie să se repete poveştile cu Iazigii de la Iaşi şi Doroca de la Dorohoiu. La menţiunea localităţilor istorice, de sigur că Podriga luptelor dintre urmaşii lui Alexandru-cel-Bun e de aici, dar Verbia nu e Verghia de aici, ci o localitate pe Jijia. Studiul e închinat amintirii marelui erudit care a fost Vasile Bogrea.

* * *

Victor Motogna, *Relaţiunile dintre Moldova şi Ardeal în secolul al XVI-lea,* Dej, 1928.

Lucrare întinsă strîngînd laolaltă ce dă materialul destul de risipit. Despre răscoala lui Dózsa este şi o mai veche lucrare a lui S. Sever Secula (din „Archiva" de la Iaşi). D. Motogna aduce un act de confiscare a averilor nobililor romîni din Maramureş (şi un Petru Petriman) cari au ajutat pe răsculaţi, p. 8 şi anexe. S'a petrecut acelaşi lucru şi în părţile săseşti. Şi anume orăşeni din Cluj au fost cîştigaţi, p. 9. Un Ioan Dragffy în oastea care suprimă mişcarea, p. 10. Urmarea fu decretarea şerbiei, p. 11. Se relevă că pe bunurile ardelene ale Domnilor Moldovei noul regim nu s'a putut înstăpîni, pp. 12-3. Indreptări la conclusiile lui I. Ursu despre politica lui Petru Rareş, pp. 14-5. Rareş despre Veneţieni, pp. 15-6. Se relevă după un nou document publicat de d. Veress că în Maiu 1531 Rareş şi cu Domnul muntean luară parte la asediul Sibiiului de Ioan Zápolya, pp. 31-2. Luarea Unguraşului de la Petru, p. 41. Fuga lui în Ardeal nu e descrisă de Ureche după Macarie (v. p. 43). Se dă în întregime povestirea lui Verancsics. Data întrării în Secuime la 1542, p. 57. Ascanio Centorio nu ni era necunoscut, de şi nu-l preţuiam prea mult; d. Motogna face bine că-l reproduce în anexele sale. O încercare, puţin reuşită, de a reabilita pe Ştefan Rareş pe p. 75 şi urm. Ştiri nouă despre întăia expediţie ardeleană a lui Alexandru Lăpuşneanu, p. 81. La p. 100: nu e vorba de fata, ci de sora lui Petru-Vodă Munteanul. Capul lui Despot trimes lui Ioan Sigismund Zápolya, p. 111. Bogdan Lăpuşneanu pribeag la Eperjes prin Ianuar 1574, p. 116, Note despre Zamfira

www.dacoromanica.ro

lui Moise-Vodă, ajunsă, prin căsătoria cu Cristofor Báthory principesă a Ardealului, pp. 121-2. Altă povestire, după Alexandru Szilágyi, a lucrurilor din 1577, p. 123 şi urm.

La documente, actul trădării Maramureşenilor, pp. 131-3. Altele de valoare mai mică. Cel despre Petru Rareş la asediul Sibiiului, p. 138. O scrisoare din 1552 a lui Mircea Ciobanul, p. 156. Alta, pp. 161-2. Urmează extrasul din Centorio, p. 162 şi urm. O scrisoare a lui Despot pentru căpitanul său Paul Secuiul, din Suceava, 17 Septembre 1562, p. 184. Se reproduc şi actele privitoare la peirea lui care au apărut în *Revista istorică*, trimese tot de d. Motogna (v. p. 184 şi urm.).

* * *

Economul D. Furtună, *Ucenicii stareţului Paisie în mănăstirile Cernica şi Căldăruşani, cu un scurt istoric asupra acestor mănăstiri*, tesă de doctorat, Bucureşti (f. an).

E o lucrare întinsă, plină de informaţie nouă, după inedit. Însemnarea actelor de fundaţie (p. 7 şi urm.). De sigur că a fost stavropighie; cf. pp. 9-10. Biografia stareţilor, p. 10 şi urm. (p. 10: Radu Şerban n'a avut Greci). Despre Căldăruşani, p. 22 şi urm. Stareţii, p. 25 şi urm. Ar trebui publicată scrisoarea din Bibl. Ac. Rom., ms. 1236, fol. 165, a lui Ioasaf de Argeş către Constantin fiul lui Dumitru Ţară-Lungă din Şchei (1690) (v. p. 30). La p. 37, nota 3, nu e Impărăteasa Ecaterina, de mult moartă la 1809, ci nepoata ei, de fiu, Marea Ducesă Ecaterina. Viaţa în cele două mănăstiri, p. 41 şi urm. Pe larg biografia stareţului cernican Gheorghie Ardeleanul; p. 45 şi urm. Alţi paisieni, mai ales Macarie învăţatul şi stareţul Calinic, p. 63 şi urm. Despre scriitorul Nicodim Greceanu, p. 76 şi urm. Condiţiile de traiu, p. 78 şi urm. Şi Naum Rîmniceanu a căutat aici un ultim adăpost, p. 82. Aceleaşi note la Căldăruşani, p. 88 şi urm. Listă de manuscripte de la Căldăruşani, p. 95 şi urm. „Imitaţia lui Hristos", în traducerea lui Ioan Duma din Braşov, 1774, p. 99. Turci la Ploieşti şi Văleni în 1791, p. 106. Călugări ardeleni şi străini, p. 107 şi urm.

In anexe biografia contemporană a lui Gheorghie, p. 114 şi urm., un discurs al egumenului Doroteiu de la Căldăruşani, p. 125 şi urm., regula lui Calinic, la Cernica, p. 133 şi urm., note

www.dacoromanica.ro

de cronică ale lui, p. 141 şi urm. (publicate în parte de mine), versuri călugăreşti, p. 144 şi urm.

Se putea adăugi înfăţişarea Cernicăi cu ctitorii într'un tablou al lui Papazoglu, după care am făcut şi cărţi postale.

* * *

C. Bobulescu, *Banul Tănasă Gosan, 1769... — 1831 Iunie 17*, Bucureşti, 1928.

E o lucrare de genealogie şi biografie, abundent sprijinită pe izvoarele cele mai deosebite, căutate cu o rîvnă fără păreche ca şi în alte lucrări ale meritosului autor. Tănase Gosan iea, pe la 1750, pe fata de patrusprezece ani, a lui Toader Nacul logofăt de vistierie (p. 22). Surorile miresei sînt soţiile lui Grigore Ceauşul, Gheorghe Carp şi unui Arghire (p. 22 nota 54). Un frate, Lupu, p. 30. Catrina Gosan iea pe Stolnicul Neculce, p. 31. Fiul e al doilea Tănase, p. 34 şi urm. (născut pe la 1770). O soră a acestuia iea pe Spătarul Cananău din Botoşani, p. 49. Testamentul lui Tănase, pe la 182[illegible], p. 59 şi urm. Moare de holera din 1831, p. 65 şi urm.

Alături, multe alte ştiri de folos. Astfel, la 1824, o însemnare a lui Ioan Gherasim, care-şi zice „Rumîn ales" şi se arată că „erea dăsăvărşit la cartea elinească, românească, latinească, muscălească şi oreşce nemţească şi franţuzească, şi limba turcească şi sărbească foarte bine o ştiea" (p. 6, nota 1). Menţiunea unui ms. al traducerii lui Beldiman, *Alexii sau căsuţa din codru*, p. 7, nota 1. Còpii după *Tarlo*, tradus de acelaşi, p. 9, nota. Îngroparea cerşitorului răspînditor de binefaceri Lumînărică, p. 12. A Beldimăneştilor, p. 13. O notă a lui Filaret Beldiman că a copilărit la Corneşti, „moşie părinţască", *ibid.* Despre preotul Ursul Zugravul, p. 15, nota 13 (coane făcute de dînsul la Obrijeni, Iaşi, în 1734) Hurmuzachi ca nume de botez, p. 16. O foaie de zestre din 1727, pp. 17-8. Turci din Bîrlad cămătari pe acelaşi timp, pp. 18-9. Nunta cu o Ţigancă, pp. 20-1. Pentru cărţile de blăstăm, p. 24 note 63 şi pp. următoare. O soră a lui Veniamin Costachi, care se află „legată" (de vre-un păcat) în mormînt, p. 27 nota: blăstămul se întinde şi asupra copiilor. Un Moldovean pribeag, pe la 1800, la „Varşav", unde moare, p. 34. Un exemplar din *Vieţile Sfinţilor* ale lui Dosoftei la Gosăneşti, p. 35, nota 94.

www.dacoromanica.ro

Altă foaie de zestre (1790), p. 36. Reţetă de leacuri, pp. 40-1. Însemnarea unui scripcar ţigan, p. 43. Un paşaport bucovinean, şi în româneşte, la 1802, p. 44. Altul rusesc la 1821, tot şi în româneşte, p. 57. Cele patruzeci de volume despre mănăstiri ale călugărului Andronic Badenschi de pe la 1800, p. 46 şi nota 141. Două peceţi ale mănăstirii Socola, atribuindu-i data de fundaţie 1596, p. 48, nota 150. Nomofilaxul Constantin şi „pravilistul" Flechtenmacher la 1818, p. 50. Lepădarea „pe la biserici" a bastarzilor, p. 52, nota 174. Reproducerea inscripţiei, din 1820, a bisericii din Soloneţ, p. 54. Stăpînire la Codreşti a Spătarului Iordachi Drăghici, p. 58. Văduva lui, Maria (născută Nacu) vinde „moşia Bălţaţi cu hlizele Codreştii" mănăstirii Neamţului, la 1841, Februar 8, p. 67 nota 224. O scrisoare a acestei Mărioara la pagina 67.

* * *

I. Lupaş, *Studii, conferinţe şi comunicări istorice*, Bucureşti, Casa Şcoalelor, 1927.

Cuprinde: „Factorii istorici ai vieţii naţionale româneşti" (se citează afirmaţia lui Fustel de Coulanges: „Pentru o zi de sintesă trebuiesc ani de analisă"). „Sensul şi scopul istoriei" (Analisa şi critica teoriilor lui Spengler). „Individualitatea istorică a Transilvaniei" (rostul de „jude" al lui Atanaric l-am stabilit cel d'întâiu; v. p. 50). În Ardeal s'ar fi purtat în vremea de după cucerirea de către Unguri o luptă între ortodoxie şi catolicism; pp. 53-4. Încercarea Voevozilor Ardealului de a ajunge permanenţi şi cu drept de moştenire, p. 55 şi urm. Voevodul Laurenţiu de la jumătatea secolului al XIV-lea era din părţile Caraşului, p. 78. Nimic nu arată că Litovoiu şi Bărbat ar fi luat malul opus al Oltului; cf. p. 58. Căsătoria fetei Voevodului, de origine cumană, din neamul Borz,— cf. Borzea—, Ladislau, cu fiul regelui sîrb Ştefan Miliutin, p. 61. La p. 63: Pösing, nu „Bazini". „La mormîntul de la Putna, (panegiric al lui Ştefan-cel-Mare. P. 86: „Matei *de Murano*"). „Doi umanişti romîni în secolul al XVI-lea" (cunoscutul Nicolae Oláh şi necunoscutul Mihail Oláh. La cel d'întâiu, scrisori către Saşi, în 1554, îndemnîndu-i să rămîie catolici — cu facsimile; se dă şi recunoaşterea de Împăratul Ferdinand, la numirea ca baron, a genealogiei sale din Dracul, Mihnea şi Mircea— p. 96, nota. Celalt, cu numele de familie Csaky, s'a născut în Bihor,

www.dacoromanica.ro

pe la 1490, a studiat în Cracovia, a funcţionat în Crasna şi la Bălgrad, a fost secretar princiar şi educator al lui Ioan Sigismund Zápolya; amestecat în vicisitudinile politice ale provinciei, moare la 1572: Gromo-i recunoaşte însuşirea de Romîn). „Destituirea unui episcop romîn din Ardeal la anul 1574" („ipotesa" că e vorba de Eftimie, Vlădica ardelean, cade; căci „daselb", înseamnă „acolo", în Moldova, nu în Ardeal). Tudora, mama lui Mihai Viteazul (resumă cele ştiute despre dînsul). „Patru scrisori româneşti din timpul stăpînirii ardelene a lui Mihai Viteazul" (studiu analisat la timpul său în această revistă). „Capul lui Mihai Viteazul" (discurs la readucerea lui în 1520). „Politica lui Matei Basarab" (resumat istoric; cf. Iorga, *Studii şi doc.*, IV, Prefaţa. Facsimile din scrisoarea Doamnei Elina despre lupta de la Finta, p. 162). „Principele ardelean Acaţiu Barcsai şi Mitropolitul Sava Brancovici" (comunicaţie la Academie; reprodus un act din 1661 al lui Sava, p. 191. Observaţii asupra datei episcopului înmormîntat la biserica din groapă a Sibiiului, p. 189, nota 1). „Nobilitarea popii Ioan din Vinţ (20 Maiu 1664)" (după actul din Arhivele din Buda, 20 Maiu 1664; se nobilitează şi fratele Oprea; li se zice „Zoba"). „Pribegia prin Ardeal a Mitropolitului Varlaam al Ungrovlahiei, 1679-1680" (ştirinouă, şi după inedite: Varlaam fuge de frica Domnului său, Şerban Cantacuzino; dar la 1686 cel care era la Sibiiu cu o suită de doisprezece trebuie, în adevăr, să fie episcopul din Ardeal, întors sfinţit de la Munteni). „Odăjdiile Mitropolitului Sava Brancovici" (după o ştire ungurească despre sfinţirea de dieci şi biserici în timpul maziliei lui; un act din 1684 despre odăjdii; se propune cetirea unei pietre din biserica sibiiană din groapă, care poate fi pe mormîntul lui Sava). „Activitatea literară-ştiinţifică a lui Dimitrie Cantemir" (panegiric). „Desbinarea bisericească a Romînilor ardeleni în lumina documentelor din întîia jumătate a veacului al XVIII-lea (largă analisă a cărţii d-lui Silviu Dragomir; de fapt e o scurtă istorie a Unirii). „Părinţii şi bunicii scriitorului ardelean Ioan Piuariu-Molnar (a mai fost presintată în această revistă). „Revoluţia lui Horia" (conferinţa e un capitol de istorie). „Iosif al II-lea şi şcolile româneşti din judeţul Aradului" (decisie din 18 Octombre 1786 a comisiei aulice de studii"). „Cea mai veche şcoală normală în Romănia întregită" (ordine ale lui Iosif al II-lea din 1784 şi 1786; Dimitrie Eustatievici e

www.dacoromanica.ro

aşezat director). „Contribuţiuni la istoria politică a Romînilor ardeleni de la 1780 la 1792" (tot opera lui Iosif al II-lea; călătoria în Ardeal, cu „oiu căuta"; decretul de toleranţă şi de „concivilitate"; versurile lui Moise Moga pentru el, pp. 322-4; oferte ungureşti către Prusia la patul de moarte al lui Iosif— p. 329 nota —; împrejurările româneşti supt Leopold al II-lea). „Chestiunea originii şi continuităţii Romînilor într'o predică de la 1792" (a preotului Sava Popovici din Răşinari; se analisează modelul săsesc, de Michael Lebrecht, „Geschichte der aborigenen dazischen Völker in Abend Unterhaltungen" — e partisan al aborigeneităţii româneşti, după Gebhardi). „O încercare de reunire a Bisericilor romîne din Transilvania la 1798" (o fac Aron Budai, Petru Maior şi vicariul de Făgăraş Ioan Para: un singur episcop după moartea lui Bob, n. residînd în Ardeal, două consistorii, doi directori şcolari, între Blaj şi Cluj; se va cere şi pensionarea Vlădicăi de la Blaj; protopopii aprobau; plan de congres comun; adresă la Împărat; dar aceasta însemna închinare către uniţi; se prevedea resistenţa în Principate; ideia reapare la 1895, în jurul „Astrei"). „Doisprezece peţitori ai episcopiei transilvane vacante de la 1796 la 1810" (Ioan Mihalovici, paroh sîrb în Pata, Nicolae Huţovici, preot în Abrud, episcopul sîrbesc Ioan Ioanovici, protopopul Avram Petrovici din Neoplanta, vicariul Ioan Popovici, Isaia Bălăşescu din Bucovina, Pavel Chenghelaţ, scriitorul sîrb cu cărţi traduse şi în româneşte, care ştia şi franţuzeşte, Timoteiu Mitropolitul de Sarde, protopopul Nicolae Panovici, arhimandritul bănăţean Sinesie Radivoevici, Nestor Ioanovici, Petru Maior—pp. 428-9—, Vasile Moga). Tablă de nume.

* * *

P. Zane, *Probleme monetare din trecutul economiei noastre naţionale*, Iaşi, 1927. *„Sisteme monetare şi monete principale din veacurile trecute* (din Cercetări istorice", IV), Iaşi, 1928.

Primul studiu epuisează subiectul, atît de vastă e informaţia şi atît de atentă prelucrarea ei. Cuprinde consideraţii economice, foarte competente. A doua lucrare cercetează monedele obişnuite mai de mult la noi: perper, zlot, aspru, ug, galben, leu. Ca în toate lucrările autorului, o vastă bibliografie.

* * *

www.dacoromanica.ro

I. Bianu şi N. Cartojan, *Album de paleografie românească (scriere chirilică)*, Bucureşti, 1926.

Foarte frumoasă publicaţie începînd cu reproduceri din Psaltirea Şcheiană, Psaltirea Hurmuzachi şi Psaltirea Voroneţeană pentru a trece — peste hîrtiile lui Petru Şchiopul, peste testamentul lui Radu Şerban şi scrisorile lui Matei Basarab de la Braşov, care nu trebuiau să lipsească —, la mediocre probe ardeleneşti din secolul al XVII-lea, dar şi la specimene de admirabilă scrisoare moldovenească şi munteană (pl. VII cu un prea frumos frontispiciu) din acelaşi timp. Pentru veacul al XVIII-lea alegerea e bună (pecetea Cernicăi pe pl. XI). La pl. XIV se revine — de ce? — la trecut cu scrisoarea lui Neacşu din Cîmpulung, cu o însemnare a lui Mihai Viteazul şi o scrisoare a lui Neculai Pătraşcu, cu cîte un act de la Matei şi de la Constantin Brîncoveanu, cu un ordin al lui Dimitrie Cantemir, etc. Cîteve linii de chenar. Se reiea apoi firul pînă la M. Kogălniceanu şi V. Alecsandri.

* * *

Ioan Rusu Abrudeanu, *Moţii*, Bucureşti, 1928.

De sigur că nu e lucrare de ştiinţă. Dar multe ştiri şi o bogată ilustraţie, al cărui izvor nu se arată şi care adesea nu e autentică. Se începe de la epoca preistorică, dîndu-se apoi multă întindere perioadei romane. Nu se menţine expunerea la singurul teritoriu al Moţilor. De la pagina 116 subiectul e îmbrăţişat mai strîns. Partea geografică şi etnografică e bună şi bogată. Un capitol despre războiul social al lui Horea (ilustraţia e poate complectă). Tot aşa pentru scenele de la 1848 (cu portrete inedite, înainte de toate, ale întregului Consiliu de miniştri).

* * *

Iacov Antonovici, episcopul Huşilor, *Un dascăl ardelean la Bîrlad: Ioan Popescu, 1830-1901*, Huşi, 1928.

Lucrarea cuprinde o biografie îngrijită a acestui profesor al sufletelor şi o nemerită caracterisare a lui. Urmează acte din activitatea lui ca director, conferinţi, discursuri (unele naive). Ar fi fost de preferat, dacă se găsiau, scrisori. Frumos discursul de îngropare al lui Augustin Paul (p. 325 şi urm.). De acelaşi şi o biografie a lui (şcoliile din Bîrlad la 1851: pensionul francez al lui Columb, cel al lui Caillol, cel grec al lui Pondichi,

www.dacoromanica.ro

cel al lui Papa-Stavăr, pensionul frances de fete al d-nei Bar; p. 338. Aflase la Bîrlad în 1849 cinci familii evreieşti; la bătrîneţele lui erau acolo 10.000 de Evrei (p. 345). Recunoscătoare, amintirile lui P. Răşcanu (p. 351 şi urm.). Frumoase amintiri despre liceul din Bîrlad de d. N Petraşcu, p. 363 şi urm.

* * *

I. Constantinescu, *Istoricul bisericii Maica Precista Dudu din Craiova*, II, Craiova, 1928.

Culegere făcută şi după inedite (Condica Maicăi Precistei de la Dud, la Academia Romînă, şi altele). Se dă pomelnicul cel d'intăiu al vechii biserici de lemn (şi în facsimile).

Acte din 1760 înainte pentru zidirea lăcaşului, p. 50 şi urm. 60 şi urm., 80 şi urm., 197 şi urm. Restul, materiale mai nouă. Şcoala de musică a lui Schüssler la 1847, p. 149 şi urm.: un preot, elev al lui, voia să introducă în biserică orga.

* * *

M. Gr. Posluşnicu, *Istoria musicei la Romîni*, Bucureşti (1928).

Lucrare întinsă, sprijinită pe o migăloasă căutare a amănuntelor. Istoricul va găsi şi scăpătări, dar nu odată el însuşi va fi pus pe cale de nesfîrşitul număr al informaţiilor, adese ori foarte preţioase. În partea întăiu e vorba de Psaltichie în toate epocile (trebuia o împărţire pe categorii), de şcolile de cîntări, de asociaţiile cîntăreţilor, de reformatorul Macarie, de Anton Pan şi de ucenicii lui, de cîntăreţii moldoveni şi ardeleni, bucovineni. Alături, literatura în relaţie cu cîntările.

A doua parte presintă musica laică: începuturi, Wachmann. Conservatoriile, artişti străini, corurile, societăţile de musică, începuturile de operă.

A treia şi a patra sînt alcătuite din biografii. De Ardeleni şi Bănăţeni e vorba în a cincea. Urmează Bucovinenii şi Basarabenii. În partea a şaptea, instrumentele, în a opta musica militară. Despre lăutari în partea a noua.

* * *

Au apărut: N. Iorga, *Istoria războiului de independenţă* şi *Istoria învăţămîntului românesc*, Bucureşti, 1927 şi 1928.

www.dacoromanica.ro

CRONICĂ

In Sanudo, *Vite dei dogi* (Muratori, XXII, c. 962), în lista forţelor militare ale tuturor Statelor pe la 1400, „Valahii" sînt trecuţi cu 20.000 de oameni.

*

In Mas Latrie, *Histoire de Chypre*, II, p. 174 nota 1, se pomeneşte în Spitalul San Spirito din Roma între alte fresce una care represintă „pe regii Bosniei şi Valahiei visitînd pe Sixt al IV-lea".

*

In cronica veneto-cipriotă a lui Amadi: „lissia per lavarsi al capo", p. 324. E *leşie*.

La vera-vara în aceia a lui Strambaldi, p. 120.

*

In Serrano y Sanz, *Noticias y documentos históricos del condado de Ribagorza*, Madrid, 1912, un rege de Leon e intitulat *imperator* într'o cronică (p. 173). Nu se ştie cînd apare comitatul de Aragon (p. 189).

*

În *Omagiu lui I. Bianu*, d. Alexandru Marcu publică o scrisoare a lui Bărnuţ, în care vorbeşte de legăturile lui cu Pietro Monti, hispanisantul, „un popă foarte învăţat" (1853).

*

Lista obiectelor luate de la mănăstirea Neamţului şi pierdute în Rusia pe timpul marelui războiu o dă arhimandritul mitrofor Meletie (Nicuţă), în *Istoria sfintei mănăstiri Neamţu în timpul marelui războiu, 1916-1918*, Mănăstirea Neamţului 1927 (Evangheliu din 1436, 1512, 1555, panaghieriu din 1502, cruci din 1558, 1560, epitaf din 1637, etc.).

*

În Biblioteca Liceului din Brad se păstrează un cronograf de o formă interesantă, care nu e decît aşa zisa cronică a lui Brancovici. La urmă: „Sf. Dumnezeu cel sfînt au blagoslovit pre milostivul şi încoronatul Craiul nostru împreună cu ai săi creştini, şi de acum înnainte încă să-i dăruiască m[i]l[osti]vul

www.dacoromanica.ro

D[u]mnezeu viaţă norocită cu multă izbîndă asupra păgînului, amin". Şi în latineşte şi nemţeşte: „Scriptus est per me... Müller, ludi-magister Brad, ist durch gefertiget. Lukas Müller, Schullehrer in Brad im Jahr Christi... Anfang..., den 30 Oktober, amen".

*

In colecţia Schnell din Braşov, II, no. 208, se păstrează o scrisoare ungurească a lui Duca-Vodă („Datum in (in) Bukuresti, die 6 marti a. Domini 1677". Semnat: „Illustrissimae Dominationis Vestrae frater et vicinus benevolus: *Io Duca Voevoda)* către prinţul Ardealului Mihail Apaffy („Illustrissime ac celsissime princeps, domine, domine, frater, amice et vicine nobis benevole"). Adresa: „Illustrissimo ac celsissimo principi domino, domino Michaeli Apaffi, Dei gratia principi Transylvaniae, partium regni Hungariae domino et Siculorum comiti, etc., domino, domino fratri et vicino nobis benevolo". Pecetea cuprinde pe cei doi sfinţi de laturile copacului; de-asupra corbul cu crucea în plisc; dedesupt: capul de bou. Inscripţia: „Io Duca Voevod bjieiu mistiiu grŭ zemle vlahiiscoi".

*

În *Rassegna dell'Est* din Roma, Ianuar-Februar 1927, un studiu de d. Rosso Umberto despre „comerţul extern românesc în 1926".

*

În *Urbanism la îndemîna tuturor* de Jean Raymond, traducere de d. Toma T. Socolescu (Bucureşti 1927), buna prefaţă a traducătorului cuprinde şi lămuriri istorice. Cuminte observaţia de la p. XVIII că o capitală nu se poate aşeza într'un mediu străin. V. şi la p. X: „Secolul al XIX-lea făcuse din oraş un munte de piatră, secolul al XX-lea tinde a face o masă de grădini".

Se promite un studiu despre sistematisarea Ploieştilor. Textul însuşi al autorului frances e plin de ştiri despre trecut.

*

În Bulletin international de l'Académie polonaise des sciences et des lettres", Ianuar-Mart, d. Jan Fijalek vorbeşte şi despre societatea formată de doi tovarăşi: unul meşter de broderii, Fiol,

www.dacoromanica.ro

pentru a tipări la Cracovia cărți slavone de biserică. Un *Octoih* apare la 1491; alte cărți se pregătiau, dar intrigi locale împiedecară lucrul. Fiol fu dat în judecată pentru atacuri contra Bisericii catolice. i se refusă de arhiepiscop dreptul de a publica alte lucrări (pp. 12-3). *E foarte probabil că Moldova lui Ștefan cel-Mare a cunoscut cărțile asociației Fiol-Turzo.*

•

În *Relatos poéticos en les crónicas medievales* („Revista de filologie española", X, 1923), d. R. Menéndez Pidal fixează că scurte poeme epice („relatos epicos breves") au întrat în deosebitele cronici spaniole din evul mediu (se relevă că se cîntau astfel evenimente istorice și supt Carol Quintul și, de aezi orbi, și pînă astăzi). Se semnalează valoarea deosebită a cronicei leonese (sau „miscelanee"), „najerense", publicate de G. Cirot în *Bulletin hispanique* pe 1909-11, care e „antecedentă a cronicei lui Alfons cel Înțelept", scrisă îndată după moartea lui Alfons al VI-lea, în sec. al XII-lea (întrebuințează cronica zisă „silense"); alte cronici: „tudensa", cea „compostilană" — adevărat „leonese" —, cronica lui Pelayo din Oviedo și „prima cronica generală"; autorul pare a fi un călugăr cluniacens de la Nájera; Ceña și Cauleñi aparțineau și ele curentului de la Cluny. D. Manéndez Pidal dă și considerații generale asupra istoriografiei spaniole, care, afară de singura cronică „pacense", mozarabă, de la 754, e în legătură numai cu regii, de la Sf. Isidor, de la Alfons al III-lea și de la Sampiro y Palayo; leonesă întâiu, ea devine în secolul acesta al XII-lea castiliană, regii de acolo ne mai fiind considerați ca rebeli față de regii din Leon, succesori legitimi ai celor din Toledo, Visigoții. Îndată Cid apare ca representativ al luptei contra Arabilor. De aici se va trece la cronica „tudensă", la cea toledană, la a lui Alfons al V-lea, „naționale", în sensul general spaniol (p. 335). Cu moartea lui Bermudo al III-lea și apariția lui Sancho el Mayor se părăsește terenul leones. E vorba, în cronica de față, de „jugul leones" din care iese Castilia. Se pomenește, și pe larg, și de personagil care nu poartă coroana. Inspirația vine de la jongleuri, de la *jugláres*, cari vor da și „el cantar del rey don Sancho". Așa se va merge la „Prima Cronică generală" de la sfîrșitul secolului al XII-lea și la „Cronica a douăzeci de regi" de pe la 1360 (p. 343), la Cronica din 1344, la a „Treia

www.dacoromanica.ro

Cronică generală", la „Cronica din Castilia", la scrierile în vulgară : Cronica arhiepiscopului de Toledo, care studiază la Paris, izvor pentru scrierile în vulgară. Autorul citează şi conferinţele sale americane din 1919, reunite în volumul *L'Epopée castillane*.

În a doua parte e vorba de acea „Cronică tudensă", a episcopului Luca de Túy, terminată la 1236. Şi aici poemul „jugla-resc" e adesea întrebuinţat. Se discută episodul căsătoriei lui Ludovic al VII-lea de Franţa cu Constanţa, fata lui Alfons al VII lea de Castilia (1153), senior al tuturor regilor iberici şi al conţilor de Barcelona şi Toulouse şi cîntat ca „împărat" de trubadurul gascon Marcabru, şi pelerinagiul lui la Compostella (1155); nota e şi aici cea poetică (din această călătorie a lui Ludovic la luxosul său socru spaniol s'ar fi inspirat autorul cunoscutei „Chanson du pèlerinage de Charlemagne" şi „le Roman de Jehan de Paris".

Cercetînd „A patra cronică generală" de pe la 1460, iarăşi se descopere cîntecul (la 1482 se publică noua Cronică a Spaniei, făcută pentru regina Isabela de Diego de Valera). Şi Cronica lui Ioan al II-lea, de Alvaro Garcia de Santa-Maria († 1460), procedează aşa.

•

Publicarea de M. Theodorian-Carada a *Discursurilor politice* din Parlamentul contra războiului nu poate fi calificată decît ca o sfidare sau un act de inconştienţă. Acelaşi om scrie la p. 81 : „Mi-aduc aminte ziua cînd Bucureştii au fost mîntuiţi de ocupaţia străină".

*

În *L'Universo* din Florenţa, IX, şi un articol asupra noii ediţii, integrale, de Luigi Foscolo Benedetto, a lui Marco Polo, *Il millione* (Florenţa, Olschki).

•

De d. Fernando Martin-Sánchez Juliá, care a cercetat şi reforma agrară la noi, *La reforma agraria italiana y la futura reforma española* (Madrid, f. an). Măsuri de război, cu îndemnisare, „mobilisarea agrară", *opera nazionale per i combattenti* (de caracter privat), „comisiile provinciale", oprirea subarendării, împrejurările siciliene—parte foar e importantă —, cererea ţeranilor de a se împlini făgăduiala de pămînt din războiu, „haosul

www.dacoromanica.ro

social" şi „invadarea cîmpiilor", formarea partidului popular „cu colonisarea internă" în program (1919); expropriere desordonată prin mici cooperative rivale, adesea „neserioase", cu „o masă obsedată de visiunea cuceririi pămîntului făgăduit"; discuţii în Parlament asupra colonisării; proiectul din 1921 al lui Micheli, care vorbeşte şi de „tehnica agrară" şi de „legile unei economii rurale bine înţelese"; acceptarea unei legi în acest sens; anularea de către fascism a legislaţiei anterioare (11 Ianuar 1923); noul principiu *tehnic*, cu exproprierea numai *ca pedeapsă*, recomandarea *consorţiilor* de exploatare, arendarea în Laţiu la asociaţii capabile de a lucra bine, numirea unei comisiuni de doi funcţionari de la Economia Naţională, un magistrat şi doi proprietari. La urmă propuneri pentru Spania, în care ţeranii andalusi luaseră o atitudine ameninţătoare.

*

În *Graiul românesc*, II, 3, d. G Vîlsan presintă, cu frumoase explicaţii întinse, „condica de economii de oi aflători în Bulgaria" (Dobrogea), din 1845. Sînt 110 proprietari. O „starostie a Mocanilor" la Hîrşova. D. N. Roman dă, în legătură cu cartea d-lui Duşan Popovici despre Ţinţari, ştiri cu privire la Romînii din Serbia.

*

În *Arhiva Someşană*, 8, d. Virgil Şotropa vorbeşte despre minele din Rodna (şi înainte de secolul al XVIII-lea). O autobiografie a naturalistului Florian Porcius (şi scrisori de la el). De la d. Iulian Marţian „documente bisericeşti". O audienţă la Carol I-iu în 1880 (din „Familia") a lui Artemiu Alexi, care, cu M. Pop, a publicat o Istorie ilustrată a războiului din 1877-8. Dintr'un act de la 1717 se vede că egumenul de Moldoviţa Ioan Ursachi adăpostise la Bistriţa odoarele lăcaşului (pp. 136-7).

*

În *„Anuarul Institutului de istorie naţională"*, IV (extras), d. G. Oprescu presintă cinci acuarele nouă ale lui Doussault, desemnatorul frances care ne-a cercetat în epoca Regulamentului organic, la 1844.

Sînt acolo dorobanţi munteni, un surugiu, un cobzar şi o doamnă în port românesc, care însă trebuie să fie, nu o Romîncă, ci d-na Dens, o Belgiană, căreia i se şi dăruieşte schiţa.

*

www.dacoromanica.ro

În *Floarea Soarelui*, II, 1-2, d. Liviu Marian dă note despre ziarele româneşti din Basarabia între 1858 şi 1884.

*

În *Forum nobilium din Bucovina* d. Teodor Bălan înfăţişează instanţele de judecată din Bucovina moldovenească şi din cea austriacă, îndemnînd la publicarea treptată a tesaurului documentar cuprins la *Forum nobilium* (originele) şi la *Tabula ferii* din Cernăuţi, precum şi, pentru o anume epocă, în depositele din Liov şi Stanislaw.

*

De d. Roberto Paribeni, *Optimus princeps, saggio sulla storia e sui tempi dell' imperatore Traiano*, 2 vol., Messina. Întâiul presintă izvoarele, existente şi pierdute (Dion apare ca un „Levantin uşuratec, superficial, cu puţin simţ critic, gata să povestească lucruri copilăreşti şi mici povestiri nebunatece, în care poate nici el nu crede", etc.; p. 27). Povestirea porneşte cu patria şi familia marelui Împărat (un chip atribuit tatălui său la p. 48; se încearcă a dovedi că în Italia, foarte latină, Traian nu putea fi de sînge iber: Eutropiu-l face „de neam italian, dar născut în Spania" pentru că nu înţelege ce e Italica; îmbielşugate ştiri despre ce era oastea romană atunci). Capitolul III presintă pe încă tînărul Traian comandant în Germania (analisa operei lui Tacit despre această ţară; *un munimentum Traiani*, o *civitas Ulpia Sueborum* îi rămîn pe urmă; Aurelius Victor vorbeşte de un drum deschis „între Pont şi Galia"; p. 104). În capitolul IV e vorba de dinastia Flaviilor (oarecare îndulcire pentru „melancolicul, solitarul" Domiţian, pp. 113 5; campania contra Dacilor, p. 116 şi urm., mai mult după Gsell). Nerva urmează în capitolul V. Cu capitolul VI se ajunge la stăpînirea lui Traian, adoptat de predecesorul său pentru motive arătate pe larg. În direcţia politicei lui spre gurile Dunării trebuie să fi jucat un rol presenţa-i la izvoarele fluviului. Capitolul VII: „primii ani de guvern": restabilirea rolului Senatului şi în legăturile de politică externă, p. 159; cinstire a marilor familii, îngrijire a nevoilor materiale pentru cei de jos, pp. 161-2; ajutor bănesc micii proprietăţi împovărate, p. 179; în oaste introducerea Germanilor în gardă.

De la capitolul VIII încep războaiele dacice (şi aici „onoarea de reparat"...) Funcţionarii daci cari supraveghează agricultura,

www.dacoromanica.ro

la Criton, medicul lui Traian, p. 195; Drubetis *nu* e anterioară acestor campanii: municipium *el.* şi nu *fl.* (deci supt Adrian, nu supt Flavii încă); bibliografia nouă a primului război, p. 220, nota 14; trupele întrebuinţate, p 226 şi urm.; p. 240 nota 59; p. 282, nota 8; de ce Burii germanici?, p. 244.

În volumul II, „expansiunea în Orient" (cap. XIII: colonisări în Arabia, p. 17). În capitolul XIV, „lucrări publice la Roma" (se vede arheologul în grija amănuntelor). De forul lui Traian se vorbeşte deosebit. „Operele publice" în capitolul XVI. Capitolul XVII se ocupă de administraţie. Politica religioasă urmează: „ortodoxie severă şi pură" (p. 189); ura contra creştinilor samănă cu a burghesiei de azi contra bolşevismului (p. 205). Societatea e descrisă în capitolul XIX; arta şi literatura presintate în cel următor (interesante apropieri cu arta italiană la începutul epocei moderne, p. 243; şi alte asămănări fericite, ca la pagina 249. Cu capitolul XXI, despre războiul cu Parţii, se revine la istoria militară. Cu moartea şi succesiunea Împăratului s'ar mintui întinsa şi folositoarea lucrare, dar un ultim capitol îl presintă pe Traian în tradiţii şi legende.

*

D. Ştefan Gr. Berechet retipăreşte *Condica criminală a Moldovei* (1820) (Chişinău 1928).

*

Broşura *Polonia*, publicată de „Asociaţia universitară a prietenilor Poloniei", cuprinde cîteva observaţii geografice ale d-lui Mehedinţi, o excelentă privire de ansamblu a d-lui P. P. Panaitescu, apoi scrisori de adesiune, note asupra Poloniei economice şi descrierea unei călătorii de studenţi făcută în Polonia la 1927 (cîteva ilustraţii). De ce forma: Polonesi? Se zice: Serbesi şi Bulgaresi, iar noi vom fi fiind Romanesi? E adevărat că zicem: Finlandesi.

*

Într'o formă plăcută, d. Teodor A. Naum presintă „sentimentul naturii în scrisorile lui Pliniu cel tînăr" (Bucureşti 1927).

*

O lungă întroducere precedă versiunea românească, de d. Teodor A. Naum, a Idilelor lui Teocrit (Bucureşti 1927). El presintă mediul alexandrin al poetului. Foarte bogate şi erudite note.

*

www.dacoromanica.ro

În revista *Residencia* de la Madrid, II, 1, un articol, splendid ilustrat, despre „cultura maya“ (din Mexic).

*

În *Orpheus*, IV, 1, d. Bileţchi Albescu cată a explica Berivoiu (cf. Lituvoiu, Radivoiu) prin Perivoli (!), Gîmbaş prin Gomphoi (!), Suceava prin Sucidava, Brăila prin „Braiola“ lui Procopiu...

*

În *Şoimii* de la Tîrgul-Murăşului, IV, 3-4, d. N. Sulică descrie lupta din acel loc, la 1602, a lui Radu Şerban.

*

În *Graiul Românesc*, II, 2, d. Grigore Nandriş vorbeşte despre mănăstirea din Peri, leagăn de veche cultură românească (satul maramureşean e acum în Cehoslovacia). E vorba şi de originile acestui lăcaş. Unele ilustraţii foarte interesante (biserica de lemn din Apşa-de-jos ar fi din 1564).— D. I. G. Ghiulamila se ocupă de Romînii macedoneni din Bulgaria (bună statistică a aşezărilor lor).

*

În *Societatea de mîine*, V, 4, d. Septimiu Popa semnalează foaia populară ardeleană din 1848, *Invetiatorulu poporului*, care apărea la Blaj supt conducerea lui Cipariu. Şi o bucată de versuri, bunişoară, care cîntă „scumpa Românie“, „România îndrăzneaţă“ şi încheie: „România să trăiască“. De la n-l 8, ştiri din Principate. La 27 Septembre, publicaţia încetează. De d. Traian Popa ştiri despre Gheorghe Maior, tatăl lui Petru Maior (era protopop pe la 1750; dintre ţeranii „robotaşi“ şi avea un frate rămas la plug; Petru s'ar fi născut la Tîrgul-Murăşului, nu la Căpuşul-de-cîmpie. La 1779 mai trăia bătrînul. Fiul ţinea la 1784-5 o şcoală de adulţi pentru uniţi; la 1795 e inspector al Scaunului Murăşului; pp. 87-8). D. Şt. Bezdechi adauge ştiri ştiri despre Mihai Valahul, umanist romîn.

*

În *Anuarul Institutului de istorie naţională*, IV, d. Aurel A. Mureşianu presintă socotelile popei Mihai din Şcheii Braşovului pe 1577. Se vede că, la ieşirea din Moldova (Paştele sînt o dată aproximativă), Aron-Vodă a pus să se lucreze la biserică. Se află că s'a făcut şi şcoală. Autorul admite încă originea bul-

www.dacoromanica.ro

garo-greacă a bieţilor Romîni de acolo: Papa Bonifaciu era rău informat cînd vorbia la 1399 de „Greci, Valahi, Bulgari, Armeni şi alţi infideli“ cari au tăcut biserica. Se relevă că, în Octombre 1600, Şcheii au vrut să treacă la Mihai Viteazul (p. 205). Şi genealogia, biografia popei Mihai, Dascălii şcolii, pp. 215-6.

*

O carte de clăcaş din 1820 în *Prietenul poporului* de la Cîmpulungul muntean.

*

În revista *V. Adamache*, Octombre 1927, d. V. M. Bologa dă ştiri despre medicina în Moldova după „Medizinischer Almanach“ din Berlin, anii 1839-43 (mai ales ştiri despre opera lui Czihak).—În *Viaţa medicală*, 1928, 2, acelaşi presintă pe medicul macedonean G. C. Roja din Timişoara (dar şi multe alte nume de medici, culese cu îngrijire de pretutindeni). E acelaşi cu filosoful bine cunoscut. Se analisează tesa lui la Viena, în 1812 — lipseşte titlul; se ocupă de abusul cu medicamentele. —În *Clujul medical*, Novembre 1927, d. Bologa presintă pe profesorul de medicină budan Samuilă Rácz (Mihailescu) din Caransebeş (1744-1807 şi portretul; bibliografie).

*

Actul de căsătorie al lui Ion Creangă (23 August 1859), în *Şezătoarea*, XXXVI, 1.

*

În lucrarea unui tînăr istoric italian, Vittorio di Tocco, mort înainte de vreme la Valladolid, unde căuta materiale nouă în Archivele spaniole, *Ideali d'indipendenza in Italia durante la preponderanza spagnuola* (Messina [1927-8]) se întîlneşte întrebuinţarea inteligentă, cu o excelentă împărţire, a unui enorm material, în mare parte inedit. Povestirea începe de la pacea din Cateau-Cambrésis. Se înfăţişează interesele de Stat şi opinia publică italiană faţă de dominaţia străină. Se cînta:

Vien lo Spagnuol da Spagna
Che non porta il valor d'una castagna,
Sol con la spada al fianco,
Che non la può sfodrare
Per la ruggine ch'à presa nel mare...

www.dacoromanica.ro

Un altul scrie: „prima che Spagnol, mi farò Turco".

Se scriu *Filipice* contra străinilor. Dorinţă ca „floarea de crin" (Franţa) „să se întoarcă", p. 157; cf. p. 203 şi urm. Dar „Francia sempre promette e mai non viene". Decadenţa spaniolă, p. 167 şi urm. Capitolul IV presintă „preponderenţa franceză" (1669-1706). Începe cu Messina care se oferă lui Ludovic al XIV-lea. Dincolo de 1712 idealul uman biruie pe cel naţional (p. 329). Dar la 1740 un trimes frances constată „o reacţiune în sens adevărat italian", cu acel rege al Sardiniei care „singur încarnează o adevărată naţionalitate italiană" (p. 332).

*

D. Ştefan Ciobanu publică la Chişinău un studiu *Tighina*, bogat în lămuriri, luate une ori din rare izvoare ruseşti, şi în ilustraţii inedite. Originea tătărească a numelui (p. 7). Se putea da întreaga scrisoare românească a begului de Bender, pe care am publicat-o în *Studii şi Documente*, V. Se păstrează în mare parte vechea formă a cetăţii.

*

În *Revista filologică* din Cernăuţi, 3, d. I. Şiadbei tratează despre „fragmentul Leviticului de la Bălgrad" după Pentateucul lui Heltai (Cluj, 1551).—D. Nandriş se ocupă de numele şi instituţia răzeşului (dacă derivarea mea din *rază*—dar şi slavul *răzor, a răzori* şi corespunzătoarele ca finală: *lăturaş, ogrădaş*, etc.—e înlăturată, încă mai greu ar fi să se admită aceia din cuvîntul polon *rycerz — Ritter*, propusă de autor; consideraţiile istorice derivate din această ipotesă sînt şubrede: răzeşul nu vine de la oaste la pămînt, ci de la pămînt la oaste).—Notiţe necrologice despre V. Pîrvan, Wilhelm Thomsen şi Hugo Schuchardt.

*

În Iosif Ursan, *Contribuţiuni la istoricul variolisării şi vaccinării în teritoriile locuite de Romîni* (tesă din Cluj, 1928), note despre medicul lui Brîncoveanu, inovatorul în domeniul vaccinării (*Nova et tuta varioles excitandi per transplantationem methodus*, Veneţia 1715; apoi Nürnberg, 1717, Leyda, 1821; şi *La medicina difesa, ovvero riflessi di disinganni*, Veneţia 1717), Pylarino (n. 9 Ianuar 1659 în Cefalonia, învaţă dreptul la Veneţia, medicina la Padova; din Candia, trece la Constantinopol,

www.dacoromanica.ro

la Alep, la Alexandria; ajunge consul veneţian la Smirna — i-ar trebui căutate, la Veneţia, rapoartele —; mort la Padova, Iunie 1718; v. pp. 15-6 din tesă). Şi despre practica populară la noi, p. 12 şi urm. O carte despre „altoirea vărsatului" la Chişinău în 1816.

N'a apărut tesa d-lui P. N. Chiper, *Influenţa italiană în medicina ţerilor româneşti până în 1870.*

*

În legătură cu congresul de chimie de la Bucureşti descrierea d-lui Obdulio Fernandez, *Por tierras de Oriente (recuerdos de un viage)* (şi posibilităţile apropierii intelectuale între cele două ţeri).

*

În *Archivele Olteniei*, VII, 35, consideraţii ale d-lui G Vîlsan despre legătura dintre Dunăre şi Carpaţi (importanţa vadului de la Porţile-de-fier). De d. I. Muşlea analisa curioasei cărţi „O viatorie în cele şapte-spre-zece districte alle României. Anticuităţi, curiosităţi naturale, oraşe, monumente, date istorice, usuri şi moravuri de Théodore Margot, Bucureşti 1859". Preceptor la Pitarul C. Slăvitescu, locuind la Slăviteşti în Vîlcea, dar mergînd de Crăciun în 1838 până la Buzău, era probabil din Bretania-de-jos. Vede Găieştii, Cîmpulungul, Nămăieştii, Dragoslavele şi Rucărul, Dîmbovicioara, cetatea lui Negru-Vodă, Piteştii, Argeşul, Stănişoara, Cozia, Olăneştii, Ocnele, Cîinenii, Bistriţa şi Hurezul, Drăgăşanii (paparudele, în cale), Şerbăneştii şi Mamul, Tîrgul-Jiiului, Tismana, Filiaş (unde, clacă), Craiova (căluşarii), Calafatul, Slatina; trece apoi, mai pe scurt, în restul oraşelor.— D. I. B. Georgescu dă note şi înfăţişări din Cozia. — D. N. Plopşor presintă desemnuri de pe pereţii grotelor oltene (foarte dese ori omul shematisat; şi soarele în faţă; cîţiva cai) — D. Karadja presintă litografii din Muntenia, 1855-6 (nu aşa de rele! Foarte multă mişcare. Ar părea că destule sînt basarabene; două sînt datate din Ploieşti).

*

În *Toponimie şi istorie* (Cluj 1928) d. Nicolae Drăganu studiază numele satelor de pe valea superioară a Someşului. O nuanţă polemică destul de acră ni se pare că nu era de nevoie: aduce fiecare ce poate, şi urma alege. Materialul între-

www.dacoromanica.ro

buinţat e de o extraordinară bogăţie ; expunerea trebuie urmărită cu o încordare de atenţie. Munţi numiţi după stăpînii lor: Beneş, Henicel, Calimanul, poate Ţibleşul, pp. 26-7. Foarte interesant muntele Băsărabă. *D. Drăganu aduce pe studenţii Sebastian Basarab „de Gali" la Universitatea din Viena, în 1440 şi 1487, şi pe Ioan Vid* (nu Vodă) *„Bassaracius" la cea din Würthenberg, mai tărziu* (p. 28, nota 1). Un *Ioan de Mocod student la Viena, 1413*, p. 103. Munţii Măriilor, pp. 29-30. Pentru Siretiu, vechea părere la pagina 37. La urmă, elementele latine. Apendice de documente.

*

În studiul său *Les origines de la basilique chrétieune* (din „Bulletin Monumental", 1927), d. Louis Bréhier, sprijinit pe cercetările lui G. Leroux, urmăreşte edificiul ipostil de la Egipteni şi de la megaronul micenian pînă la Roma, punînd în lumină cele două forme pe care le îmbracă. În basilica creştină e basilica civilă de tip elenic (p. 12). Numai ridicarea năvii centrale, dînd putinţa luminării, vine de la creştinii din Orient. Şi alte religii răsăritene, mai vechi, primiseră acest tip (astfel cu basilica pitagoriciană de curînd descoperită). D. Bréhier obiectează însă, dacă nu transeptul, „basilica boltită, care se află în teritoriile odinioară hitite", şi o legătură cu arhitectura hitită se stabileşte astfel. Şi turnurile apusene vin de la cele care se ridicau de-asupra palatelor hitite.

*

La 1836 se tipăria la Braşov Παιδαγωγικὴ Γραμματικὴ a lui Emanuil Vaschide din Melenicul Macedoniei, directorul şcolii greceşti din Siştov. Cheltuiala o poartă Serdarul muntean Atanasachi Xenocrat. Între subscriitori: şcoala din Şiştov şi cîţiva cetăţeni de acolo (şi elevul Dimitrie Βλάχου), apoi din Meţovo şcoala greacă, un medic, un profesor de abilodidactică Maroiani, trei sub-dascăli (unul: Priţu, Πρίτζου) şi cetăţeni (un Μποβρέτος, cf. *poveretto* —, un Tsanakas, un Serakietis —, din Săracu — un Sterie Μίκου; cîţiva şi din Tricala).

*

Pe volumul V din Ἄτακτα ale lui Corai, publicat în 1835 de F. Furnarachi, se ceteşte iscălitura lui C. (Scarlat) Vîrnav, pecetea: „Biblioteca Rumana din Paris, fundată la anul 1846" şi însemnarea „20 fr., frs., şapte".

*

www.dacoromanica.ro

În *Despre vechiul drept penal romîn* (Bucureşti 1928), d. I. C. Filitti răspunde unor critice ale d-lui Sl. G. Longinescu, al cărui spirit neistoric este cunoscut şi din alte casuri.

Nu există nicio îndoială că «legislaţia» din veacul al XVII-lea represintă numai un text formal de cărturari. Se dă un curios document, de concepţie juridică absurdă, a lui Radu Mihnea, din 1620-3, care, luînd deş igubina de la jupăneasa care omorîse cu mîna ei doi feciori de Ţigani, o iartă de la moarte pentru că a denunţat pe boierul Stanciul Cepariul, care ţinea la el, de la Gavril Movilă, o mie de ughi de aur ai Domniei. Supt Matei Basarab se constată că femeia minţise (informaţia se iea de la Goga, Armaşul de pe vremuri al lui Radu-Vodă, acum adăpostit la Arnăut-chioiu, printre negustori), aruncînd o astfel de calomnie, şi fiul Cepariului capătă îndărăt moşia luată de la tatăl său. Urmează observaţii asupra legislaţiei mai nouă.

*

Pentru istoria matematicilor în şcoli un articol de d. Ion Ionescu (cărţile de şcoală ieşene ale lui G. B. Lazarini în 1852, 1854), în *Natura*, XVII, 4.

*

În *Sborník*-ul oferit d-lui Václav Tille (Praga 1927), d. Joseph Bédier defineşte ce înseamnă de fapt Roncevaux din Chanson de Roland. — De d. André Tibal izvoarele cărţilor George-i Sand asupra vieţii în Boemia *(Consuelo, Comtesse de Rudolstadt, Zizka, Procope)*. — De N. Iorga, «Elementul occidental în povestea dunăreană şi balcanică».

*

În *Transilvania*, LIX, 3, d. Şt. Bezdechi vorbeşte despre poesiile latine ale lui Nicolae Olahus, publicate în *Monumente Hungariae Historica, Diplomataria*, XXV. La pagina 180, Ştefan Broderic, episcopul de Vácz, e arătat de Olahus ca fiind din Corona, ceia ce înseamnă: Braşov. Se adaugă că era «natione Sclavus». Nu înseamnă aceasta: din Şcheiu? În acest caz, numele lui a trebuit să sufere o latinisare.

*

D. de Martonne continuă publicarea albumelor sale de reproduceri fotografice cu text explicativ, *Les grandes régions de la France* (Paris, Payot). Fascicula *Les Marches de l'Est* presintă pentru regiunea Meusei şi Mosellei case asămănătoare cu cele săseşti.

www.dacoromanica.ro

ABONAMENTUL : 120 de lei pe an.

Manuscriptele se trimet d-lui N. Iorga
Bucureşti, Şoseaua Bonaparte, 6.

Pentru cărţile despre care se fac recensii care le recomandă, se poate reţinea, după dorinţă, anunciul de pe copertă.

www.dacoromanica.ro